د پوهنې وزارت

پښتو

پښتو
اووم ټولگی (د دري ژبو لپاره)

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش.

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عـزت د هـر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمـان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بـلـوڅـو د ازبکـو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

پښتو

اووم ټولګی

(د دري ژبو لپاره)

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ.ش.

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: پښتو

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د پښتو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

اډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډیټ دیپارتمنت غړي

ټولګی: اووم

د متن ژبه: پښتو (د دري ژبو لپاره)

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپخونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلندکیږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

فهرست

شمېره	سرليکونه	مخ
لومړی لوست	د خدای جل جلاله ستاينه	۱
دويم لوست	زموږ ګران پيغمبر صلی الله علیه وسلم	۵
دريم لوست	سوله او ژوند	۹
څلورم لوست	د (ی) ډولونه سم ليکل او سم لوستل	۱۳
پنځم لوست	غوره وېناوې	۱۹
شپږم لوست	نېکمرغه کورنۍ	۲۳

اووم لوست	خپلواکي (شعر)	۲۷
اتم لوست	ډاکټر او ناروغ (خبرې اترې)	۳۱
نهم لوست	زده کړه	۳۷
لسم لوست	د يووالي ګټه	۴۱
يوولسم لوست	ښوونه او روزنه	۴۵
دولسم لوست	روغتيا	۴۹
ديارلسم لوست	د مطالعې ارزښت (خبرې اترې)	۵۳
څوارلسم لوست	کلمه، نوم او ډولونه يې	۵۷
پنځلسم لوست	جرګه	۶۳
شپاړسم لوست	کابل	۶۷
اوو لسم لوست	غلې، مېوې (خبرې اترې)	۷۳
اتلسم لوست	پېژندګلوي (خبرې اترې)	۷۹
نولسم لوست	مېرمن الايي	۸۳
شلم لوست	صفت او ډولونه يې	۸۷
يوويشتم لوست	کتاب ښه ملګرى	۹۱
دوه ويشتم لوست	محمدګل خان مومند	۹۵
درويشتم لوست	املاء څه ته وايي؟	۹۹
څلرويشتم لوست	روزنيز شعر	۱۰۳
پنځه ويشتم لوست	لنډۍ	۱۰۷
شپږ ويشتم لوست	روزنيزه کيسه	۱۱۱
اوويشتم لوست	اخترونه	۱۱۵
اته ويشتم لوست	د کال وروستى لوست	۱۲۰
	ويپانګه	۱۲۳

لومړی لوست

د خدای ﷻ ستاینه

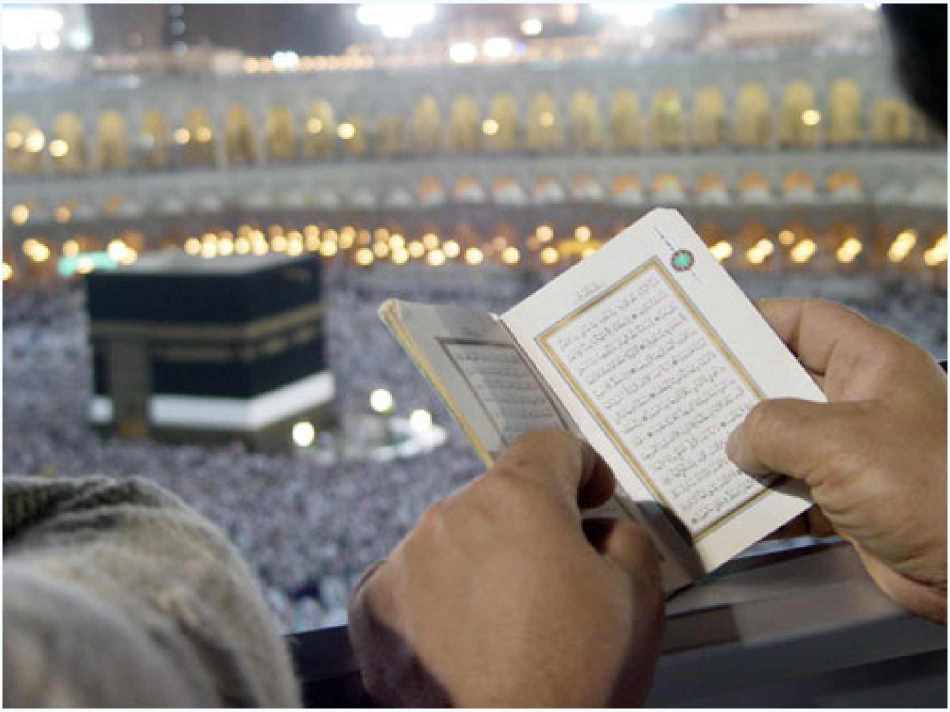

هر نېک کار د خدای ﷻ په پاک نامه پیلېږي. هر کار چې د خدای ﷻ په نامه پیل شي، پای یې نېکمرغه وي. له خدای ﷻ سره د مینې په پیدا کېدو د مسلمان په زړه کې د توحید روحیه رامنځته او پیاوړې کېږي. موږ د خدای ﷻ بنده ګان یو. په هر کار کې له خدای ﷻ څخه مرسته غواړو. دعا د عبادت ماغزه دي. باید له هر عبادت وروسته خدای ﷻ ته دعا وکړو او له هغه ﷻ څخه خیر او برکت وغواړو.

- موږ چا پیدا کړي یو؟
- ځمکه، اسمان او کاینات د چا پیدایښت دی؟

موږ ټول لوی خدای ﷻ پیدا کړي یو. خدای ﷻ د ټولو مخلوقاتو پالونکی دی. خدای ﷻ ټولو مخلوقاتو ته روزي رسوي. که هغوی په ځمکې کې وي، تر ځمکې لاندې وي، په هوا کې وي، که په سیندونو کې وي او که په سمندرونو کې، ټول مخلوقات د خدای ﷻ ستاینه کوي او پر نعمتونو یې شکرونه باسي. موږ هر نیک کار د خدای ﷻ په پاک نامه پیلوو. تر خوړلو دمخه بسم الله ... وایو. هیڅ کار د خدای ﷻ له ارادې پرته نه کېږي. د کار له پیل څخه مخکې انشاء الله (که خدای وغواړي) ویل ښه دي. د خدای ﷻ عبادت د انسان مکلفیت دی. په عبادت د سړي روح او بدن آرامېږي. له عبادت څخه وروسته دعا کوو. په دعا کې خپلې ټولې اړتیاوې له خدایه غواړو.

د متن لنډیز:

ځمکه او آسمان د خدای ﷻ خلقت دی. انسانان، الوتونکي، څاروي او نور ټول موجودات خدای ﷻ پیدا کړي دي. خدای ﷻ ډېر رحیم ذات دی، د خپلو بنده‌گانو گناهونه ښښي، خو شرط یې دادی چې انسان له خپل خدای ﷻ څخه ښښنه او مغفرت وغواړي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- ستاسې په فکر د خدای ﷻ ستاينه ولې د کتاب په پيل کې راغلې ده؟
- حمد څه ته وايي او موږ ولې د خدای تعالی ستاينه کوو؟
- د حمد په ويلو زموږ په کار کې څه آساني رځي؟

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې:

- ورته او مشابه کلمې ولټوي او په جلا جلا کرښو کې دې وليکي.
- (ستاينه، رب، پيل، پای، نېکمرغه، پياوړی، پالنې، توحيد، نړۍ او لاربښوونه)

کلمې دې معنا کړي او په جملو کې دې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو معنا وليکي:

((خدای ﷻ ډېر رحيم او مهربان دی. د خپلو پښېمانو بنده ګانو ګناهونه ببښي.

٤ـ زده کوونکي دې:

- پورته حمد په لوړ آواز ولولي.
- په څو جملو کې دې د خدای ﷻ په هکله د خپل احساس څرګندونه وکړي.
- د پورته حمد په څېر دې په ساده ټکو کې د خدای ﷻ ستاينه وکړي.

٥- زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او د هرې ډلې يو يو غړی دې، د لاندې بېلګې په څېر د بلې ډلې له غړي پوښتنې وکړي:

- ته چا پيدا کړی يې؟
- زه خدای ﷻ پيدا کړی يم.

- ته کله د خدای ﷻ شکر کوې؟
- د خوراک او څښاک پر وخت د خدایﷻ شکر کوم.
- ځمکه او آسمانونه، غرونه او سیندونه چا پیدا کړي دي؟
- ځمکه، آسمانونه، غرونه او سیندونه خدایﷻ پیدا کړي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خدایﷻ د ستاینې په هکله یو څو ساده جملې ولیکي او په بل لوست کې دې په ټولګي کې د نورو تر مخه ولولي.

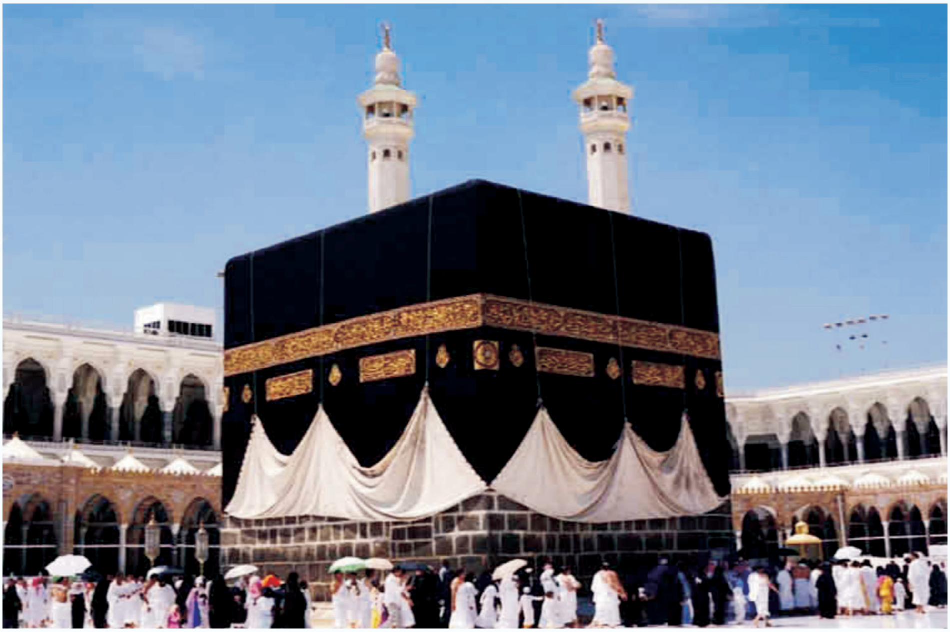

لومړی سلام، پسې کلام

زموږ ګران پیغمبر ﷺ

تاسو د ګران پيغمبرﷺ د مبارك نامه په اورېدو څه وايئ؟

حضرت محمدﷺ زموږ ګران پيغمبر دی. هغه په مکه مکرمه کې زيږېدلی دی. په ٤٠ کلنۍ کې پيغمبر شوی دی. قرآن کريم پر محمدﷺ نازل شوی دی. د اسلام پيغمبر ډېر نېک خوی او غوره اخلاق درلودل. د هغه اخلاق او ژوند د مسلمانانو لپاره نمونه او مثال دی.

ښه اخلاق مسلمانان خپل پيغمبر ته نژدې کوي.

- پر کشرانو باندې د ګران پيغمبر د شفقت او مهربانۍ په هکله څه پوهېږئ؟
- د حضرت پيغمبرﷺ وينا او کړو ته څه وايي؟

حضرت محمد ﷺ د مسلمانانو پیغمبر دی. هغه خدای ﷻ ته ډېر ګران او منلی دی. ګران پیغمبر انسانانو ته د خدای لمانځنې او ښو چارو لارښوونه کړې. انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر سمه او کره لاره ورپېژندلې ده. انسانان یې د یوه خدای ﷻ عبادت او بندګۍ ته بللي دي. حضرت محمد ﷺ د اسلام په پلي کېدو کې ډېر کړاوونه ګاللي دي. د دنیا او اخرت خیر او نېکمرغي په اسلام کې پرته ده. زموږ ګران پیغمبر ﷺ د ښو او غوره اخلاقو یوه نمونه وه. هغه فرمایلي وو: ((زه ددې لپاره رالېږل شوی یم چې نېک او ښه اخلاق بشپړ کړم.))

د متن لنډیز:

په پورته متن کې د خدای ﷻ د ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ یادونه او ستاینه شوې ده. د هغه کمال او حکمتونه هومره ډېر دي چې موږ یې شمېرلای نه شو. د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ په ټولو ښېګڼو او نېکو اخلاقو ستایل شوی دی او موږ یې تل په مینه او درنښت یادوو. د خدای ﷻ ګران او منلی پیغمبر د اخلاقو یوه نمونه وه.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې د لاندې نویو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوي، ځان دې پرې وپوهوي او په جملو کې دې راوړي:

اوربده (اوربېدل)، وروسته، زېرېدلی، ګومارل، غوره، درلودل، وینا، کړه، ستایلی، درنښت، مینه.

■ د لاندې جملو معنا په ساده ټکو کې ولیکئ:

((ګران پېغمبر انسانانو ته د خدای ﷻ لمانځنې او نېکو چارو لارښوونه کړې. انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر سمه او کره لاره ښودلې ده. انسانان یې د یوه خدای ﷻ عبادت او بنده ګۍ ته رابللي دي.))

■ زده کوونکي دې په دریو ډلو کې د ګران پیغمبر ﷺ په اړه یوه، یوه ساده جمله ولیکي او د هغوی استازي دې نورو ته واوروي.

۲ ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي:

■ د یوې ډلې غړي دې په وار سره پورته متن په لوړ آواز ولولي.

■ د دوېمې ډلې غړي دې په نوبت د پورته متن مفهوم په خپلو خبرو کې څرګند کړي.

۳ــ زده کوونکي دې:

■ په پورته متن کې عربي، دري او پښتو کلمې بېلې کړي.

■ په متن کې ورته اومشابه کلمې ولټوي.

■ د متن له مخې د پیغمبر ﷺ د اخلاقو په اړه خبرې وکړي.

٤ـ زده کوونکي دې پر دوو ډلو وویشل شي:

■ د لومړۍ ډلې غړي دې پوښتنې وکړي او د دویمې ډلې غړي دې په وار سره ځواب ورکړي. بېلګه وګورئ:

یو زده کوونکی: د مسلمانانو ګران پېغمبر ﷺ څه نومېږي؟

بل زده کوونکی: زموږ ګران پېغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ نومېږي.

٥ ـ د لاندې جملوتش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

■ حضرت محمد ﷺ د مسلمانانو................ پیغمبر دی.

■ هغه خدای ﷻ ته ډېر ګران او .... و.

■ ګران پیغمبر انسانانو ته د .... او .... چارو لارښوونه کړې.

■ انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر ...... او .... لاره ورښوولې ده.

■ حضرت محمد ﷺ د اسلام په پلي کېدو کې ډېر .... ګاللي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د حضرت محمد ﷺ د نیکو اخلاقو په اړه د خپل مور او پلار په مرسته په خپلو کتابچو کې څو لنډې، لنډې جملې ولیکي.

حضرت محمد ﷺ فرمایلي دي:

څوک چې پر کشرانو زړه سوی او د لویانو درناوی نه کوي، زما په ډله کې نه دی.

دریم لوست

سوله او ژوند

■ سوله څه ته وايي؟

جګړه تباهي راولي. انسانان وژني، کورونه يې ورانوي او له لوږې او ناروغيو سره يې مخامخ کوي. سوله ړڼا ده. د ژوند نېکمرغي ده. په سوله کې خلک ښه ژوند کوي. هلکان او نجونې ښوونځيو ته ځي. هرڅوک په خپلو کارونو بوخت وي او بې له ډاره له يوه ځايه بل ځای ته ځي. هر انسان، او ځناور، سولې ته اړتيا لري.

■ د سولې لپاره څه کول پکار دي؟

■ که سوله نه وي، ژوند به څنګه وي؟

سوله او جګړه دوې کلمې دي. يو د بل ضد دي. سوله ژوند ته وايي او جګړه ورانۍ ته. سوله رڼا ده او جګړه تياره. په رڼا کې انسان هر څهويني. تياره د انسان سترګې پټوي. په جګړه کې ښوونځي تړل کيږي. هلکان او نجونې زده کړه نشي کولای. روغتونونه ورانيږي او ډاکټران د جګړې له ډاره تښتي. په سوله کې ښوونځي پرانيستي وي. هلکان او نجونې ټول زده کړه کوي. هرڅوک د خپل ژوند د ښه کېدو لپاره کار کوي. هېواد ودانيږي، صنعت پراخيږي او هېواد پرمختګ کوي. د هېواد په پرمختګ د هر چا ژوند ښه کيږي.

سوله د يوې ټولنې، يو ولس او يو هېواد د نېکمرغۍ نښه ده. کوم ولسونه او قومونه چې سوله خوښوي د هغوی راتلونکې روښانه او نېکمرغه وي. ژوند يې په خوښۍ او خوشحالۍ تيريږي. ماشومان يې خپلې زده کړې کوي، زاړه او ځوانان يې د خپلو خلکو خدمت کوي. خپل هېواد ودانوي او له نورو ولسونو او هېوادونو سره ځانونه برابروي.

د متن لنډيز:

سوله د ژوند نوم دی. بې له سولې ژوند معنا نه لري. هېواد په سوله کې پرمختګ کوي. سوله خوښي ده. سوله روغتيا ده. په سولې کې ژوند دی، خوشحالي ده. موږ سولې ته تږي يو. موږ سوله غواړو. جګړه نه غواړو. جګړه تباهي راولي. جګړه ماشومان وژني. جګړه د بدمرغۍ نوم دی. تل دې سوله او تل دې ورورولي وي!
هرڅوک د ښه ژوند او عزت خاوند کيږي. کار روزګار پيدا کوي. په سوله کې د هر چا حقونه معلوم وي او يو د بل حق نه تر پښو لاندې کوي. سوله يوه بشري اړتيا ده. موږ ټول بايد د سولې د ټينګېدو لپاره هڅه وکړو.

څرګندونه

تر پښو لاندې کول:

یو شی تر پښو لاندې کول. دلته پر یو کار باندې سترګو پټولو ته وايي. لکه، په جګړه کې بشري حقونه تر پښو لاندې کېږي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې پر دریو ډلو وویشل شي.

الف: له مخه ټاکل شوي دوه دوه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې له مخې دې یو له بل سره د سولې پر موضوع خبرې اترې وکړي:

- زما سوله خوښېږي.
- زما هم خوښېږي. جګړه تباهي راولي.
- ...

ب: پنځه زده کوونکي دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او د سولې په اړه دې په ساده ډول یوه دقیقه خبرې وکړي.

ج: شل تنه زده کوونکي دې په دوو ډلو کې په وار سره دا لاندې کلمې یو له بله وپوښتي او په لنډو جملو کې دې راوړي.

لوړه، ناروغي، مخامخ، رڼا، نېکمرغي، بوخت، ډار، اړتیا، ودان، روغتون، پرمختګ.

۲ـ د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:

- .... د ژوند نوم دی.
- بې له سولې .... معنا نه لري.
- هېواد په سوله کې .... کوي.
- هرڅوک د کار او .... خاوندان کېږي.
- سوله یوه .... اړتیا ده.
- موږ باید د سولې لپاره .... او هڅه وکړو.

۳ـ زده کوونکي دې په څلورو ډلو ووېشل شي. دوه ډلې دې په جلا ډول د سولې پر ګټو او دوه نورې دې د جګړې پر زیانونو خبرې وکړي. خپلې خبرې دې په څو لنډو جملو کې ولیکي او بیا دې د هرې ډلې استازی په وار سره په ټولګي کې ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د سولې ګټې او د جګړې زیانونه سره پرتله کړي او په راتلونکي لوست کې دې خپله لیکنه ټولګي ته راوړي.

لومړنۍ دقت د وروستۍ پښېمانۍ مخه نیسي.
سقراط

د (ی) ډولونه

هره ژبه جلا غږونه او توري لري. په پښتو کې يو شمېر غږونه دي چې په بېلا بېلو (ی) ګانو ښودل کېږي. (ی ګانې) اصلاً توري نه دي، بلکې غږونه دي. که دا غږونه د چا زده نه وي، نو د پښتو متن سم لوستلای او ليکلای نشي.

- که مو د (ی) بېلابېل ډولونه زده نه وي، آيا يو متن سم لوستلای يا ليکلای شو؟

ټولې ژبې ځانګړې جوړښت لري. زموږ د هېواد ژبې هم همداسې دي. دري خپل جوړښت لري او پښتو خپل. په پښتو ژبه کې څو غږونه دي چې په دري ژبه کې نشته. همدا راز د غږونو لپاره یو شمېر لیکنۍ نښې شته چې توري ورته وایي. د یو شمېر غږونو لپاره توري نشته، له دې امله په لوستلو کې ستونزې رامنځته کېږي. په پښتو ژبه کې پنځه غږونه دي، چې په کلمو کې د معنا د تغییر سبب کېږي. له دې جملې څخه یو یې هم (ی) ګانې دي. (ی) ګانې زیاتره د کلمو په منځ او پای کې راځي او په بېلا بېلو بڼو لیکل کېږي. دلته یې له بېلګو سره ګورو:

۱ ـ نرمه (ی): هېڅ ټکي نه لري او یوازې د نارینه نومونو لپاره کارول کېږي، لکه: سړی، منګی، لرګی، زلمی، توریالی.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ:

- یو سړی راروان او لرګی ورسره دی.
- منګی یې له سره ولوید.
- زلمی او توریالی نن سهار لاړل.

۲ ـ څرګنده (ي): د دې (ي) لاندې دوه ټکي څنګ پر څنګ ایښودل کېږي. زیاتره د جمع او د نسبتي نومونو په پای کې راځي، لکه: سړي، منګي، لرګي، دوبي، موچي، پردي، خپلوي.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ :

ـ سلیم او وزیر کاکا ډېر ښه سړي دي.

ـ کله کله پردي هم په کار راځي.

ـ خپلوي خوږه وي.

ـ موچي ته مې بوټان ورکړل.

ـ دوبي ته مې کالي ورکړل.

۳_ اوږده (ې): هغې (ې) ته وايي چې لاندې ترې دوه سر پر سر ټکي راغلي وي. دا (ې) زياتره د مؤنثو نومونو په پای کې راځي، لکه: ادې، شيدې، ناوې، مستې.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

ادې شيدې تومنه کوي.

د کاکا ناوې مستې جوړوي.

زرغونې ادې ته غږ کړ.

۴_ د تانيث (ۍ): دې (ۍ) ته زورکيواله (ۍ) وايي چې د ښځينه نومونو په پای کې راځي. لکه: ډوډۍ، خولۍ، څوکۍ، سپوږمۍ، تورپېکۍ او نور.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

_ ګلالۍ پر څوکۍ ناسته ده.

_ تورپېکۍ د احمد خولۍ پرېمينځي.

_ هوسۍ ډوډۍ خوري.

۵_ مخاطبه (ئ): دا (ئ) په وينا کې د زورکيوالې په څېر ويل کېږي او په امريه فعلونو کې راځي، لکه: خورئ، ځئ، کښينئ، پاڅېږئ، ودرېږئ.

يا دا لاندې جملې :

هلکانو ډوډۍ وخورئ.

ځئ لاړ شئ.

کښېنئ او درس ولولئ.

د متن لنډيز:

(ى) ګاني د پښتو ژبې غږونه دي. پنځه بېلا بېل ډولونه لري. د کلمو په منځ او پای کې راځي. پښتو (ى) ګانې دي چې هره يوه يې د کلمو معنا تغييروي. هر څوك چې د پښتو متنونه ليکي يا يې لولي، ددې (ى) ګانو او د هغو د غږونو زده کړه ورته زياته ضروري ده.

فعاليتونه

١ــ زده کوونکي دې پر پنځو ډلو ووېشل شي.

الف: لومړۍ ډله دې په لاندې جملو کې د (ى) بېلا بېلې بڼې وګوري او اړوند ټکي دې ورلاندې کېږدي:

- تاسې په کوم ټولګي کې ياست؟
- زموږ کور ډېر لوی دی.
- د احمد خپلی شکېدلې ده.
- توريالی ښوونځي ته ځي.
- د زرګي ګېډه خوږېږي.

ب: دويمه ډله دې دا لاندې جملې بشپړې کړي:

- خپلوي .... وي.
- دوبي ته مې .... راوړل.
- ادې .... تومنه کوي.
- هوسی .... خوري.
- هلکانو .... وخوړئ.

ج: دريمه ډله دې په لاندې کلمو کې نارينه (ى) پر څرګنده (ي) واړوي او بيا دې تلفظ او د معنا توپير په ګوته کړي:

سړی، لرگی، منگی، توریالی، زرگی

د : څلورمه ډله دې په لاندې کلمو کې د (ی) گانو نومونه ولیکي:

خولی، منگی، لرگي، لیکئ، ځي

هـ: پنځمه ډله دې پنځه ښځینه نومونه ولیکي چې په پای کې یې زورکیواله (ۍ) راغلې وي.

۲ـ زده کوونکي دې پر دوو ډلو ووېشل شي او د دواړو ډلو یو، یو غړی دې په خپلو منځونو کې د لاندې بېلگې په څېر خبرې اترې وکړي:

- زړگیه، چېرته ځې؟
- کور ته ځم. ته چېرته ځې، زلمیه؟

۳ـ د زده کوونکو له منځ څخه دې دوه اته کسیزه ډلې جوړې شي او د یوې ډلې غړي دې د بلې ډلې له غړو څخه د لاندې کلمو د معنا پوښتنه وکړي او که وخت و، په جملو کې دې وکاروي:

غړونه، توري، څېر، توپیر، ځانگړی، جوړښت، لیکنی، ستونزه، بېلگه، نارینه، ښځینه، خپلوي، خوږه، تومنه.

٤ـ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي او خالي ځایونه دې په مناسبو کلمو سره ډک کړي:

زما ... احمد دی. د کابل په اندرابیو کې ... یم. عمر مې ... کلونو ته رسېږي. د غازي لیسې د اووم ... زده کوونکی یم. پلار مې .... نومیږي. په کابل ښاروالۍ کې ... دی. زموږ ... په ژمي کې رخصت وي. د کابل ټول ښوونځي په ... کې رخصت وي. زه په .... کې کوښښ کوم. ښوونځي ته له تگ دمخه لوست ... .

۵ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راشي او دا لاندې محاوره دې تکرار کړي. ټول زده کوونکي دې هغه یاده کړي:

لومړی: وراره سترې مه شې!

دویم: کاکا په خیر اوسې، ته سترې مه شې!

لومړی: وراره چېرته روان یې؟

دویم: بر کلي ته ځم.

لومړی: په بر کلي کې څه کوې؟

دویم: هلته له ګلاب سره درس لولم. سبا مو د بیولوژي آزموینه ده.

لومړی: آزموینه مو پیل شوې ده؟

دویم: هو، کاکا. درې ورځې کیږي، چې پیل شوې ده.

لومړی: دا کومه آزموینه ده.

دویم: څلور نیم میاشتنۍ ده.

لومړی: څو ورځې دوام کوي؟

دویم: لس ورځې. بیا پنځلس ورځې رخصتیږو.

لومړی: ډېر ښه، رخصتي چېرته تېروې؟

دویم: چېرته به لاړشم کاکا کور کې کارونه لرم. زړه مې دی چې هغه سرته ورسوم.

لومړی: ځه، خدای ﷻ دې مل شه!

دویم: په خیر اوسې کاکا، د خدای په امان. په مخه دې ښه!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مور او پلار د حقونو په اړه یو څو کرښې ولیکي او بیا دې په متن کې پورته تولې نومول شوې (ی) ګانې په نښه کړي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو ترمخه ولولي.

پنځم لوست

غوره ويناوې

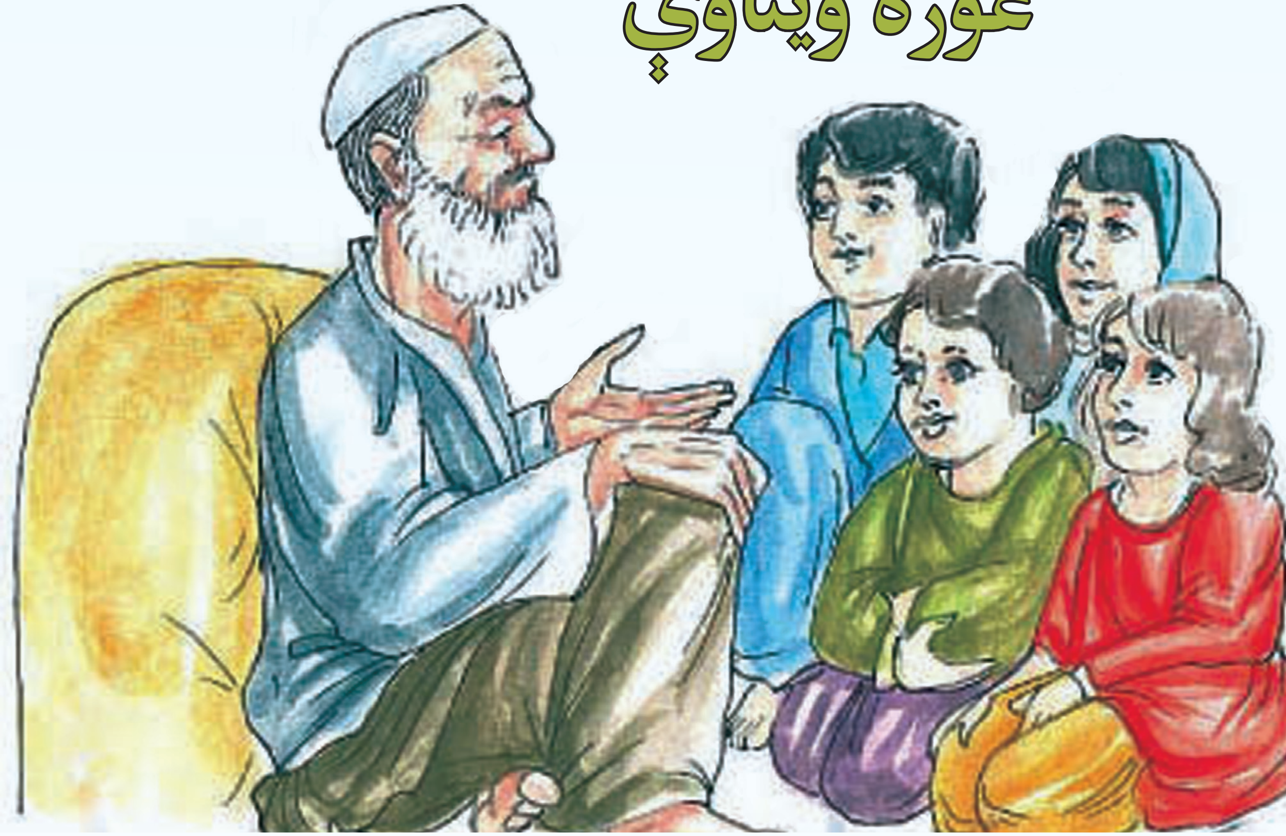

مور پټول کله ناکله په خپلو خبرو کې د لويانو او حکيمانو د خولې خبرې راوړو. دا کار ددې لپاره کوو چې خبرې موخلک ومني، يا پرې خپله موخه او هدف ښه بيان کړای شو. دې خبرو ته غوره ويناوې وايي چې زياتره د حضرت پيغمبرﷺ حديثونه او يا د نورو لويانو او پوهانو خبرې وي.

- غوره ويناوې څه ته وايي؟
- مور ولې په خپلو خبرو کې غوره ويناوې کاروو؟

غوره ویناوې د حضرت پیغمبرﷺ حدیث او د لویانو اوپوهانو خبرو ته وایي. هغه د کانې د کرښو په څېر وي. کله چې په یوه وینا کې راوړل شي، نو خبرې ته قوت ورکوي. پخوانیو پوهانو د خپل ژوند د تجربو او پوهې له مخې موږ ته یو شمېر وینا وې راپرېښي دي. موږ له دې ویناوو څخه په ژوند کې کار اخلو. متلونه د غوره ویناوو څرګنده بېلګه ده. وګورئ، که څوک چاته د درواغو زیانونه په ګوته کوي، نو په خبرو کې ورته وایي: کوږ بار تر منزله نه رسیږي یا د درواغو مزل لنډ دی. متلونه لنډې، لنډې جملې دي، خو ډېره پراخه معنا پکې ځای شوې وي.

لاندې څو غوره ویناوې د بېلګې په توګه ولولئ:

- امانت د رزق موجب دی او خیانت د فقر. (حدیث شریف)
- خدایﷻ آزادي هغه چاته ورکوي چې په لټه کې یې وي. (جین وبستر)
- په هر ځای کې چې یاست باید په یوه کار بوخت واوسې. (هانري فوره)
- د دندې سرته رسول ویښ وجدان، پوه او آګاه زړه او باطني مینه غواړي. (افلاطون)
- مه کوه په چا چې وبه شي په تا.
- څه چې کرې هغه به ریبې.
- د وچو له کبله لانده هم سوځي.

د متن لنډیز:

پوهانو، لویانو او هوښیارانو د ژوند په بهیر کې ډېرې تجربې او پوهې لاس ته راوړې دي. هغوی داګټورې خبرې د تجربو له مخې کړې دي او پر هغو یې پوره ډاډ او باور درلود. څرګنده ده چې دا راز خبرې د هرچا لپاره ګټورې او سودمنې دي. د انسانانو د ژوند ترټولو غوره او ګټور وخت همدا د تجربو تر لاسه کول دي چې د نورو لپاره د سوکالۍ او هوسایۍ لارې چارې برابروي.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هرې ډلې ته دې دنده ورکړ شي چې درې، درې متلونه یا د لویانو درې، درې ویناوې ولیکي او د ډلې استازي دې د ټولګي مخې ته ولولي.

۲ــ زده کوونکي دې لاندې متلونه ولولي او څو تنه دې په خپله خوښه د هغوی د مفهوم په اړه په ټولګي کې لنډې خبرې وکړي.

- په یو ګل نه پسرلی کېږي.
- له یوه لاسه ټک نه خېژي.
- چې ویې غواړې په خوله، نو ویه یې خورې په څه؟
- که شپه تیاره ده، منې په شمار دي.
- وروري به کوو، حساب ترمنځه.

۳ــ د مخکیني ویش له مخې دې دوه، دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې په څېر دې په خپلو کې خبرې وکړي. نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونیسي:

جمیل: تاسو چېرې اوسئ؟
زرغون: زه په جبل السراج کې اوسم. ته چېرې اوسې؟
جمیل: زما کور په ارغنداب کې و، خو اوس جبل السراج ته راغلی دی.

٤ــ په متن کې د لاندې راغلو نوو کلمو معنا ولیکئ:

د کاني کرښې، وینا، خرګند، کوږ، پراخه، ګټور، ډاډ، سوکالي، هوسایي، لټه، بوخت، دنده، مینه، ربېل، وچ، لانده.

۵_ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په خپلو کتابچو کې په مناسبو کلمو ډک کړي:

- غوره ویناوې د کاڼو د .... په څېر وي.
- متلونه د ....وېناوو ځرګنده بېلګه ده.
- ....بار تر منزله نه رسيږي.
- د درواغو مزل .... دی.
- امانت د رزق .... دی.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپلو لويانو په مرسته يو څو غوره وېناوې او درې متلونه وليکي او په بل لوست کې دې هغه نورو زده کوونکو ته ووايي.

د ميرويس نيکه وينا:

((عقل او حکمت يوازې په ناز او نعمت کې نه دی او نه يوازې د نعمت د خاوندانو په مغزو کې ځای لري. زموږ په غرو کې هم عاقلان او حکيمان شته.))

شپږم لوست

نیکمرغه کورنۍ

- کورنۍ څه ته وايي؟
- ستاسو کورنۍ څو تنه دي؟

کورنۍ له مور، پلار او اولاد څخه جوړه شوې وي. مور، پلار او اولادونه هر یو ځانته بېل، بېل کارونه لري. په یو شمېر کورنیو کې مور د کور په کارونو بوخته وي، په داسې حال کې چې په یو شمېر نورو کې د پلار په څېر له کور څخه بهر کار کوي. زامن او لوڼې ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي.

- که د يوې کورنۍ د غړو شمېر زيات وي، ژوند به يې څنګه وي؟
- ستاسو په فکر لویه کورنۍ ښه ده که کوچنۍ؟

زموږ په ټولنه کې زیاتره میندې د کور دننه کار کوي؛ کور پاکوي؛ جامې مینځي؛ پخلی کوي او ماشومان روزي. د کور دننه د زامنو او لوڼو روزل د مور پر غاړه وي. په یو شمېر ښاري کورنیو کې مېرمنې له کور څخه بهر کار کوي. په یو شمېر کلیوالي کورنیو کې ښځې د نارینه په څېر په کروندو کې کار کوي. پلار له کوره بهر کار کوي او د کور لپاره د ژوند وسایل چمتو کوي. زامن او لوڼې ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي. په یوې کورنۍ کې د کورنۍ ټول غړي یو له بل سره د کارونو په سرته رسولو کې مرسته او همکاري کوي. کورنۍ د ټولنې یوه کوچنۍ بېلګه ده. مرسته او تعاون له همدې ځایه پیلیږي.که د یوې کورنۍ د غړو شمېر زیات وي، مور یې روزنې ته په سم ډول نه شي رسېدلای. ځکه هغه د ماشومانو له روزلو پرته د کور دننه نور کار هم کوي. همدا راز ماشومان له روزلو پرته خوړو، جامو او ځای ته هم اړتیا لري. بدني روزنه هم غواړي، روغ او رنځور لري. که د کورنۍ اقتصادي وضع ښه نه وي، نو د کورنۍ ټول غړي له ستونزو سره مخامخ کیږي. که چېرته د یوې کورنۍ د غړیو شمېر لږ وي، مور او پلار یې د ماشومانو سالمې روزنې، خوړو، جامو، روغ، رنځور او نورو ورځنیو اړتیاوو ته ځان رسولای شي او په پای کې دا کورنۍ سالمه، خوشحاله او نېکمرغه کیږي. د کورنۍ نېکمرغي او بدمرغي دواړه د مور او پلار په پوهې او زده کړې پورې اړه لري.

د متن لنډیز:

ښه او نېکمرغه کورنۍ هغه وي چې د ماشومانو شمېر یې لږ وي. هرځومره چې د مور او پلار د پوهې کچه لوړه وي، په هماغه اندازه کورنۍ نېکمرغه وي. د کورنۍ نېکمرغي دهغې د شمېر په لږوالي او د پوهې په اندازه کې ده، نه د پیسو او شتو په لرلو. خپل کلي او ګاونډ ته وګورئ، کومه کورنۍ چې ماشومان یې زیات وي، ژوند یې هم تریخ وي او که د ماشومانو شمېر یې لږ وي او پوهه او زده کړه ولري، ژوند یې هم خوږ او نېکمرغه وي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې هر یو غړی دې په وار د بلې ډلې له غړي څخه پوښتنه وکړي او د هغه ځواب دې واوري. لاندې بېلګه وګورئ:

■ ستاسو په کورنۍ کې څو تنه دي؟

■ موږ په کورنۍ کې شپږ تنه یو: پلار، مور، درې ورونه او یوه خور.

■ ته ورونه لرې؟ مشر ورور دې څه نومېږي؟

■ زه دوه ورونه لرم. مشر ورور مې زړګی نومېږي.

۲ـ د زده کوونکو له ډلې څخه دې لس تنه زده کوونکي په وار سره یو، یو له بلې ډلې څخه د لاندې نوو کلمو د معناو پوښتنه وکړي. د دویمې ډلې غړي دې په وار کلمې معنا او په جملو کې وکاروي.

کورنۍ، دننه، بهر، لوڼې (لور – لورګانې) غړي، ټولنه، پرېمنځل، پخلی، چمتو، خواړه، جامې، اړتیا، رنځور، ستونزه، نېکمرغه، بدمرغه، کچه، شته.

۳ـ څو تنه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې کورنۍ په هکله دې خبرې وکړي. (کورنۍ یې څو تنه ده. هر غړی یې څه کار کوي؟ په کوم ځای کې اوسېږي؟)

٤ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

■ د ښې او نېکمرغه کورنۍ د ماشومانو شمېر...... وي.

■ ستا .... څو تنه غړي لري؟

■ مور د کور .... کار کوي.

- مور ...... پرېمنځي؛ ...... کوي او ...... روزي.
- پلار .... کار کوي.
- زامن او لوڼې .... ته ځي.

۵ـ لاندې جملې سمې کړئ:

- ورور زما احمد نوميږي.
- مور ورونه يو ځلور.
- ته يې خوك؟
- ته اوسيږې چېرې؟
- زه وايم لوست.

کورنۍ دنده

کورنۍ دنده:

هر زده کوونکی دې د خپلې کورنۍ په هکله معلومات وليکي او بله ورځ دې په ټولګي کې نورو ټولګيوالو ته واوروي.

پوه کمال غواړي او ناپوه مال

خپلواکي

■ خپلواکي څه ته وايي؟

انسان آزاد پیدا شوی دی. خپلواکي د انسان طبیعي حق دی. مریيتوب او غلامي انساني ژوند نه دی. د بل تر لاس لاندې ژوند زندان ته ورته دی. آزادي پاچهي ده.آزاد ولس د خپل واک خاوند وي. پرمختګ ته یې لار خلاصه وي. که زیار وباسي، تعلیم وکړي، یو بل ته د ورورۍ لاسونه ورکړي، ډېر ژر نېکمرغه کېږي. اسارت بدمرغي ده. د بدمرغه انسان ژوند تریخ وي. آرام او سوکاله ژوند ته نشي رسېدای.

■ خپلواک ژوند څه خوند لري؟

■ د خپلواک او ناخپلواک ژوند توپیر څه دی؟

په لاندې شعر کې شاعر د خپلواکۍ تر سرلیک لاندې شعر لیکلی دی. موږ او تاسو یې یوځای لولو او خوند ترې اخلو.

موټی خاوره د وطـــــن به پرې ورنه کړم
که په سر د ځمکې هر وطـــــن ختن شي
د اوبو پر ځــــــای د زړه وینې به ورکړم
که محتاجه طـــــــراوت ته دا چمن شي
خپله خاوره به په خپلـــو وینو پـــالم
کــه حاجت یې قرباني زمـــــا د تن شي
کـــــــه غلیم له ما بری یوور محبوبې
ستا پړونی دې زمـــا د تن کفـــــن شي

همېش خلیل

د متن لنډیز:

په پورته شعر کې شاعر له خپل وطن سره مینه څرګندوي. ختن په چین کې یوه سیمه ده. ډېره ښکلې او ښایسته ده. شاعر وایي چې په ختن باندې هم خپل وطن نه بدلوم.
شاعر وایي که وطن زما قرباني ته اړتیا پیدا کړي، نو زه د خپلواکۍ د ساتلو لپاره هر ډول قرباني ته چمتو یم.

فعالیتونه

۱ـ د زده کوونکو یوه شپږ کسیزه ډله دې پورته شعر په ګډه په ښکلي غږ ووایي.

۲ ـ لس تنه دمخه ټاکل شوي زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د خپلواکۍ په اړه یوه، یوه دقیقه خبرې وکړي.

۳ ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. د هرې ډلې یو غړی دې د بلې ډلې له یوغړي څخه یوه پوښتنه وکړي او هغه دې ځواب ووایي. پوښتنې دې ډېرې لنډې وي. لاندې بېلګه وګورئ:

یو زده کوونکی: خپلواکي څه ته وایي؟

بل زده کوونکی: آزاد ژوند ته خپلواکي وایي.

٤ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو ووېشل شي. د لومړۍ ډلې یو غړی دې په وار د دویمې ډلې له یو تن څخه لاندې یوه نوې کلمه وپوښتي. د دویمې ډلې غړی دې هغه معنا کړي او د درېمې ډلې غړی دې هغه په لنډه جمله کې وکاروي.

مرییتوب، ورته، خوند، خپلواک، لولو (لوستل)، موتی، وینې، پالل، تن، بری، پړونی، مینه، ښکلې، اړتیا

٥ـ زده کوونکي دې په متن کې بېلا بېلې (ی) ګانې په ګوته کړي.

٦ ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې سرته ورسوي:

لومړی: نسیمه سترې مه شې.

دویم: ته سترې مه شې، ګلابه

لومړی: چېرته روان یې، نسیمه؟

دویم: جشن ته ځم.
لومړی: رښتیا، نور در سره ځوک دي؟
دویم: یوازې یم. ځوک راسره نشته.
لومړی: ودې نه ویل، دا د څه شي جشن دی؟
دویم: ته خبر نه یې؟ دا د وطن د خپلواکۍ جشن دی.
لومړی: د وطن د خپلواکۍ جشن؟ زموږ هېواد کله خپلواکي اخیستې ده، نسیمه؟
دویم: زموږ هېواد په یو زرو دوه سوه اته نوي یم (۱۲۹۸) کال کې بېرته خپلواک شوی دی.
لومړی: کور دې آباد ګلابه، څه چې دربانديې ناوخته نشي.
دویم: په مخه دې ښه، نسیمه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د خپلواکۍ په اړه پنځه، پنځه جملې ولیکي او بله ورځ دې ټولګي ته راوړي.

انګلیسي شاعر برنارډشاو Bernard shaw وايي، ولسونه د آزادۍ له لارې ښوونې او روزنې ته لار پیدا کوي، نه د ښوونې او روزنې له لارې آزادۍ ته.

اتم لوست

ناروغ او ډاکټر

خبرې اترې

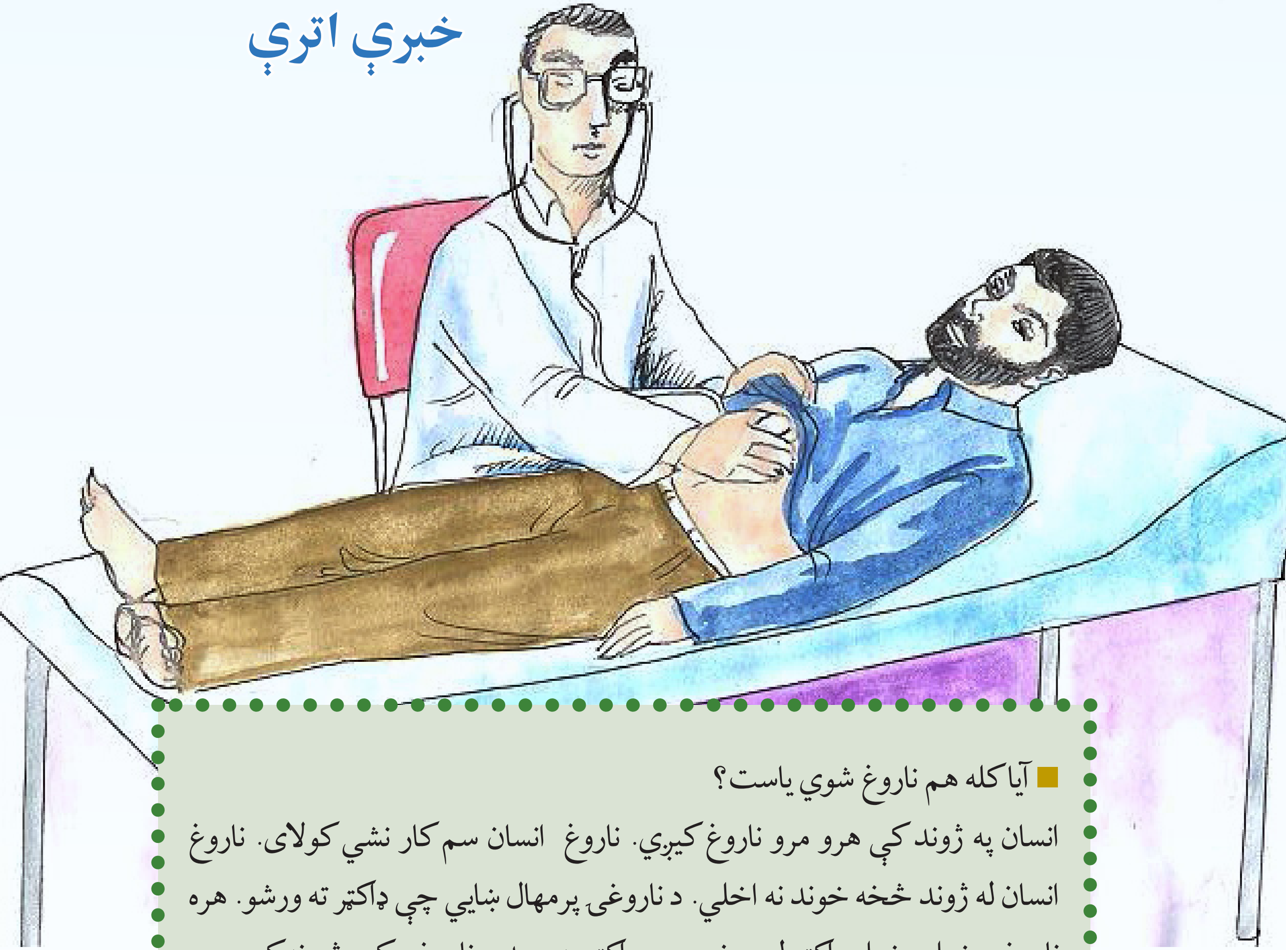

■ آیا کله هم ناروغ شوي یاست؟

انسان په ژوند کې هرو مرو ناروغ کیږي. ناروغ انسان سم کار نشي کولای. ناروغ انسان له ژوند څخه خوند نه اخلي. د ناروغۍ پرمهال ښايي چې ډاکټر ته ورشو. هره ناروغي خپل، خپل ډاکټر لري. نوموړي ډاکټر په همدې ناروغۍ کې څېړنه کړې وي او ځان يې رسولی وي.

■ ستاسو په اند د ناروغۍ په وخت کې باید څه وکړو؟

کېدای شي انسان په راز راز ناروغیو اخته شي. ځینې ناروغۍ سطحي وي، خو بیا هم د ډاکټر لارښوونې ته اړتیا لري. ځینې ناروغۍ ډېرې خطرناکې وي. سړی وژني. که ناروغ په خپل وخت ډاکټر ته لاړ نشي، شایي ناروغي یې ډېره اوږده او بیا د همدې ناروغۍ له امله مړ شي. ډاکټران په بېلابېلو ناروغیو کې څېړنه کوي او مهارت ترلاسه کوي. یو شمېر یې د جراحۍ په برخه کې ځانونه رسوي او نور یې په داخله ناروغیو کې. په جراحي ناروغیو کې بېلې بېلې څانگې شته. لکه د هډوکو ناروغي (ارتوپیدي)، د اعصابو جراحي، د بولي جهاز ناروغي او نور. له جراحۍ پرته نورې ناروغۍ هم شته، لکه د غوږ، پوزې او ستوني ناروغۍ، د پوستکي ناروغي، د معدې، ځیگر، سږي، زړه، کولمو، گېډې، سترگو، نري رنځ (توبرکلوز)، شکر (دیابیتس) او داسې نورې ناروغۍ.

موږ او تاسې باید خپلې روغتیا ته پام وکړو. پرې نږدو چې ژر ژر ناروغه شو. که ناروغه شو، سمدلاسه ډاکټر ته لاړ شو. د ډاکټر لارښوونې په پام کې ونیسو. د هرې ناروغۍ اړوند ډاکټر ته لاړ شو. درمل له سم درملتون څخه واخلو. په خپل وخت یې وخورو. درمل په داسې ځای کې کېښېږدو چې د ماشومانو لاس ورته ونه رسیږي. روغ بدن د انسان شتمني ده. خپله شتمني باید له لاسه ور نه کړو.

د متن لنډیز

روغتیا شتمني ده. د روغتیا په قدر هغه مهال پوهیږو، چې ناروغه شو. ناروغ سړی کار نشي کولای. له ژوند څخه خوند نشي اخیستلای. تگ او راتگ ورته گران وي. کله ناکله د ناروغ سړي اشتها ورکیږي. هیڅ شي ته یې زړه نه کیږي. هر شی وربانديې بد لگیږي. له یوې خوا ناروغي، له بلې خوا نه خوراك او ورسره درمل سړی ډېر کمزوری کوي. راځئ، زیار وباسو چې ناروغه نشو. که بیا هم ناروغي راپېښه شوه، باید ډېر ژر یې درملنه وکړو. ډاکټر ته لاړ شو. ځان معاینه کړو او د ډاکټر له لارښوونې سره سم درمل وخورو.

فعالیتونه

۱ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تکرار کړي:

زلمی: پسرلیه، ستړې مه شې.

پسرلی: خوار مه شې، زلمیه.

زلمی:پسرلیه، ولې غلی یې؟ ناروغ خو به نه یې؟

پسرلی: زلمیه، ګېډه مې ډېره خوږېږي. مړ یې کړم.

زلمی: څه شی دې خوړلي؟

پسرلی: نه پوهېږم، خو پرون مې په ښار کې توتان خوړلي.

زلمی: پسرلیه، په ښار کې توتان مه خوره. کله کله هغه پاک نه وي.

پسرلی: ورک یې کړه، اوس راته وایه چې څه وکړم؟

زلمی: ډاکټر ته لاړ شه چې درمل درکړي. ګوره چې په خپل سر درمل ونه خورې. نور به دې هم ناروغ کړي.

پسرلی: مننه زلمیه، دادی همدا اوس ځم.

۲ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې وکړي:

پسرلی: احمده، ګېډه مې خوږېږي، چاته لاړ شم؟

احمد: پسرلیه، شفا دې وي. هغه مخامخ ډاکټر ته ورشه. ښه ډاکټر دی.

پسرلی: زه هغه نه پېژنم. ته راسره لاړ شه.

احمد: ښه، راځه چې ځو.

پسرلی: ته مخکې شه، احمده!

پسرلی: ښه.

احمد: السلام علیکم، ډاکټر صاحب، دا ملګری مې پسرلی نومېږي او ناروغ دی.

ډاکټر: راشه پسرلیه، پر دې مېز څمله.

ډاکټر: پسرلیه څه دربانديې شوي؟

پسرلی: نه پوهېږم ډاکټر صاحب، هغه ورځ مې په بازار کې توتان خوړلي وو، اوس مې ګېډه خوږېږي.

ډاکټر: ښه دې نه وو کړي زلمیه. د بازار توتان پاک نه وي. خاورې دوړې وربانديې ناستې وي. ککړ وي. که څوک يې وخوري د کانګې او نس ناستې په ناروغۍ اخته کېږي. ته خو ښه يې کانګې نه کوې.

پسرلی: ډاکټر صاحب، اوس څه وکړم؟

ډاکټر: اندېښنه مه کوه پسرلیه! درمل درکوم، په خپل وخت يې وخوره. که خدای ﷻ کړي وي ښه به شې.

پسرلی: مننه ډاکټر صاحب. څه پرهېز وکړم؟

ډاکټر: پسرلی، داسې کوم خاص پرهېز نشته. خو ګوره چې ناپاک شيان، ناپاکې اوبه، ناپاک تازه سابه او خامې مېوې ونه خورې. لاسونه دې تل په پاکو اوبو او صابون پرېمنځه.

پسرلی: مننه ډاکټر صاحب. د خدای په امان.

ډاکټر: په مخه دې ښه، زلمیه.

۳ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې د ټولګي په وړاندې سرته ورسوي:

پسرلی: میرویسه، دا درمل چېرته واخلم؟

میرویس: ته راکړه، څه شی دي؟

پسرلی: واخله، ګېډه مې خوږېده، ډاکټر دا نسخه راکړه.

میرویس: دغه مخامخ درملتون ته ورشه.

پسرلی: کور دې ودان، میرویسه.

پسرلی: وروره، دا درمل درسره شته؟

درملتون والا: ته راکړه، څه شی دي؟

پسرلی: دادی واخله.

درملتون والا: هـ...م، هـ....ا، هو لرم يې.

پسرلی: څو افغانۍ کیږي؟

درملتون والا: ټولې یو سلو شپېته افغانۍ کیږي.

پسرلی: را يې کړه، خير يوسې.

درملتون والا: هه وروره، ګولۍ د ورځې درې ځله له ډوډۍ نه مخکې. شربت دوه ځلې، سهار او ماښام له ډوډۍ نه وروسته او دا کپسول به دوه، دوه دانې څلور ځلې په ورځ ګېډه خورې.

پسرلی: پیسې دې واخله، مننه، خدای په امان.

درملتون والا: کور دې ودان، په مخه دې ښه.

۴_ دوه تنه زده کوونکي دې دا لاندې محاوره سرته ورسوي:

لومړی -تورپیکۍ سترې مه شې.

دویم- ښاده شې، نسرین. څنګه يې؟

لومړی- ښه یم خورې. ته څنګه يې؟

دویم - زه هم ښه یم. چیرته روانه يې، تورپیکۍ؟

لومړی- نسرین خورې. سبا مو د پښتو آزموینه ده.

دویم- درس لولې؟

لومړی- هو، د يو څو ناروغیو نومونه مې په کار دي.

دویم- ښه ده. زه به يې درته ووایم.

توره ټوخله، ژیړی، نسخوړی، نرۍ رنځ، شری، نس ناسته.

لومړی _ څومره ښه. نسرین جانې کور دې ودان. دا راته وښایه چې څه شي ته وایي؟

دویم _ توره ټوخله (سیاه سرفه) - ژیړی (زردي)- نسخوړی(پیچش) - نرۍ رنځ (سل) - شری (سرخکان) او نس ناسته د اسهال معنا لري.

لومړی _ په خير اوسې، نسرین جانې، راځه، چې چای وڅښو.

دويم ـ ښه ده، راځه!

۵ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې سرته ورسوي:

لومړی: جلاله، ستړې مه شې!

دويم: بريه، ته ستړې مه شې! څه کوې؟

لومړی: څه به وکړم بريه، ناروغ يم.

دويم: ولې، ډاکټر ته نه وې تللی؟

لومړی: تللی وم، خو په ناروغۍ مې پوه نشو.

دويم: څه يې درته وويل؟

لومړی: مشوره يې راکړه چې د معايناتو لپاره روغتون ته لاړ شم.

دويم: دا خو ښه خبره ده؟

لومړی: ښه ده، خو نه پوهېږم چې ګټه به وکړي، که نه؟

دويم: هرو مرو ګټه کوي. لاړ شه او معاينات دې بشپړ کړه. کېدای شي درسره مرسته وکړي.

لومړی: هوکې، ځمه. ستا دې کور ودان وي. خدای په امان!

دويم: په مخه دې ښه، روغتيا دې په برخه شه!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کور کې له خپلې خور يا ورور سره د يوې موضوع په اړه خبرې اترې وکړي او هغه دې د کتابچې په يوه مخ کې وليکي.

نهم لوست

زده کړه

■ زده کړه څه شي ته وايي؟

انسان د ژوند په لومړيو کې په هر شي نه پوهيږي. کله چې لوييږي، نو پوهه يې هم زياتيږي. داسې پوهه شته چې له زده کړې پرته نه تر لاسه کيږي. ددې لپاره بايد زده کړه وکړو. زده کړه هر وخت کېداى شي. زده کړه د انسان طبيعي حق دى. هيڅوک بايد له زده کړې بې برخې نشي.

■ مور ولې زده کړه کوو؟

■ آيا له زده کړې پرته پوهه تر لاسه کېداى شي؟

پر یو نوي شي باندې پوهېدلو ته زده کړه وايي. انسان په کوچنيوالي کې په ډېرو شيانو نه پوهيږي. يو څه شيان په کور کې له مور او پلاره زده کوي، له ورونو او خويندو يې زده کوي، په کوڅه کې يې له همزولو زده کوي، په جومات کې يې له ديني عالمانو زده کوي، په ښوونځي کې يې له ښوونکو زده کوي او په پای کې يې د ژوند په اوږدو کې له خپل چاپېرياله څخه زده کوي. زده کړه يو بهير دی. له ماشومتوب څخه پيل کيږي او تر مرګ پورې دوام مومي. زده کړه انسان له بدمرغۍ ژغوري. په زده کړه سړی ځان او جهان پېژني. هغه چا چې زده کړه کړې وي، هوسا ژوند لري. په ښو او بدو پوهيږي. د زده کړې له لارې سړی خلکو ته نژدې کېږي. د خلکو په زړونو کې ځای مومي. خلکو ته ګرانيږي. ناپوهي رنځ دی. ناپوهي تورتم دی. ناپوهي توره بلا ده. ناپوهي سړی کندې ته اچوي. ناپوهي د سړي ژوند تريخوي. له ناپوهانو سره ناسته ولاړه ښه نه ده. هرڅوک بايد زده کړه وکړي. هرچاته بايد د زده کړې شرايط چمتو شي. د علم زده کړه پر ټولو مسلمانانو باندې فرض ده. هر نارينه او ښځه بايد زده کړه وکړي. زده کړه د انسانانو طبيعي حق دی.

د متن لنډيز:

ماشومان ټول شيان په کور کې نشي زده کولای. يو څه شيان په کور کې زده کوي، خو نور زيات بايد له کوره بهر زده کړي. ديني زده کړې له کوره او جوماته پيليږي او په ښوونځي کې دوام مومي. زده کړه د هر انسان حق دی. زده کړه په هر مسلمان نارينه او ښځې باندې فرض ده. د انسانانو توپير پر زده کړه او پوهه کيږي. پوه انسان تر ناپوه انسانه غوره او بهتر دی. انسان پر پوهه انسان کېږي. انسان پر پوهه نېکمرغه کيږي. هېواد پر پوهه آباديږي او يوه ټولنه پر پوهه پرمختګ کوي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې پر څلورو ډلو ووېشل شي:

- لومړۍ ډله دې د متن دوه، دوه ليکنې د نورو په وړاندې ولولي.
- دويمه ډله دې په متن کې نوې کلمې پيدا کړي.
- درېمه ډله دې هم معنا کلمې ولټوي او ودې ليکي.
- څلورمه ډله دې د (ی ګانو) مختلف ډولونه په نښه کړي.

۲ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- زده کړه څه شي ته وايي؟
- ښوونځی د څه شي ځای دی؟
- لوستي او نالوستي خلک ولې سره برابر نه دي؟
- په پورته لوست کې دا لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې وکاروئ:

زده کړه، کوچنيوالی، مور، پلار، ورور، خور، لويېږي، کوڅه، همزولی، جومات، پای، چاپېريال، بهير، ماشومتوب، پيل، چمتو، نارينه، ښځه.

۳ـ څو تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه د ټولګي مخې ته راشي او د زده کړې په باره کې دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

٤ــ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په پنسل ډک کړي:

الف: پر یو نوي شي باندې پوهېدلو ته .... وایي.

ب: انسان په .... کې په ډېرو شیانو نه پوهیږي.

ج : زده کړه یو ..... دی.

د : ...... باید زده کړه وکړي.

هـ : د .... زده کړه پر ټولو مسلمانانو باندې فرض ده.

و: زده کړه د انسانانو.... حق دی.

٥ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د زده کړې په هکله یو له بل سره خبرې وکړي. (محاوره)

٦ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ناروغتیا په اړه په خپلومنځو کې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د زده کړې په باره کې پنځه، پنځه کرښې مقاله ولیکي او ښوونځي ته دې راوړي.

هغه چا چې زیاته زده کړه کړې وي، قدر یې زیات او چا چې لږه زده کړه کړې وي، قدر یې لږ دی.

حضرت محمد ﷺ

لسم لوست

د یووالي ګټه

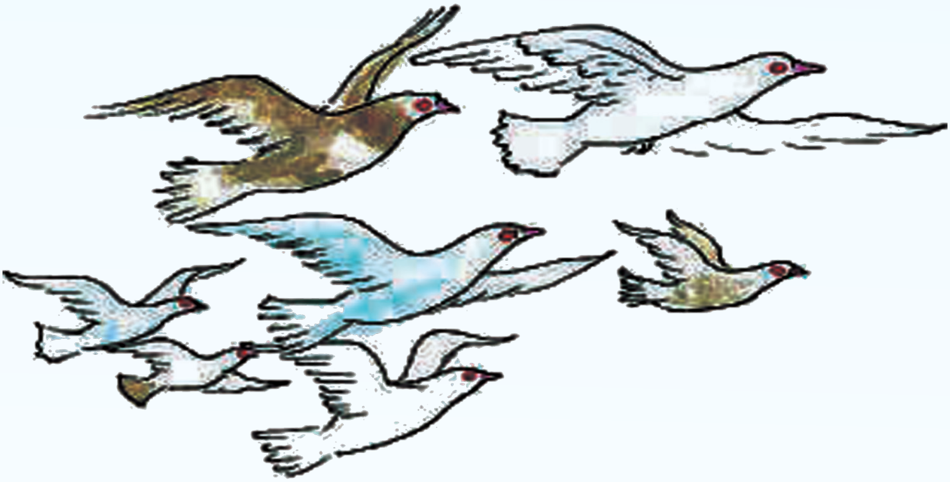

■ یووالی څه ته وايي؟

یووالی له کورنۍ نه نیولې تر یو هېواده ډېر ضروري دی. څنګه چې یوه کورنۍ د بې اتفاقۍ له کبله خرابېږي، همدارنګه یو هېواد هم د خپلو وګړو له بې اتفاقۍ څخه ډېر زیان مومي. یووالی انساني قوت دی. زور او قوت انسان بریالی کوي. په یووالي سره خپل هېواد ساتلای شي. د یووالي په برکت سرې پر دښمن برې ترلاسه کوي.

■ تاسو د یووالي د ارزښت په اړه څه معلومات لرئ؟

■ د یووالي ګټې څه دي؟

يوه ورځ يوه ډله کوترې وږې شوې وې. د دانو په لټولو پسې يوې خوا او بلې خوا الوتلې.
په پای کې په يوې کروندې کې کښېناستې. هلته د غنمو دانې پرتې وې. يوې کوترې ولېدلې.
والوته او هلته کښېناسته. د دانو په ټولولو يې پيل وکړ. نورې کوترې هم ورپسې ورغلې.
هغوی هم په دانو ټولولو لګيا شوې. کله چې په نس مړې شوې، والوتې. ځو کوترې په دام
کې نښتې وې، وانه الوتلای شوې. هرې يوې ټوپونه وهل چې ځان خلاص کړي، خو ونه
توانېدې.

په دوی کې يوه هوښياره کوتره وه. هغې وويل: ((هغه وخت چې موږ دا خوندورې
دانې لېدلې وې، بايد فکر مو کړی وای چې دا دانې چا او د څه لپاره اچولې دي؟ که مو
فکر کړی وای په دې غم به نه اخته کېدو. اوس هم بايد يو فکر وکړو. کېدای شي ځانونه
خلاص کړو. لږه دمه وکړئ. کله چې ما وويل والوزئ، نو ټولې په يو دم له ځايه پورته
شئ.))

ښکاري چې لږ څه وړاندې ناست و، ويې ليدل چې کوترې په دام کې نښتې دي.
ورمنډه يې کړه. په دې وخت کې هغې هوښيارې کوترې وويل: ((والوزئ!)) ټولې کوترې يو
دم له ځمکې پورته شوې. والوتې. دام يې له ځان سره پورته کړ او لاړې.

ښکاري چې دا حال وليد، د کوترو په لور يې ورمنډه کړه. لږه شېبه وروسته يې کوترې
له سترګو پنا شوې. د ښکاري تمه پرې شوه او ستړی ستومانه راستون شو.

د متن لنډيز:

کوترې وږې وې. د دانو خوړلو لپاره په يوې کروندې کې کښېناستې. په دانو خوړلو
يې پيل وکړ. خبرې نه وې چې ښکاري ورته دام ايښی و. غوښتل يې چې والوزي.
ځو کوترې په دام کې نښتې وې. يوې هوښيارې کوترې يوه لاره وسنجوله. ټولو
ورسره ومنله. په يو غږ والوتې او د ښکاري له منګولو يې ځانونه خلاص کړل. دا د
يووالي او اتفاق برکت و.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- یووالی څه شي ته وايي؟
- یووالی څه ګټې لري؟
- کوترې په څه چل والوتې؟
- د یو آزاد ولس د بري راز څه شی دی؟
- څنګه کولای شو یو بریالی هېواد واوسو؟

۲ـ د لاندې هرې پوښتنې لپاره درې، درې ځوابونه درکړل شوي، تاسو يې تر ټولو سم ځواب په نښه کړئ:

- کوترې چېرته کښېناستې؟

الف: په باغ کې

ب : د ونو په ځنګل کې

ج : په کروندې کې

- کوترې ولې وانه الوتلې؟

الف: ټولې تړلې وې.

ب : په دام کې نښتې وې.

ج : ښکاري نیولې وې.

- کوترې د څه شي په برکت د ښکاري له لاسه ووتې؟

الف: د ډېر مرېښت په برکت

ب : د الوتلو په برکت

ج : د یووالي او اتفاق په برکت

۳ـ د زده کوونکو څو تنه دې د پخواني وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او د يووالي په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

٤ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو ووېشل شي. د متن دغه لاندې نوې کلمې دې د يوې ډلې يو زده کوونکی ولولي، د دويمې ډلې يو زده کوونکی دې هغه معنا کړي او د درېمې ډلې بل زده کوونکی دې هغه په جملو کې وکاروي:

ډله، کوتره، وربې، لټول، الوتل، پای، کرونده، غنم، مرېې، نښتې، ټوپونه، خوندور، اخته، دمه، الوتل، ښکاري، وراندې، منډه، پنا، تمه، ستومانه، راستون

٥ـ د زده کوونکو دوه، دوه تنه دې د ټولګي په وړاندې راشي او په خپلو منځونو کې دې د لاندې مثال په څېر خبرې اترې وکړي:

- زلمی: اختره، څو کلن يې؟
- اختر: پوره څوارلس کلن يم. زلميه ته به څو کلن يې؟
- زلمی: نه پوهېږم، خو پلار مې وايي چې ديارلس کلن به يم.
- اختر: کور دې له ښوونځي څخه څومره لېرې دی، زلميه؟
- زلمی: پنځلس دقيقې لاره به وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د اتفاق او يووالي په باره کې يو څو کرښې مقاله وليکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

■ موږ ولې لیک او لوست زده کوو؟

لیک لوست د زده کړې په معنا دی. زده کړه انسان ته د یوې موضوع د لیکلو او لوستلو وړتیا ورکوي. د بدن د پیاوړتیا او ودې لپاره ورزش او خواړه اهمیت لري. د ذهن او فکر د ودې او پیاوړتیا لپاره زده کړه ارزښت لري. د زده کړې له لارې انسان ځان او جهان پېژني. خپل خدای ﷻ پېژني، د خپل شاوخوا شیان پېژني او د دوست او دښمن توپیر کولای شي. د زده کړې له لارې انسان خپل وطن ودانولای شي او د خپلو خلکو او هېوادوالو لپاره ښه خدمت کولای شي.

■ لوستي او نالوستي خلک یو له بله څه توپیر لري؟

زموږ په هېواد کې د زده کړې بهیر له ډېر پخوا څخه پیل شوی دی. په بېلا بېلو لارو یې پراختیا کړې ده. پخوا به هلکانو اونجونو په جوماتونو کې دیني زده کړې کولې. دې زده کړو ته غیر رسمي زده کړې ویل کېدې.

د وخت په تېرېدو ددې زده کړو تر څنګ رسمي زده کړې پیل شوې. د زده کړې منظمې دورې رامنځته شوې. لکه لومړني ښوونځي، منځني ښوونځي، ثانوي ښوونځي یا لېسې او نور. په دې ښوونځیو کې د ټولنې د اړتیاوو له مخې ټاکلي درسي کتابونه لوستل کېږي.

زموږ په هېواد کې عصري زده کړې د امیر شېرعلي خان په وخت کې پیل او د رسمي او اساسي زده کړو بنسټ د امیر حبیب الله خان د پاچهۍ پر مهال کېښودل شو. لومړنی ښوونځی د حبیبیې د لېسې په نوم پرانیستل شو. اوس دا زده کړې ډېرې پراخې شوې دي. له لومړنیو او منځنیو زده کړو سربېره ثانوي زده کړې، مسلکي زده کړې، د لویانو زده کړې او لوړې زده کړې شته. په ملیونونو هلکان او نجونې پکې لوست لولي او د هېواد لپاره دیني عالمان، قاضیان، ښوونکي، طبیبان (ډاکټران)، انجنیران، اقتصاد پوهان او نور روزي.

د متن لنډیز:

زده کړه د انساني ژوند د نېکمرغۍ کلي ده. زده کړه له انسان سره مرسته کوي چې ښه له بدو څخه توپیر کړي. زده کړه د ژوند اړتیا ده. بې له زده کړې ژوند تورتم دی. په تورتم کې سړی خپله شاوخوا نه شي لیدلای. د شیانو د لیدلو لپاره رڼا ته اړتیا ده او رڼا پوهنه ده. د ژوند ټولې نېکمرغۍ او خوشحالۍ په زده کړې کې پرتې دي. موږ باید په خپله زده کړه وکړو او نور هم هغې ته وهڅوو. پرې نه ږدو چې یو هلک او نجلۍ هم له زده کړو بې برخې پاتې شي.

فعاليتونه

۱ــ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- د بدن ودې ته ورزش ارزښت لري، د ذهن ودې ته څه شی ارزښت لري؟
- د انساني ژوند د نېکمرغۍ کلي څه شی ده؟
- مورډ ولې زده کړه کوو؟

۲ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د هرې ډلې یو غړی دې د بلې ډلې له غړي څخه پوښتنه وکړي او ځواب ته دې غوږ کېږدي. د بېلګې په توګه:

زلمی: احمده، ته ولې ښوونځي ته راځې؟

احمد: زه غواړم چې زده کړه وکړم. ته ولې راځې، زلميه؟

زلمی: زه غواړم چې ښوونځی ولولم او ډاکټر شم.

۳ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي.

- لومړۍ ډله دې د پوهو اوناپوهو خلکو د توپير په هکله خبرې وکړي او خپلې تجربې دې ولیکي. بیا دې یو تن د نورو په وړاندې پرې وغږېږي.
- دويمه ډله دې په هېواد کې د زده کړې د بهير پر ودې وغږېږي او بیا دې یو تن استازی د خپلې ډلې تجربې د نورو په وړاندې بیان کړي.

٤ـ زده کوونکي دې په وار سره لاندې کلمې معنا او په جملو کې دې راوړي:
لیک لوست، ورتیا، پیاوړتیا، وده، ارزښت، پېژندل، توپیر، ودان، اړتیا، ټاکلی، بنسټ، مهال، روزل، نېکمرغي، کلي، تورتم، رڼا

٥ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې خوښې پر یوې موضوع دې خبرې وکړي.

٦ـ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي. د بېلابېلو ((ی)) ګانو بڼې دې په نښه او په کتابچوو کې دې د هغوی له نومونو سره یوځای ولیکي.
احمد زړور سړی دی. هغه په یوازې ځان ځنګل ته ځي. هلته بوټي راټولوي. بیا یې بازار ته راوړي. ما یوه ورځ په بازار کې ولید. ځېلی یې په ښنو نه وې. یو ځای کې ولاړ و، ناري یې وهلې: ((ای خلکو، واخلئ، وچ لرګي دي. ارزانه دي. بیا به ارمان کوئ!))

٧ـ یو تن زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته راشي او ودې وایي چې له کوم ټولګي څخه یې لوست پیل کړی، اوس په کوم ټولګي کې دی؟ او په راتلونکي کې څه غواړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د لیک لوست په هکله پنځه کرښې مقاله ولیکي او بله ورځ دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

روغتیا

■ مور ولې ناروغه کیږو؟

انسان په ژوند کې له ډول ډول ناروغیو سره مخامخ کیږي. یو شمیر ناروغۍ د انسان په بې پروایی پورې اړه لري. یو شمیر یې ساري ناروغۍ دي. دا ناروغۍ له یوه انسان څخه بل انسان ته ځي. یو شمیر ناروغۍ د انسان له واکه څخه وتلې دي. مور باید تل خپلې روغتیا ته پام وکړو. روغتیا لوی نعمت دی. په قدر یې هغه خلک ښه پوهیږي چې یو ځل ناروغ شي.

■ د ناروغۍ د مخنیوي لپاره باید څه وکړو؟

کله چې د انسان بدن سم کار ونه کړي، نو وایو چې ناروغه دی. ناروغ بدن د کار نه وي. نه ځان او نه بل چا ته کار کولای شي. یو شمېر ناروغۍ د انسان له بې پروایۍ څخه پیدا کیږي. که د انسان بدن ناپاك وي، ناروغه کیږي. که د انسان نوکان اوږده وي، میکروبونه تر نوکانو لاندې پټیږي او له خوړو سره یو ځای بدن ته ننوزي او انسان ناروغه کوي. که خواړه له مچانو او نورو ناپاکیو خوندي نه وي او سړی یې وخوري، ناروغه کیږي. که څوك له یو داسې ناروغ سره ناسته ولاړه وکړي چې په ساري ناروغۍ اخته وي، نو ناروغه کیږي. له دې امله باید د انسان نوکان تل پاك وي، اوږدوالي ته یې پرې نږدي. له اودس ماتې څخه وروسته باید لاسونه پر صابون (که صابون نه وي، پر ایرو) پرېمنځو. د ګرمۍ په موسم کې په اوونۍ کې هره ورځ که نه وي، نو دوه یا درې ځلې ځانونه باید په پاکو اوبو پرېمنځو. جامې مو باید پاکې وي، خپل خواړه له مچانو او نورو ناپاکیو څخه باید خوندي وساتو. هغه سابه چې خام خوړل کیږي، باید تر خوړلو دمخه یې پاك پرېمنځو. مېوه باید خامه او ناپرېمنځلې ونه خورو. له نسوارو، چلم او سګریټ څخه ډډه وکړو. له هغو ناروغانو سره په ډېر پام ناسته ولاړه وکړو چې په ساري ناروغیو اخته وي. لنډه دا چې له ناروغیو څخه د ځان د ساتلو لپاره باید ټول هغه څه وکړو چې له وسې مو پوره وي. وایي، روغ عقل په روغ بدن کې وي.

د متن لنډیز:

روغتیا د انسان مال او شته (بډایي) دي. انسان باید خپل مال او شته وړیا له لاسه ورنه کړي. د ناروغیو د مخنیوي لپاره باید روغتیایي لارښوونې په پام کې ونیسو. خپل بدن، جامې، خواړه، اوبه او د ناستې ولاړې ځایونه مو باید تل پاك او سوتره وي. هغه شیان ونه خورو چې بدن مو په ناروغیو اخته کوي. نشه او د نشه یي توکو کارول بدن ته زیان رسوي. د ډاکټر له لارښوونې پرته د درملو کارول ښه نه دي. وایي د روغتیا ساتنه تر درملو آسانه او ارزانه ده.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- روغتیا څه ته وايي؟
- د روغتیا د ساتلو لپاره باید څه وکړو؟
- کوم شیان د ناروغۍ لامل کیږي؟
- میکروبونه څنګه د انسان بدن ته ننوزي؟

۲ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځایونه په مناسو کلمو په پنسل ډک کړي:

- .... د انسان مال او شته دي.
- انسان باید خپل .... وریا له لاسه ورنه کړي.
- د ناروغیو د.......... لپاره باید روغتیایي لارښووني په پام کې ونیسو.
- بدن او جامې مو باید تل ..... او........ وي.
- هغه شیان .... چې بدن مو پر ناروغیو اخته کوي.
- نشه او د نشه یي توکو کارول بدن ته .... رسوي.
- د ډاکټر له .... پرته د درملو کارول ښه نه دي.

۳ـ زده کوونکي دې په لوست کې ښیلا ښیلي (ی ګانې) په نښه کړي.

۴ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. د هرې ډلې یو تن غړی دې په وار سره دبلې ډلې له غړي څخه د لاندې ښیلګې له مخې پوښتنې وکړي او ځوابونو ته دې غوږ کیږدي:

یو زده کوونکی: ستا نوم څه دی او څو کلن یې؟

بل زده کوونکی: زما نوم ...... دی او ...... کلن یم. ته څو کلن یې اوچېرته اوسیږې؟
لومړی زده کوونکی: زه څوارلس کلن یم او په بادغیس کې اوسیږم

۵ـ دوه تنه زده کوونکي دې د بېلا بېلو ناروغیو د نومونو او له ناروغۍ څخه د ځان د ساتنې په اړه د ټولګي په وړاندې خبرې اترې وکړي.

٦ ـ یو تن زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته راشي او ودې وایي چې ورور یې ناروغ دی، ډاکټر ته یې وړی او له کتنې او معاینې وروسته یې درمل ورکړي. ټوله کیسه دې نورو ټولګیوالو ته وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د روغتیا د ګټو په هکله پنځه کرښې ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ووایي.

فرانسس بیکن وایي:
روغ بدن د روح لپاره میلمستون دی او ناروغ بدن، زندان.

دیارلسم لوست

د مطالعې ارزښت

خبرې اترې

■ مطالعه څه ته وايي؟

انسانان په ټولو شيانو نه پوهيږي. ټوله پوهه په يو کتاب کې نشته. په بېلا بېلو ځانګو او برخو کې د مختلفو پوهو په اړه مختلفې ليکنې کيږي. دا ليکنه به يا د کتاب په بڼه وي، يا به مجله او ورځپاڼه وي او يا به بله کومه ليکنه وي. ددې مختلفو ليکنود يوې يا ټولو لوستلو ته مطالعه وايي. انسان ددې ليکنو له لارې خپله پوهه زياتوي.

■ مطالعه څه ارزښت لري؟

■ موږ څنګه خپله پوهه زياتولای شو؟

موږ د خوړو له لارې خپل بدن پیاوړی کوو. د بدن د پیاوړتیا لپاره راز راز خواړه خورو. ټول غذايي توکي په يو راز خوړو کې نه وي. له دې امله کله غوښه خورو، کله سابه، کله لوبيا، کله چنې. همدارنگه کوچ، شېدې، مستې او پېروی هم خورو. مېوه او سابه زموږ خواړه بډايوي.

د ذهن د پیاوړتیا لپاره باید څه وکړو؟

ذهن د راز راز کتابونو او لیکلو پاڼو د لوستلو او مطالعې له لارې پیاوړی کیږي. له دې امله باید د درسي کتابونو تر څنگ نور کتابونه، مجلې، ورځپاڼې او لیکنې ولولو. هغسې چې د خوړو له لارې بدن پیاوړی کیږي، همداسې د مطالعې له لارې خپل ذهن پیاوړی کړو.

دوه تنه زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تر سره کړي:

زرلښته: مینې خورې ستړې مه شې.

مینه: خواره مه شې، خورې ښنگه یې؟

زرلښته: ښه یم، ته څنگه یې؟

مینه: مننه، زه هم ښه یم. زرلښتې، دا لاس کې دې څه شی دی؟

زرلښته: دا یو کتاب دی. په زړه پورې کیسې لري.

مینه: ته یې راکړه چې ویې گورم.

زرلښته: دادی، واخله! پام کوه چې ونه شکېږي.

مینه: واه، څه ښه انځورونه لري.

دوه تنه نور زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راشي او لاندې ډیالوگ دې ووايي:

نرگس: د کتاب لوستل څه گټه لري؟

غاټول: د کتاب لوستل د انسان پوهه زیاتوي.

نرگس: خو دا د ښوونځي کتابونه لولو، دا بس نه دي؟

غاټول: نه خورې، د ښوونځي د کتابونو په لوستلو خو موږ د لوستلو چل زده کوو.

نرگس: ښه، غاټول؟

غاټول: په ښوونځي کې ليک لوست زده کوو. کله چې مو ليک لوست زده کړ، بيا خپله پوهه زياتوو. ټوله پوهه د ښوونځي په کتابونو کې نشته.

نرگس: دا خو دې ښه خبره وکړه، خير يوسې.

غاټول: هو همداسې ده. که غواړو چې ذهن مو وده وکړي، بايد هر راز کتابونه ولولو.

نرگس: مننه خورې.

غاټول: مننه، په مخه دې ښه.

دوه تنه نور زده کوونکي دې د ټولگي په وړاندې لاندې ديالوگ اجرا کړي:

پښتنه: زرمينې څه کوې؟

زرمينه: مطالعه کوم.

پښتنه: څه شی لولې؟

زرمينه: سبا د تاريخ آزموينه لرم. د افغانستان تاريخ لولم.

پښتنه: خومره ښه، ته راکړه.

زرمينه: واخله.

پښتنه: زرمينې دا خو ډېر ښه کتاب دی!

زرمينه: هو، دا د افغانستان اوسنی تاريخ دی. ډېر معلومات لري.

پښتنه: خورې، که خپه کيږې نه چې آزموينه دې تېره شوه، دا کتاب به ماته امانت راکوې.

زرمينه: ولې نه، بل کتاب هم لرم. اوس به دا درکړم. ويې لوله. بيا به د افغانستان لنډ تاريخ هم درکړم.

پښتنه: مننه، زرمينې. کور دې ودان!

زرمينه: پښتنې، پام کوه چې کتاب درنه ماشومان و نه شکوي.

پښتنه: ښه ده پام به پرې کوم.

د متن لنډيز:

مطالعه د انسان ذهن پياوړی کوي. د هر راز ګټوروکتابونو لوستل ښه دي. مطالعه د انسان ذهن ته وده ورکوي. هر راز معلومات لاس ته راوړي. په دې ډول خپله پوهه زياتوي. پوهه په کتابونو کې پرته ده. له کتابونو څخه دا پوهه د مطالعې له لارې لاس ته راځي. هر څېرته مطالعه کېدای شي. هر څېرته سړی کتاب، مجله يا ورځپاڼه لوستلای شي. کتاب ښه ملګری دی. هغه له ځان څخه مه لېرې کوئ.

فعاليت

درې تنه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د مطالعې د ارزښت په اړه دې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې دا پورته ديالوګونه تمرين او په بله ورځ دې په ټولګي کې تکرار کړي.

فرانسس بيکن وايي: مطالعه انسان بشپړوي.

خوارلسم لوست

کلمه، نوم او ډولونه يې

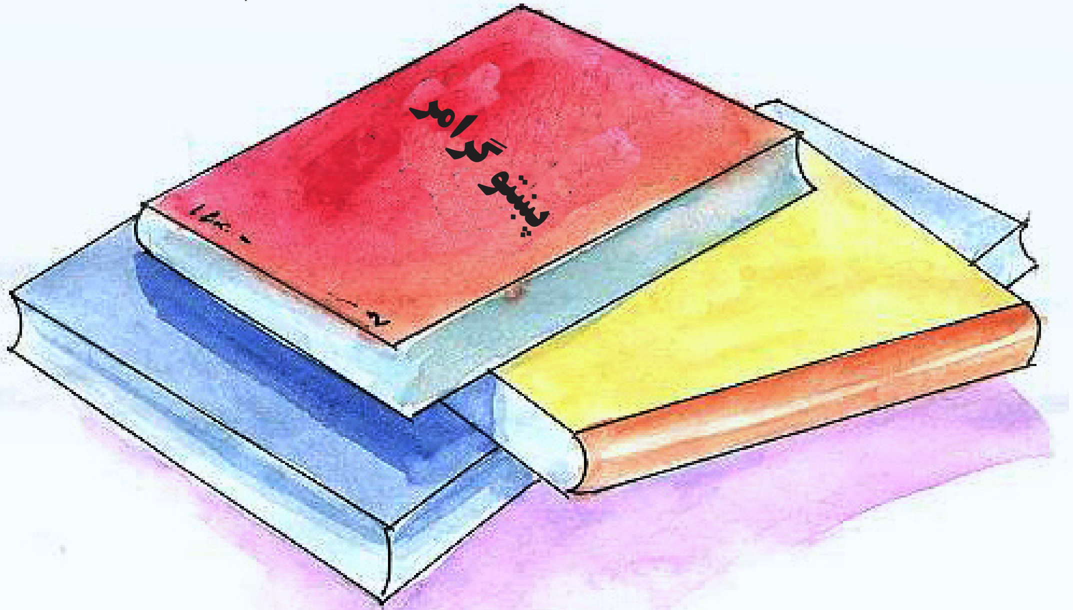

■ کلمه څه ته وايي؟

هره ژبه ځانته گرامري قاعدې لري. گرامر د يوې ژبې جوړښت څيړي. د گـــرامر زده کړه د ژبې زده کړه آسانوي. دمخه مو په پښتو کې د سم ليك او لوست لپاره د (ی) گانو ډولونه ولوستل. دلته کلمه او د هغې ډولونه په لنډ ډول درپېژنو.

■ د کلمې او د هغې د ډولونو پېژندل له موږ سره څه مرسته کوي؟

هغه لفظ چې د یوې معنا د افادې لپاره له خولې راوځي، کلمه نومیږي. هغه کلمې چې وینا جوړوي، د وینا اجزا (توکي) ورته ویل کیږي. دې توکو ته د کلمې ډولونه هم وايي. جمله لږ تر لږه له دوو کلمو څخه جوړېږي. په پښتو کې نوم، ضمیر، صفت، فعل او قید ته خپلواکې کلمې وايي.

نوم:

نوم هغه کلمه ده چې یو څوک یو ځای او یا یو شی ونوموي، لکه په لاندې جملو کې احمد، زرغونه، ایمل او تیږه.

- احمد زما ورور دی.
- زرغونه، نه ده راغلې.
- ایمل ستا ملګری دی.
- دا تیږه توره ده.
- د چمتال ولسوالي د بلخ په ولایت کې ده.

الف: نوم د معنا له مخې شپږ ډولونه لري: خاص نوم، عام نوم، ذات نوم، معنا نوم، جنس نوم، جمع نوم.

۱ـ خاص نوم:

خاص نوم هغه نوم دی چې یو ټاکلی شخص یا ځای ونوموي. لکه:

- ننګرهار د ګلوهار دی.
- احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان مؤسس و.
- کابل د افغانستان پلازمینه ده.
- ایران زموږ ګاونډی هېواد دی.
- د غور ولایت چېرته پروت دی؟

په پورته جملو کې ننګرهار، احمد شاه بابا، کابل، افغانستان، ایران او غور خاص نومونه دي. دا داسې نومونه دي چې د اورېدو پر مهال یې هماغه خلک، ښار او یا هېواد درپه زړه کیږي.

۲_ عام نوم:

عام نوم داسې نوم ته وايي چې په يوه ټاکلي شخص يا څيز باندې دلالت نه کوي او د هغې ډلې ټول غړي څرګندوي. بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

- دا يو تکړه هلک دی.
- هېواد پر هر چاګران وي.
- سږکال ټول ځاروي مړه شول.
- دا ښځه او سړی څوک پېژني؟

په پورتنيو جملو کې هلک، هېواد، ځاروي، ښځه او سړی عام نومونه دي. د هغوی په اورېدو کوم ټاکلی شخص يا څېز د انسان فکر ته نه ورځي.

۳_ ذات نوم:

داسې يو نوم نوموي چې زموږ په حواسو حس کېدای شي او بهرنی وجود ولري، لکه په لاندې جملو کې ډبره، مالوچ، څا، اوبه، اوسپنه.

- دا ډبره غټه ده.
- اوسپنه درنه ده که مالوچ؟
- د څا اوبه ډېرې يخې وي.

۴_ معنا نوم:

د معنا نوم د ذات د نوم سرچپه يو غير محسوس شي يا پديده نوموي. يا په بله وينا هغه شی نوموي چې بهرنی وجود نه لري، لکه په لاندې جملو کې روغتيا، هيله، ننګ، پت، ميړانه، خوښي، درد، غم، انديښنه.

- روغتيا د نېکمرغه ژوند ضامنه ده.
- هيله ده چې ښه اوسې.
- ننګ، پت او ميړانه پښتني دودونه دي.
- خوښي دې په برخه شه.
- غم او انديښنه ونه ګورې.

۵_ د جنس نوم:

هغه شی چې نه شمېرل کیږي یا په لړو او ډېرو شان دلالت کوي، د جنس نوم ورته وايي، لکه په لاندې جملو کې سره زر، اوبه، غنم، جوار او تیل.

- وخت لکه سره زر دی.
- که اوبه نه وي، ژوند به نه وي.
- جوار اوغنم د افغانستان کرنیز محصولات دي.
- بې تېلو څراغ نه بلېږي.

۶_ جمع نوم:

کله یو نوم په ښرګنده د لفظ له مخې یو مفرد نوم وي، خو په معنا کې یوه ډله یا ټولې نوموي. دې ډول نومونو ته جمع نوم وايي، لکه په لاندې جملو کې ټولنه، ولس، رمه.

- د سرې میاشتې ملي ټولنه له بېوزلو کورنیو سره مرسته کوي.
- دا رمه د لالوکاکا ده.
- افغان ولس له برمه ډک تاریخ لري.

په پښتو کې جمع نوم د ډېرو ډلو په لحاظ بیا هم جمع کیږي، لکه : ټولنې، ولسونه، رمې.

ب: نوم د شمېر له مخې په دوه ډوله دی، مفرد او جمع.

۱_ مفرد نوم:

مفرد نوم هغه نوم دی چې د یوې ډلې په یو شخص یا یو څیز دلالت وکړي، لکه په لاندې جملو کې هلک، باغ، ونه، قلم، خاوند، شاعر.

- دا هلک ځانته راغی.
- ددې باغ یوه ونه خرابه ده.
- ستا قلم تور دی.
- بریالی ښه شاعر دی.

۲ـ جمع نوم:

جمع نوم هغه نوم دی چې د یوې ډلې له یو څخه زیات اشخاص یا شیان ونوموي، لکه په لاندې جملو کې هلکان، ونې، قلمونه، شاعران.

- دا هلکان څوک دي؟
- زموږ د کلي باغونه تازه دي.
- شاعران د ټولنې لارښوونکي دي.

په پښتو کې د مفرد نوم جمع کول ځانته قاعدې لري. همدا ډول نارینه نوم ځانته او ښځینه نوم ځانته د خپلو قاعدو له مخې جمع کېږي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي:

- لومړۍ ډله دې خپل شاوخوا ته وګوري او د شخص، څیز یا ځای نومونه دې ولیکي.
- دویمه ډله دې د خپل ټولګي دننه یا بهر د کوم شخص، څیز یا ځای چې خاص نوم په ګوته کړي، پیدا او ودې لیکي.
- درېمه ډله دې د ټولګي دننه او بهر شیانو، خلکو او ځایونو ته پام وکړي چې کوم عام نومونه پیدا کولای شي. هغه دې ولیکي.
- څلورمه ډله دې د ښوونځي په چاپېریال کې د ذات نومونه پیدا او ودې لیکي.
- پنځمه ډله دې داسې نومونه ولیکي چې بهرنی وجود ونه لري.
- شپږمه ډله دې په ټولګي یا د ښوونځي په انګړ کې داسې نومونه ولیکي چې ونه شمېرل شي.
- اوومه ډله دې له خپلو شاوخوا شیانو څخه د جمع نوم پیدا او ودې لیکي.

د ټولو ډلو استازي دې خپل کار د نورو په وړاندې ولولي.

۲_ د زده کوونکو له ډلې څخه دې یو تن د مفرد نوم ووايي او بل دې هغه نوم جمع کړي.

۳_ د زده کوونکو یوه درې کسیزه ډله دې ووايي چې کلمه له جملې سره څه توپیر لري؟ څو مثالونه دې وړاندې کړي. همدا راز ودې وايي چې نوم څه ته وايي. څو مثالونه دې په ټولګي کې ووايي.

٤_ بله ډله زده کوونکي دې د نوم ډولونه ولیکي او په جملو کې دې راوړي.

٥_ په متن کې دا راغلې کلمې : وینا، افاده، لږ تر لږه،ټاکلی، څیز،نوموي، توکی، پلازمېنه، ګاونډی، مهال، غړی، تکړه، څاروي، پت، مېړانه، اندېښنه، دودونه، بلیږي، بېوزلې او برم کلمې معنا او په مناسبو جملو کې دې وکاروي.

٦_ ددې لاندې مفردو نومونو جمع حالت ولیکئ: کتاب، هلک، باغ، قلم، نوم، کلمه.

۷_ د زده کوونکو یوه ډله دې مفرد نومونه ووايي او بله ډله دې د هغو نومونو د جمع حالت ووايي.

- زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي، یوه ډله دې له بلې څخه د عام نوم او د جنس نوم پوښتنې وکړي او هغه بله ډله دې هغه نومونه ووايي.
- لاندې څو نومونه درکړل شوي، تاسو ووایاست چې هغه کوم ډول نومونه دي:

جلال آباد، زرمینه، مالوچ، ښایست، ټولنه، هلکان، پسرلی، واوره، غنم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې یو متن ولیکي. د پورته یادو شوو نومونو ډولونه دې پکې وکاروي. بله ورځ دې هغه په ټولګي کې ووايي.

مال له هغې مخکې وخوره چې تا وخوري.

جرگه

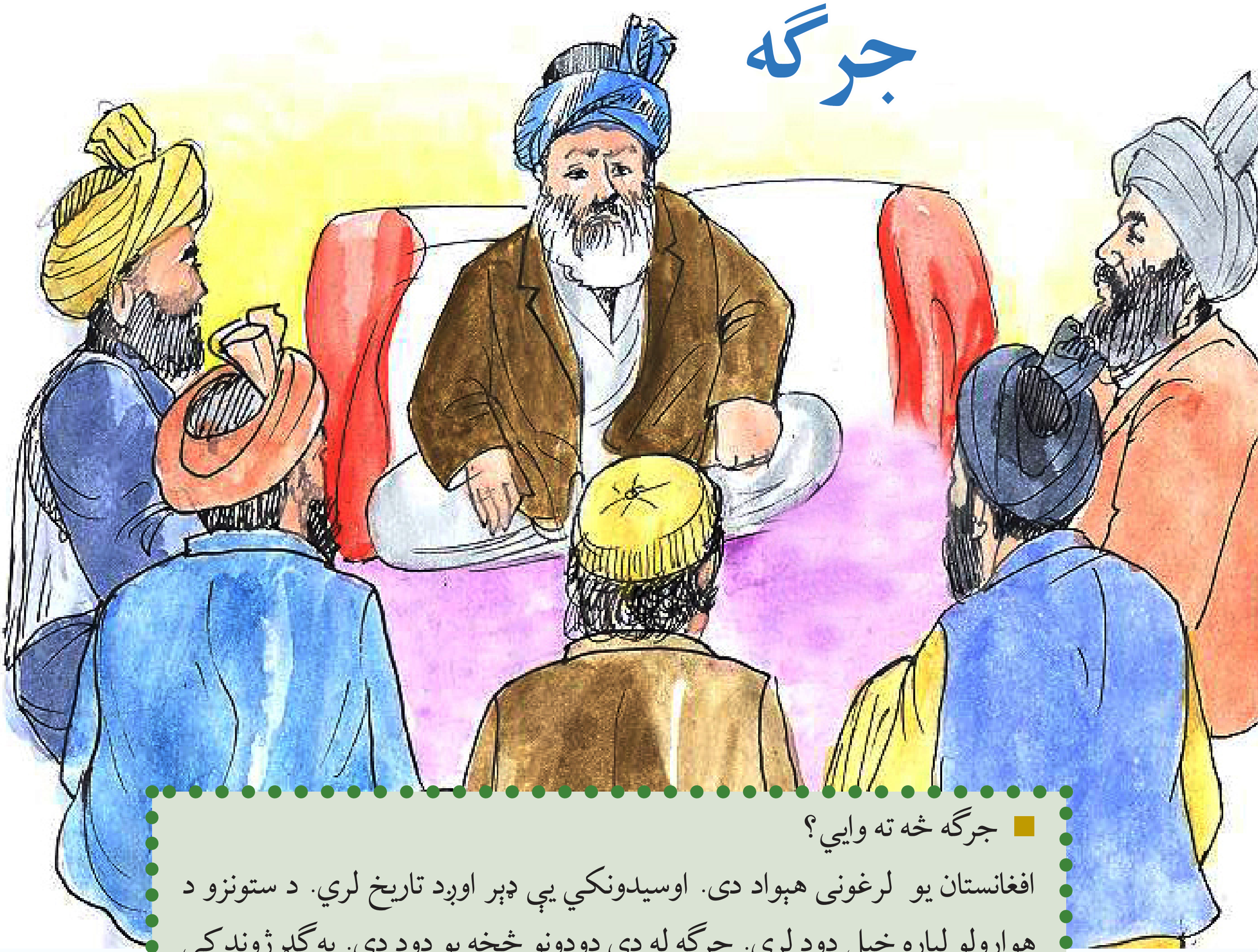

- جرگه څه ته وايي؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی. اوسیدونکي يې ډېر اوږد تاريخ لري. د ستونزو د هوارولو لپاره خپل دود لري. جرگه له دې دودونو څخه يو دود دی. په ګډ ژوند کې هرو مرو لانجې پيداکيږي. ددې لانجو د حل لپاره د يو ولس سپين ږيري راټوليږي. د لانجې د له منځه وړلو لپاره د حل پر لارو خبرې اترې کوي. دې غونډې ته جرگه وايي.

- جرگه څه ارزښت لري؟

افغانانو له ډېر پخوا څخه خپلې ستونزې په جرگو له منځه وړې دي. جرگه زموږ په هېواد کې ډېر پخوانی دود دی. جرگه یو ولسي قانون دی. خلک ورته په درنه سترگه گوري. پرېکړې یې مني او د هغې درناوی کوي. د جرگې له لارې هر راز ستونزې هوارېږي. که دا ستونزې د دوو تنو ترمنځ وي؛ د گاونډیانو تر منځ وي؛ د قومونو تر منځ وي او یا هم د هېواد د سیاسي حالاتو په اړه وي. سپین ږیري، مشران او د ولسونو منلې څېرې په یو ټغر راټولېږي. د جرگې غړي موضوع په هر اړخیز ډول څېړي، څو ورځې پرې خبرې کوي. تر اوږدو خبرو اترو وروسته داسې یوه پرېکړه کوي چې دواړو لورو ته د منلو وړ وي. کله ناکله د جرگې یو لوری د جرگې پرېکړه نه مني. ددې کار لپاره د ولس پرېکړې له پخوا څخه موجودې دي. که څوک د جرگې له پرېکړو څخه سرغړونه وکړي، نو ناغه کېږي.

ناغه یو تاوان او جریمه ده چې د جرگې له خوا ټاکل کېږي، که څوک د جرگې پرېکړه ونه مني، ناغه کېږي.

د متن لنډیز:

جرگه د افغانانو منلی دود دی. ډېر اوږد تاریخ لري. د هېواد او قومونو ډېرې لانجمنې موضوعگانې پرې هوارېږي. دافغانستان د جرگو ارزښت هرچاته څرگند دی. ډېرې پېچلې مسئلې، که سیاسي وي یا ټولنیزې، پرې هوارې شوې دي. هرکله که د یوې موضوع د حل لاره ورکه شوې وي، نو د وخت حکومت ولس ته مخ اړوي. جرگې رابولي او د ټول ولس او هېواد په گټه یې هواروي.

فعالیتونه

۱ـ ټول زده کوونکي دې په ګډه په ټولګي کې یوه جرګه جوړه کړي. جرګه دې د ولس د سپین ږیرو او مشرانو تمثیل وکړي. یو تن دې خپل مشر وټاکي. د دوو زده کوونکو تر منځ دې په یوې لانجې خبرې اترې وکړي او یوې پرېکړې ته دې ورسیږي. پرېکړه دې اعلان کړي او د لانجې د دواړو خواوو رضایت دې واخلي.

۲ـ څو تنه زده کوونکي چې د جرګې په اړه معلومات لري، د ټولګي مخې ته دې راشي او د هغې په اړوند دې دوه، دوه دقیقې خبرې وکړي.

۳ـ د زده کوونکو له منځ څخه دې دولس کسیزې ډلې جوړې شي او د هرې ډلې غړی دې د بلې ډلې له یو غړي څخه د لاندې نوو کلمو د معنا پوښتنه وکړي او بیا دې د دواړو ډلو غړي په وار سره هغه په جملو کې راوړي.

ستونزې، دود، ولس، درنه، درنه سترګه، پرېکړه، منل، منلي، درناوی، ګاونډی، اړه، سپین ږیری، مشر، څېره، ټغر، څیرل، سرغړونه، ناغه.

٤ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي اولاندې ډیالوګ دې نورو ته تمثیل کړي:

- محمود: احمده په خیر راغلې.
- احمد: خیر دې نصیب شه.
- محموده، خپه ښکارې، خیر خو به وي؟
- محمود: څه درته ووایم، په کلي کې مو جنګ شوی.

- احمد: چا جنگ کړی، ولې؟
- محمود: زما تره له نسیم سره جنګ کړی. د دېوال په سر يې لانجه کړې وه.
- احمد: لاسونه خو به يې نه وو سره اچولي؟
- محمود: ولې نه، احمده. يو بل يې وهلي وو.
- احمد: اوس يې لانجه پرې شوې، که نه؟
- محمود: نن د کلي مشران جرګه کېږي. وګورو چې څه به وکړي.
- احمد: ښه ده. جرګه به هرو مرو يوه پرېکړه وکړي.
- محمود: هو، جرګه د لانجو د پرې کولو ښه لاره ده.
- احمد: مه خپه کيږه، که خدای ﷻ کول د حل يوه لاره به ورته پيدا شي.
- محمود: مننه، احمده. کور دې ودان.
- احمد: په مخه دې ښه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پورته لوست په کورونو کې ولولي. د جرګې په باره کې دې پنځه جملې وليکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

په هر کار کې سلا او مشوره ښه ده.

شپاړسم لوست

کابل

■ کابل چېرته پروت دی؟

کابل ښکلی ښار دی. کابل د افغانستان پلازمینه (پایتخت) ده. کابل ښکلې هوا لري. په دوبي کې معتدله او په ژمي یخه وي. په کابل کې هر راز مېوې پیدا کیږي. د هېواد د ولایتونو ټول محصولات کابل ته د خرڅلاو لپاره راوړل کیږي.

■ کابل د پلازمینې په توګه څه ارزښت لري؟

■ کابل د افغانانو د څه شي نښه ده؟

د کابل ښار د افغانستان پلازمېنه (پایتخت) ده. کابل د هېواد په مرکزي برخه کې پروت دی. هوا یې په ژمي کې ډېره یخه وي. واورې او بارانونه ېکې اوري. په اوړي کې یې هوا معتدله وي. بارانونه پکې نه اوري. ځکه پکې خاورې او دوړې زیاتې وي. د هېواد ولسمشر د کابل په ښار کې دفتر لري. د دولت درې واړه برخې، یعنې؛ حکومت، پارلمان او ستره محکمه په کابل کې دي. په کابل کې دولتي او شخصي پوهنتونونه او د لوړو زده کړو موسسې شته. په کابل کې د بهرنیو هېوادونو سفارتونه او سیاسي نماینده ګۍ شته. په دې ورځو کې پکې ښکلې او لوړې ماڼۍ او ودانۍ جوړې شوې او د ښار ښکلا یې نوره هم زیاته کړې ده. په کابل کې ډېر خلک اوسېږي. نفوس یې څه ناڅه څلورو ملیونو تنو ته رسېږي. د هېواد د هر ګوټ خلک دلته اوسېږي. د کابل اوسیدونکي د ورونو په څېر ژوند کوي او یو د بل درناوی کوي. په اخترونو او ملي ورځو کې ګډ جشنونه جوړوي. کابل د ملي وحدت نښه ده. کابل د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

د متن لنډیز:

کابل ښکلی ښار دی. د افغانستان مرکز او پلازمېنه ده. ټولې حکومتي ودانۍ، لکه وزارتونه، لوی ریاستونه، ولسي جرګه، مشرانو جرګه، ستره محکمه او د بهرنیو هېوادونو سفارتونه په کابل کې دي. خلک یې ډېر مهربان او یو له بل سره د ورونو په څېر ژوند کوي. د هېواد لوی پوهنتون په کابل کې دی. د کابل زیات اوسېدونکي په سوداګرۍ بوخت دي. د هېواد د محصولاتو زیاته برخه کابل ته راځي او دلته خرڅېږي.

فعالیتونه

۱ـ څلور تنه زده کوونکي دې له ټولګي څخه وتاکل شي. دوه، دوه تنه دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تر سره کړي. نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونیسي. زده کوونکي دې خپل نومونه په ډیالوګ کې وکاروي، نه د دې متن نومونه.

لومړي دوه تنه:

جمیله: تورپیکۍ ستړې مه شې.

تورپیکۍ: ته ستړې مه شې، جمیلې چېرته یې چې نه ښکارې؟

جمیله: خورې نه وم، کابل ته تللې وم. پرون راغلم.

تورپیکۍ: ښه ساعت به دې تېر شوی وي. په کابل کې هوا څنګه وه، خورې؟

جمیله: یره، تورپیکۍ ډېره ښکلې هوا یې لرله. هېڅ ګرمي پکې نه وه.

تورپیکۍ: څه دې په کې ولیدل؟

جمیله: د کابل ښار اوس ډېر ښایسته شوی دی. ښې ښکلې او ښایسته ودانۍ پکې جوړې شوې. ښه ښه هوټلونه لري. ډېره ګڼه ګوڼه پکې وي.

دوه تنه نور زده کوونکي:

ګلالۍ: زموږ ولسمشر هم په کابل کې دفتر لري.

زرلښته: هو خورې، ټول وزارتونه هم په کابل کې دي. پارلمان هم په کابل کې دی.

ګلالۍ: ته پارلمان ته تللې وې؟

زرلښته: هو، موږ پارلمان ته لاړو. د ولسي جرګې او مشرانو جرګې د غونډو تالارونه مو ولیدل. هلته مو د ولس له خو تنو استازو سره ولیدل. ډېر معلومات یې راکړل.

ګلالۍ: څنګه ښه. زه مې هم له پلار سره ځم.

زرلښته: ګلالۍ خورې لاړه شه، خو فکر دې وي په ژمي کې لاړه نشې.

ګلالۍ: ښه دې وويل خورې. زما ساړه نه خوښېږي.

زرلښته: زه اوس ځم چې آزموينه لرم. بيا به دې وګورم.

ګلالۍ: سمه ده. په مخه دې ښه. د خدای ﷻ په امان.

زرلښته: د خدای په امان.

۲ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو ووېشل شي. د لومړۍ ډلې يو تن دې د دويمې ډلې له يو تن څخه د لاندې نويو کلمو يوه، يوه کلمه وپوښتي. د دويمې ډلې يو تن غړی دې هغه معنا کړي او د درېمې ډلې غړی دې هغه په جمله کې راوړي:

پلازمېنه، ښار، ژمی، واورې، باران، اورې، ولسمشر، پوهنتون، ماڼۍ، ودانۍ، ښکلا ، ګوټ، درناوی، ګډ کور، ولسي جرګه، مشرانو جرګه، ستره محکمه.

۳ـ زده کوونکي دې په خپلو منځونو کې د لاندې جملو په اړه خبرې وکړي او بيا دې د هغوی يو تن استازی هغه د نورو په وړاندې بيان کړي:

- د کابل ښار د افغانستان پلازمېنه (پايتخت) ده.
- په کابل کې د هېواد د هر ګوټ خلك اوسېږي.
- د کابل اوسېدونکي د ورونو په څېر ژوند کوي.
- په اخترونو او ملي ورځو کې ګډ جشنونه جوړوي.
- کابل د ملي وحدت نښه ده.
- کابل د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

٤ـ پنځه تنه زده کوونکي دې په وار سره په نومورې لوست کې د (ی) ګانو ښې پيدا کړي

او په توره تخته دې ولیکي. نور زده کوونکي دې وګوري چې هغه سمې دي که ناسمې. خبرې دې پرې وکړي.

۵ـ زده کوونکي دې په دریو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې غړي دې په وار د دویمې ډلې له غړو څخه دا لاندې پوښتنې وکړي. که ځواب سم نه و د دریمې ډلې غړي دې هغې ته سم ځواب وواییي:

۱ـ کابل چېرته واقع دی؟
۲ـ په کابل کې څومره خلک اوسېږي؟
۳ـ د افغانستان د ولسمشر دفتر چېرته دی؟
٤ـ د څو وزارتونو نومونه واخلئ.
۵ـ د کابل هوا په اوړي او ژمي کې څنګه وي؟
٦ـ په کابل کې کومې مېوې کیږي؟
۷ـ په کابل کې په کومو ژبو ډېرې خبرې کیږي؟
۸ـ کوم سیند له کابل ښار څخه تېریږي؟
۹ـ د دارالامان ماڼۍ چېرته پرته ده؟
۱۰ـ میرویس میدان د کابل په کومه برخه کې پروت دی؟

٦ـ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي او خوند دې ترې واخلي:

زه کابل یم. ستاسو کور یم. ستاسو د هېواد مرکز یم. د افغانستان پلازمېنه یم. ستاسو ټولو ګډ ښار یم. پر ما پام وکړئ. ما پاک وساتئ. پر کوڅو او سړکونو مې خاورې خځلې مه اچوئ. که زه پاک اوسم، تاسو به پاک اوسئ. زما پر پاکۍ تاسو ښه ښکارئ. که زه پاک اوسم، تاسو

نه ناروغه کیږئ. ناروغي له ناپاکۍ پیدا کیږي. چاپېریال مې شین کړئ. بوټي، نیالګي او ګلان وکرئ. اوبه يې کړئ. د پارکونو او د سړک د غاړې په ونو پام وکړئ. ښاخونه او څانګې يې مه ماتوئ. زه ستاسو ټولو شتمني یم. یوازې د یو چا نه یم. یوازې یو چا ته مې مه پرېږدئ. آن ښاروالۍ ته مې یوازې مه پرېږدئ. که تاسو مرسته ونه کړئ، ښاروالي راته یوازې نشي رسېدای. زما پاکي ستاسو سوکالي ده. زما پاک ساتل ستاسو د ټولو دنده ده. خپله دنده سرته ورسوئ.. روغ ژوند وکړئ او سوکاله واوسئ!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د افغانستان د ټولو ولایتونو او د هغو د مرکزونو نومونه ولیکي او بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

آزادي تر پاچهیه لا تېرې کا
چې د بل ترحکم لاندې شي زندان شي
خوشحال خان خټک

غلې، مېوې

خبرې اترې

■ غلې او مېوې څه شی دی؟

زموږ په ګران هېواد افغانستان کې ډېرې غلې دانې او راز راز مېوې پیداکیږي. زیاتره غلې دانې او مېوې د اوړي په موسم کې پیدا کیږي. غنمو، جوارو او وریجو ته غلې وایي. لوبیا، چنې، نسک او نور د دانو او انګور، خټکي، هندوانې، ناک، منې او نور د مېوو په ډلې کې راځي.

■ غلې دانې او مېوې زموږ بدن ته څه ګټه رسوي؟

■ آیا له خوراک او څښاک پرته انسان ژوندی پاتې کېدای شي؟

افغانستان کرنیز هېواد دی. ډېرې غلې دانې او مېوې پکې کرل کيږي. غنم تقریباً د هېواد په ټولو سیمو کې کرل کېږي او ښه حاصل ورکوي. په ځینو سیمو کې غنم په مني او په ځینو کې په ژمي کې کرل کېږي. جوار هم د هېواد په ټولو سیمو کې کرل کېږي. د زیاتو خلکو خواړه د غنمو ډوډۍ او د جوارو سوکړک دي. نرۍ او غټې وریجې هم ډېرې خوړل کیږي. د غلو ترخنګ لوبیا، چڼې (نخود)، نسک، مشنګ او نور هغه دانې دي چې خلک یې له خوراک سره ډېره مینه لري. سربېره پر دې افغانستان په مېوو کې خورا مشهور دی. انګور، انار، مڼې، ناک، اينځر، بادام، پسته، خټکي او هندوانې يې د سيمې په هېوادونو کې ډېر ښه نوم لري. انګور په کابل، لوګر، غزني، کندهار، هرات، فارياب او نورو ځايونو کې ډېر پیداکیږي. د کندهار، فراه، سمنګانو او تګاو انار ډېر مشهور دي. خټکي د هېواد په شمالي ولايتونو او فراه کې ډېر کرل کيږي. د هلمند، دوشي او ننګرهار هندوانې ډېرې خوږې دي. ځينې تازه او وچې مېوې بهرنيو هېوادونو ته وړل کيږي.

د متن لنډيز:

افغانستان معتدله هوا لري. هر راز غلې دانې او مېوې پکې کېږي. په غلو کې غنم، جوار، وریجې، اوربشې او په دانو کې لوبیا، نسک، چڼې،مشنګ او په مېوو کې انګور، انار، مڼې، ناک،انځر، خټکي، هندوانې او نور شامل دي. غنم او جوار د هېواد په ټولو ولایتونو کې کرل کیږي. وریجې زیاتره په هغو سیمو کې کرل کیږي چې ډېرې اوبه ولري. لوبیا، چڼې، نسک او مشنګ په هرځای کې نه کېږي. دا دانې د هېوادوالو عمده خواړه جوړوي.

خبرې اترې (ډیالوګ): (هر زده کوونکی دې خپل خپل نوم په خبرو اترو کې راوړي.)

زلمی: زرګیه ستړې مه شې!

زرګی: ته ستړی مه شې، زلمیه ښنګه یې؟

زلمی: زرګیه، ښنګه دې خوا راغلې؟

زرګی: غنم مو خلاص شوي. پیسې مې راوړي، غنم اخلم.

زلمی: غنم من په څو دي، زرګیه؟

زرګی: غنم من په اتیا او جوار من په پنځه شپېته افغانۍ دي.

زلمی: ولې جوار نه اخلې، زرګیه؟

زرګی: جوار هم اخلم. زما سوکړک ډېر خوښېږي.

زلمی: زما هم سوکړک خوښېږي، خو مور یې په خوړو کې پخوو.

زرګی: هو، هغسې ښه خوندکوي.

زلمی: مور یې سهار له چای سره خورو.

زرګی: ښه ده. زه درنه لاړم. د خدای ﷻ په امان.

زلمی: ځه، الله ﷻ دې مل شه!

دویمه مرکه:

بری: په خیر راغلې، توره! چېرته روان یې؟

تور: ته ستړې مه شې، بریه، چېرته یې چې نه ښکارې؟

بری: کلي ته تللی وم.

تور: په کلي کې دې څه کول؟

برى: غله مو خلاصه شوې وه، لږ جوار او غنم مې راوړل. څه لوبيا او نسک مې هم راوړل.

تور: توره لوبيا دې راوړله، که سره؟

برى: توره لوبيا نه لرو، سره مې راوړه. ډېره ښه لوبيا ده.

تور: ژر پخيږي، که نه؟ که ښه وي يو من ماته هم راکړه.

برى: در به يې کړم. نسک به هم درکړم.

تور: ډېره ښه ده. نسک مې هم ډېر خوښيږي. څو افغانۍ کيږي، بريه؟

برى: پيسې در څخه نه اخلم، توره. هغه زموږ په خپل پټي کې شوي دي.

تور: ډېره مننه بريه، خدای ﷻ دې ډېر درکړي.

برى: له تا سره، خدای ﷻ په امان.

دريمه مرکه:

خوشحال: عمره، السلام عليکم، څنګه يې؟

عمر: وعليکم السلام، خوشحاله، ښه يم، د الله مهرباني ده.

خوشحال: په دې کڅوړه کې څه دي، عمره؟

عمر: له تانه يې څه پټ کړم، انار مې راوړل.

خوشحال: انار؟!

عمر: هو، ډېر خواږه انار دي. دانې هم نه لري. بې دانه انار ورته وايي.

خوشحال: کيلو دې په څو واخيستل؟

عمر: ارزانه دي، کيلو په پنځه دېرش افغانۍ دي. که ډېر واخلې ارزانه يې درکوي.

خوشحال: ياره عمره، څه ښه وطن لرو، هر راز ميوې پکې شته.

عمر: هو. ته یې انګورو ته وګوره، منو ته وګوره. هندوانې او خټکي خو لا پرېږده.

خوشحال: هو، د جنت په شان وطن دی، هر څه لرو. خدای ﷻ دې سوله راولي.

عمر: امین، کاشکې! نور مو له جګرې زړه شین شوی دی.

خوشحال: الله ﷻ مهربان ذات دی. یوه ورځ به سوله راشي.

عمر: زه ځم ناوخته کېږي، چېرته کار لرم.

خوشحال: ځه، په مخه دې ښه شه!

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د یوې ډلې یو تن غړی دې له بلې ډلې څخه لاندې پوښتنه وکړي او د هغې ډلې یو تن غړی دې په وار د هغې ځواب ووایي:

- افغانستان څه راز هېواد دی؟
- غنم د هېواد په کومو سیمو کې کرل کېږي؟
- د زیاترو خلکو خواړه څه شی دي؟
- په هېواد کې د غلو ترخنګ کومې دانې (حبوبات) کرل کېږي؟
- په افغانستان کې کومې مېوې پیدا کېږي؟
- انګور، انار او خټکي د هېوادپه کومو سیمو کې ښه حاصل ورکوي؟

۲ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو ووېشل شي. د لومړۍ ډلې يو تن غړی دې د دويمې ډلې له يو تن غړي څخه د لاندې کلمو معنا وپوښتي او د درېمې ډلې يو تن غړی دې هغه په جمله کې راوړي.

کرنيز، غلې، کرل، سيمې، غنم، منۍ، ژمی، خواره، ډوډۍ، سوکړک، نری وريجې، غټې وريجې، منې، ناک، انځر، خټکي.

۳ـ د زده کوونکو له ډلې څخه دې پنځه تنه په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د هېواد د مشهورو مېوو په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د مور او پلار په مرسته په هېواد کې د غلو، دانو او مېوو نومونه وليکي. که وخت يې درلود، د هغوی د کرلو ځايونه دې هم وليکي او په بله ورځ دې هغه په ټولګي کې نورو ته ووايي.

يوازې هيله شرط نه دی، د هغې د لاسته راوړنې لپاره هڅه اوهاند هم شرط دی.

هانس کرستين اندرسن

اتلسم لوست

پېژندګلوي

خبرې اترې

- پېژندګلوي څه ته وايي؟

انسانان د يوې ټولنې غړي دي. له يو بل سره پېژندګلوي د انسان په ژوند کې اساني راولي. موږ يوه ورځ له يو چا سره په يوځای کې مخامخ کېږو. که په بله ورځ هماغه شخص وګورو، ستړي مه شي ورسره کوو.که درېيم ځل يې وګورو، ښه روغبړ ورسره کوو او پېژندګلوي ورسره پيداکوو. که کتنه دوام ومومي نو سره دوستان کېږو.

- دوستي او پېژندګلوي څه ګټه لري؟

انسان یو ټولنیز مخلوق دی. په ټولنې کې ژوند کوي. باید یو له بل سره وپېژني. د یو بل د نوم، د استوګنې د ځای، کار او شخصي ژوند په خرنګوالي باندې پوهېدلو ته پېژندګلوي وايي. زموږ د کور شاوخوا خلك اوسېږي. هغوی ته ګاونډیان وایو. هغوی زموږ په غم اوښادۍ کې برخه اخلي. باید له هغوی سره وپېژنو. هر وخت ورسره مرسته وکړو. زموږ په ولس کې ډېرې کورنۍ شته. ډېر خلك پکې اوسېږي. د یو ټولنیز مخلوق په توګه موږ باید له هغوی سره وپېژنو. په ښوونځي کې، په ټولګي کې اوهمدا راز په نورو ځایونو کې له خلکو سره آشنايي د سرې اهمیت زیاتوي.

د متن لنډیز:

انسانان په ټولنې کې اوسېږي. د خپلو ورځنیو کارونو او ژوند د پرمخ وړلو لپاره یو له بل سره پېژندګلوۍ او دوستۍ ته اړ دي. په یوې ټولنې کې هیڅوك نشي کولای ټول کارونه په یوازې سر، سر ته ورسوي. له دې امله موږ د خپل ټولنیز درېځ له مخې یو له بل سره پېژندګلوۍ ته اړ یو. پېژندګلوي د انسان طبیعي خاصیت دی.

مرکې:

لومړۍ مرکه:

یو زده کوونکی: سلام. زما نوم رحمت دی. ستا نوم څه دی؟
بل زده کوونکی: سلام. زما نوم حبیب دی. د فارياب اوسیدونکی یم.
- ډېر ښه، حبیب جانه د فارياب د کوم ځای یې؟
- د فارياب د شیرین تګاب د ولسوالۍ یم. ته د کوم ځای یې، رحمته؟
- زه د کوهدامن یم.
- حبیب جانه، په کوم ښوونځي کې یې؟
- رحمت جانه، زه د کابل په میرویس لیسه کې یم. پلار مې په ښاروالۍ کې مدیر دی. زموږ کورنۍ هم دلته په کابل کې اوسېږي. د ژمي په رخصتیو کې کله کله

شیرین تگاب ته په میلمستیا ځو.
- ودې نه ویل حبیبه چې په کوم ښوونځي او په څویم ټولګي کې یې؟
- زه په محمود هوتکي ښوونځي کې یم. سږکال اووم ټولګي ته بریالی شوم.
- ښوونځی مو له کور څخه څومره لیرې دی؟
- موږ په جمال مېنه کې اوسېږو. ښوونځي ته نژدې یو. ته په کوم ټولګي کې یې، حبیب جانه؟
- زه هم په اووم ټولګي کې یم. د ټولګي اول نومره هم یم.
- شاباس. لایق زده کوونکی یې!
- کور دې ودان رحمته، له پېژندګلوۍ دې خوښ شوم.
- زه هم ستا له پېژندګلوۍ خوښ شوم. هیله ده چې بیا سره وګورو.
- هو که خدای ﷻ کول، بیا به وګورو. اوس اندیوالان شو. په مخه دې ښه رحمت جانه.
- ستا دې هم په مخه ښه وي حبیب جانه.

دویمه مرکه:

ملالۍ: پرښتې، ستړې مه شې
پرښته: په خیر اوسې ملالۍ. څنګه یې؟
ملالۍ: مننه، ښه یم. ته څنګه یې؟
پرښته: زه هم ښه یم.
ملالۍ: پرښتې، دا ښځه څوک ده؟ نوې راته ښکاري.
پرښته: هغه زموږ د فزیک ښوونکې ده. نوې راغلې، ډېره ښه ښځه ده.
ملالۍ: پرښتې، ته هغه پېژنې؟
پرښته: هو، هغه زموږ ګاونډۍ ده. ډېره ښه کورنۍ ده. پلار او ورونه یې ډېر ښه خلك دي. د هر چا په مرې ژوندي کې برخه اخلي.
ملالۍ: ودې نه ویل چې د کوم ځای فارغه ده؟
پرښته: هغه د ننګرهار له پوهنتون څخه فارغه شوې ده. نورې لوړې زده کړې یې په لندن کې سرته رسولي دي. په فزیك کې پوره استاده ده.
ملالۍ: کور دې ودان، پرښتې. ښه شو چې ومې پېژانده.

دریمه مرکه:

شریف: سهار دې په خیر، توابه!

تواب: خیردې نصیب شه، شریفه. ستړې مه شې.

شریف: خوار مه شې.

تواب: نن زموږ ټولګي ته نوی ښوونکی راغلی و.

شریف: څه نومېده، توابه؟

تواب: نوم یې محمد سلیم و. د غور اوسیدونکی دی.
ځان یې راوپېژانده. لس دولس کاله معلمي یې کړې ده.
ډېر ښه سړی ښکاري.

شریف: تاسو ځانونه ور و نه پېژندل؟

تواب: ولې نه، هر زده کوونکی په وار ودرېد. ویې ویل: زما نوم .... دی. د پلار نوم مې .... دی. د ..... ځای اوسیدونکی یم. عمر مې .... کاله دی (... کلن یم). له والیبال سره مینه لرم...

شریف: تا څه ورته وویل، توابه؟

تواب: زه ودرېدم. ومې ویل: زما نوم تواب دی. د پلار نوم مې احمد دی. اصلا د نورستان اوسېدونکی یم. خو ډېر کلونه کیږي چې په کابل کې اوسېږم. سږکال څوارلس کلن شوم. مورنی ژبه مې نورستاني ده. په پښتو هم ښې خبرې کوم. پلار مې ښوونکی دی. د قاري عبدالله په ښوونځي کې د تاریخ استاذ دی. مورمې د ښځو چارو په وزارت کې مدیره ده. موږ درې ورونه یو. مشر ورور مې ګنډونکی (خیاط) دی او کشر ورور مې په ښوونځي کې دی.یوه خور لرم. هغه کوچنۍ ده. نوم یې شمله ده. د هغې کارتوني فلمونه ډېر خوښېږي.

شریف: افرین، ځان دې ډېر ښه معرفي کړی دی.

تواب: هو، همدې ته پېژندګلوي وایي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کور کې د مطالعې لپاره د کور د غړو په مرسته یو کتاب یا مجله یا کومه ورځپاڼه وټاکي او په بله ورځ دې نورو زده کوونکو ته د هغه د مطالعې د ګټو په اړه خبرې وکړي.

نولسم لوست

مېرمن الايي

- آيا د مېرمن الايي نوم مو اورېدلی دی؟

په تېرو لوستونو کې مو د هېواد د نومياليو په اړه معلومات ترلاسه کړل. زموږ د هېواد په ټولو سيمو کې داسې وتلې او نوميالۍ مېرمنې او نوميالي ښاغلي وو او شته چې نومونه يې په زرينو کرښو ليکل شوي او ياد يې د هر ښځينه او نارينه افغان په زړه کې تازه دی. د نومياليو مېرمنو په لړ کې دلته د مېرمن الايي د ژوند د ځرنګوالي په اړه لنډ معلومات لولو.

- د هېواد د نومياليو د نومونو ياد او د هغوی په ژوند ليک باندې پوهېدل موږ ته څه ګټه لري؟

افغانستان د نومیالیو مېرمنو او مېړونو ټاټوبی دی. ډېر ښځینه او نارینه پوهان، لیکوال، شاعران، ملي مشران او په هېواد مینې ځېرې پکې تېرې شوي. د هېواد هره دره او لاره د هغوی د کارنامو شاهدي ورکوي. ددې نومیالیو په لړ کې یوه هم مېرمن الایي ده. الایي د بایزید روښان د زوی، جلال الدین لور وه. نومورې د شیخ عمر د زوی، احداد مېرمن وه. زده کړې یې له خپل پلار څخه کړې وې. د علم پوهې، فضیلت او غوره اخلاقو خاونده وه. الایي د روښانیانو د ملي مبارزو د لارې پیروه وه. د هغه مهال له مغولي گورګاني حکومت سره د روښانیانو د مبارزو په لړ کې یې فعاله ونډه اخیستې وه. په ۱۰۵۳ هجري قمري کې د الایي مېړه، احداد شهید شو. هندي مغول د خیبر له لارې کابل ته روان وو. مېرمن الایي اپریدي او اورکزي قومونه راټول او پر گورګاني لښکرو یې برید وکړ. سخته مرګ ژوبله او ماته یې ورواړوله. د مېرمن الایي د مړینې نېټه څرګنده نه ده. له خپل وصیت سره سم یې مړی تیرا ته یوړل شو او د خپل مېړه، احداد تر څنګ خاورو ته وسپارل شوه. د مېرمن الایي د علمي شخصیت او د ملي مبارزو د ویاړلو کارنامو د لمانځنې او درناوي له امله د جلال آباد په ښار کې د نجونو یوه لېسه یې په نامه نومول شوې ده.

د متن لنډیز:

افغاني مېرمنو د خپلو افغاني نارینه وو په څېر تلپاتي نومونه ګټلي دي. هغوی د علم، پوهې، مشرۍ او نورو ډګرونو اتلانې دي. نازو انا، زرغونه انا، عینو، عایشه درانۍ او په لسګونو داسې نورې مېرمنې د افغانانو د سر تاجونه دي. دلته مو ددې ویاړلو مېرمنو په لړ کې مېرمن الایي په ډېر لنډ ډول وپېژندله. په راتلونکو ټولګیو کې به نورې ویاړلې مېرمنې هم وپېژنو.

فعالیتونه

۱ـ پنځه تنه زده کوونکي دې د وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او پورته لوست دې د کتاب له مخې ولولي.

۲ـ درې تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه او یا د ښوونکي په خوښه د ټولګي مخې ته راشي او مېرمن الایي دې په لنډ ډول نورو ته ورو پېژني.

۳ـ دوه، دوه زده کوونکي دې په دريو جوړو کې د ټولګي مخې ته راشي او د مخکنيو مرکو په څېر دې لنډې، لنډې مرکې وکړي.

٤ـ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې راوړئ:

تېر، نومياليو، اره، وتلې، مېرمن، ښاغلی، زرين، لړ، ټاټوبی، مين، څېره، غوره، ونډه، بريد، ژوبله، ماته، وياړلي، لمانځل، درناوی، نومول، تلپاتې، اتل

زده کوونکي دې دا لاندې ترانه ولولي او خوند دې ترې واخلي:

ترانه

لکـه نسـیم د بـاغ ګلونـو تـه پیغـام دی زمـوږ
هـدف د کار او د خدمـت وطـن او قـام دی زموږ
مـوږه افغـان تـه یـو قـوي ملـي وحدت جـوړوو
د تفرقـې د امتیـاز پـه کـور قیامـت جـوړوو
ورانـې ويجـاړې د وطـن پـه خپل همـت جوړوو
عـدل انصاف او مسـاوات روح د نظـام دی زموږ
لکـه نسـیم د بـاغ ګلونـو تـه پیغـام دی زمـوږ
مـوږه تعمیـم د معارف پـه خپل وطن کـې غواړو

نــوی آهنگ د نوي ژوند پــه خپل چمن کې غواړو
دښــمن د حــق او حریت ســر په کفن کــې غواړو
خدمت د قام ته چې ولاړ وي پرې سـلام دی زموږ
لکــه نســیم د بــاغ ګلونــو تــه پیغــام دی زمــوږ
وطــن نــه بــد بــد رواجونــه رســومات ورکــوو
رنځونــه، لــوږې، بــې علمــي او خرافــات ورکوو
د کار لــه منــځ منــځ نه بــې ځایه ســکنات ورکوو
بنــا پــر حســن اعتمــاد بانــدې مــرام دی زمــوږ
لکــه نســیم د بــاغ ګلونــو تــه پیغــام دی زمــوږ
ظلــم، رشــوت، تملــق، دروغ او خیانــت نــه منو
غــواړو پــه زړه کــې درد او رحــم، قســاوت نه منو
ســره همــدرد یو، بــې دردي په رســمیت نــه منو
مــلا عالــم، مخلص خــادم تــه احتــرام دی زموږ
لکــه نســیم د بــاغ ګلونو تــه پیغــام دی زمــوږ ...

محمد موسیٰ شفیق

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د خپلې خوښې موضوع کې یوه مرکه ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې تمثیل کړي.

له یوه لاسه ټک نه خېژي.

شلم لوست

صفت او ډولونه يې

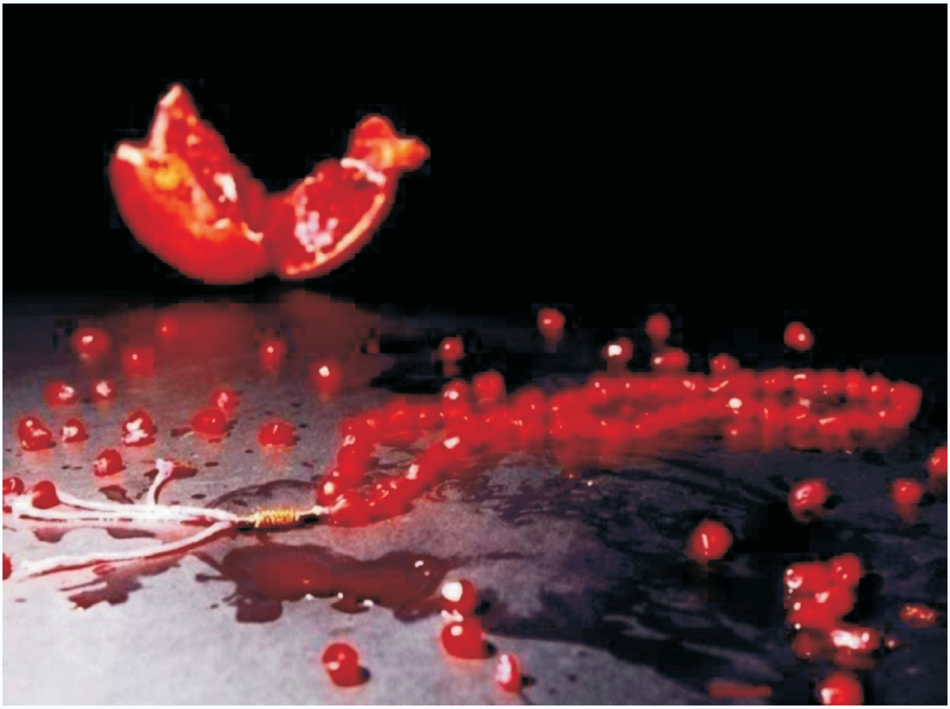

- آيا تاسو د صفت په اړه معلومات لرئ؟

دمخه مو په څلورم لوست کې په پښتو کې د (ی ګانو) ډولونه وپېژندل. دلته صفت او ډولونه يې لولو.

- د ژبې د ګرامر زده کړه څه ګټه لري؟

توريالى په کندوز کې اوسېږي. هغه ډېر تکړه زده کوونکی دی. توريالی يو ورور او دوه خويندې لري. ورور يې کوچنی دی. څلور کلن دی. خويندې يې مشرانې دي. يوه يې نتکۍ او بله يې هوسۍ نوميږي. د نتکۍ سور رنګ خوښېږي او د هوسۍ شين. يوه ورځ توريالی بازار ته تللی و. هلته يې سرې مڼې وليدې. مڼې يې واخيستې. ويې خوړې. ډېرې خوږې وې. وروسته د ګلانو خرڅولو هټۍ ته ورغی. مشرې خور، نتکۍ ته يې سره ګلان واخيستل. هوسۍ ته يې شين ټيکری واخيست. ورور، حبيب ته يې د لوبو سامان واخيست. هر رنګ په کې و. شين، سور، تور، بانجاني، ژېړ، آسماني او ځيګري رنګونه يې لرل. خويندې يې ډېرې خوشاله شوې او مننه يې ترې وکړه. حبيب د لوبو د سامان په ليدو په ټوپونو شو. د لوبو سامان يې د توريالي له لاسه وتښتاوه. توريالی د خويندو او ورور په خوشالۍ ډېر خوښ شو.

د متن لنډيز:

په پورته لوست کې داسې کلمې راغلي دي چې د نوم ځرنګوالی ښيي. لکه تکړه، کوچنی، خوښ، شين، سور، خوږې او نور. په دې توګه ويلای شو، صفت يوه خپلواکه کلمه ده چې د يو نوم يا يو شي ځرنګوالی ښيي. لکه: په متن کې، خوږې مڼې، تکړه زده کوونکی، کوچنی ورور، خوښ، سره ګلان، شنې جامې او نور. صفت دوه ډولونه لري. يو يې ساده او بل يې مرکب صفت دی.

لاندې جملې ولولئ:

- تور ګلان چا نه دي ليدلي.
- دا زده کوونکی تکړه دی.
- پوخ ختکی خوږ وي.

په پورته جملو کې تور، تکړه او پوخ ساده صفتونه دي. ساده صفت هغه صفت ته وايي چې يوه مفرده کلمه وي.

لاندې جملو ته ځير شئ:

- ناپوه هلك چاته گران نه وي.
- ختگر په کلاکې ختې کوي.
- توريالى زړور هلك دى.

په پورته جملو کې ناپوه، ختگر او توريالى مرکب صفتونه دي. يعني ناپوه له (نا) او (پوه)، ختگر له (خته) او (گر) او توريالى له (تور) او (يالي) څخه جوړ (ترکيب) شوي دي. په دې توگه ويلاى شو، مرکب صفتونه هغو صفتونو ته وايي چې له دوو توکو څخه جوړ شوي وي.

فعاليتونه

۱ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې مرکه تر سره کړي:

حميرا: ولولې خورې ستړې مه شې!

ولوله: خير يوسې، حميرا خورې. څنگه يې؟

حميرا: ښه يم خورې. ته څنگه يې؟

ولوله: زه هم ښه يم، مننه.

حميرا: چېرته تللې وې؟

ولوله: باغ ته تللې وم. گلان مې په کار وو.

حميرا: گلان څه کوې، ولولې؟

ولوله: سبا د ښوونکي ورځ ده. ښوونکي ته يې ورم.

حميرا: کوم رنگونه دې شکولي؟ ته يې راوښيه.

ولوله: سپين او سره گلان ډېر ښايسته دي. يو نيم ارغواني هم پکې شته.

حميرا: هو، دا خو ډېر ښايسته رنگونه دي.

ولوله: گلان ښه سوغات دى، حميرا جانې.

۲ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. یو تن دې په څو جملو کې د ساده او بل تن دې د مرکب صفت بېلګې وړاندې کړي.

۳ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. یو تن دې نوم وایي او بل تن دې د هغې ځرنګوالی په صفت کې بیان کړي. لکه:

- زده کوونکی
- دا زده کوونکی ډېر تکړه دی.
- خوږ
- دا انار خوږ دی.

٤ــ زده کوونکي دې په لاندې متن کې ساده او مرکب صفتونه بېل کړي:

((احمد تکړه هلك دی. د هغه سپین رنګ خوښېږي. افغانان توریالی ولس دی. هغه هلك ناپوه دی، په لوست نه پوهېږي. انګور خواږه دي، خو انار تروه دي. ختګر په ختو نه پوهېږي.))

٥ــ د متن لاندې کلمې معنا او په جملو کې یې راوړئ:

اوسیدل، تکړه، خویندې، کوچنی،څلور کلن، مشر، مشران، خوږ،هتې، مننه، تېوونه، تبنتول، ځرنګوالی، ختګر، کلا، ختې.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې یو متن ولیکي. ساده او مرکب صفتونه دې پکې راولي او په بله ورځ دې هغه په ټولګي کې ولولي. هڅه دې وکړي چې زیات شمېر صفتونه پکې وکارول شي.

يوويشتم لوست

کتاب
ښه ملګرى

■ تاسو له درسي کتابونو پرته نور کتابونه پېژنئ؟

کتاب د انسان ډېر ښه ملګرى دى. په کتابونو کې ډېر ښه ښه شيان شته. دا شيان په لوستلو تر لاسه کيږي. هر کتاب په يو وار لوستلو ارزي. له کتاب سره مينه له پوهې سره مينه ده. په پوهه انسان لوړو پوړيو (مدارجو) ته رسيږي.

■ د کتاب لوستل څه ګټې لري؟

کتاب ښه ملګری دی. تل له انسان سره وي. کتاب داسې ملګری دی چې له پوښتنو څخه نه ډاریږي او نه ستړی کیږي. که یو دوست یا ملګری ولرئ، نو باید تل یې طبعه وساتئ، خو کتاب داسې دوست دی چې هر وخت وغواړئ خبرې درسره کوي او چې بند یې کړئ، چوپ کیږي. کتاب داسې سخي دوست دی چې خپل ټول شته تاسو ته په مخ کېږدي او هیڅ بدل درځخه نه غواړي. کتاب داسې دوست دی چې هیڅ تمه درځخه نه کوي. په شپه او ورځ، په غم او خپګان، په تیاره او رڼا کې درسره اوسیږي. که ترې وغواړې، مرسته درسره کوي او تا یوازې نه پریږدي. راځئ کتابونه ولولو؛ خوند ترې واخلو؛ خپل وزګار وخت پرې تېر کړو او پوهه ورڅخه زده کړو. د کتاب د لیکوال له تجربو او پوهې څخه ګټه واخلو او د راتلونکي ژوند د لارې ډیوه یې کړو.

کتاب وايي

زه ستاسو ملګری یم. یوازې ستاسو نه، بلکې د هرچا ملګری یم. ماته وګورئ، څومره ښه ښکارم. پاڼې مې پاکې دي. وزرونه مې پوښل شوي دي. ګرد او خاورې راباندې پرتې نه دي. ځکه تل ستاسو په لاسونو کې یم. زه ستاسو خبرې نه اورم، خو تاسو زما خبرې اورېدلای شئ. زه تاسو ته ښه لار دربښیم. سمې لارې ته مو رابولم. ډېر ښه، ښه شیان راکې شته. ښه پوهه راکې شته. دا ټول مې ستاسو په مخ کې ایښي دي. ما ولولئ. ما مطالعه کړئ. زما په پندونو ځانونه پوه کړئ. زما شعرونه ولولئ. زما کیسې واورئ. خپل د یوازیتوب وخت له ما سره تېر کړئ. زه له تاسو سره خوښ یم، نه ستړی کېږم. د نړۍ له پټو شیانو ځانونه خبر کړئ. زما په بدن کې سره زر پراته دي. سپین زر پراته دي. ډېر ګران بیه شیان پراته دي. هغه ستاسو دي. ما ولولئ، ما ولولئ، چې هغه ټول ستاسو شي.

د متن لنډيز:

درسي کتابونه د زده کړې کتابونه دي. د ژبې کتابونه موږ ته ژبه زده کوي او د ليک او لوست لار راښيي. د رياضي کتابونه موږ ته حساب را زده کوي، تاريخ مو له تېرو پېښو او واقعيتونو خبروي او همداسې نور کتابونه درواخله. له درسي کتابونو پرته نور کتابونه زموږ پوهه او تجربه پراخوي او له موږ سره د ژوند د ستونزو په حل کې مرسته کوي. له کتابونو سره ملګرتيا سړي ته د ښه ژوند لار ښيي. راځئ کتابونه ولولو او خپله پوهه پرې زياته کړو.

فعاليتونه

۱ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې په څېر دې په خپل منځ کې مرکه وکړي:

- ګلاب: ګرانه ستړې مه شې!
- ګران: روغ اوسې ګلابه.
- ګلاب: ګرانه په لاس کې دې څه شی دی؟
- ګران: کتاب دی. د رحمن بابا د شعرونو ديوان دی.
- ګلاب: دا ښه کتاب دی. خوندور شعرونه لري.
- ګران: هو، ډېر په زړه پورې شعرونه دي.

۲ــ څو تنه زده کوونکي دې د وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او د کتاب د ارزښت په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۳ـ ښوونکی دې له زده کوونکو څخه لاندې پوښتنې وکړي او زده کوونکي دې په وار سره ځواب ورکړي:

- دا څه شی دی؟
- دا کتاب څو پاڼې لري؟
- تاسو په اووم ټولګي کې څو کتابونه لولئ؟
- د کتاب لوست ستاسو د کتاب په څویم مخ کې دی؟
- ستاسو کوم کتاب ډېر خوښېږي؟
- مور ولې کتاب لولو؟
- تاسو د کیسو کوم کتاب لوستی دی؟

٤ـ څو تنه زده کوونکي دې لاندې کلمې معنا او په جملو کې دې راوړي:

پېژندل، ملګری، لوستل، وار، پوهه، لوړ، پوړی، ډارېدل، ستړی، تمه، رڼا، خوند، وزګار، ډیوه، پېښه، ستونزه، پراخه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کتاب د ارزښت په اړه په خپلوکورونو کې پنځه، پنځه کرښې ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو تر مخه ولولي.

په نړۍ کې داسې خوند نشته چې د کتاب د مطالعې له خوند سره برابر وي. (لیو تولستوی)

دوه ویشتم لوست

محمد گل خان مومند

■ آیا تاسو د محمد گل خان مومند نوم اورېدلی دی؟

زموږ په گران هېواد افغانستان کې زیات شمېر نومیالي او پوهان تېر شوي دي. هغوی د هېواد افتخار دی. هر افغان حق لري چې په هغوی وویاړي. زده کوونکي باید د هغوی له خېرو سره آشنا شي. د هغوی له ژوند سره بلد شي او د هغوی پر پل باندې پل کښېږدي. ددې نومیالیو په لړ کې یو هم محمد گل خان مومند دی. تاسو دلته د هغه له ژوند سره په لنډ ډول آشنا کېږئ.

■ د هېواد له نومیالیو او د هغوی له ژوند سره آشنا کېدل موږ ته څه گټه لري؟

زموږ په ګران هېواد کې زيات شمېر پوهان، ليکوال، شاعران، ملي مشران اونوميالی ښځې تېرې شوې دي. د هغوی له ډلې څخه يو هم خدای بښلی وزير محمد ګل خان مومند دی. نوموړی په يو زرو دوه سوه دري شپېته (۱۲۶۳) شمسي کال کې د کابل ښار د اندرابيو په کوڅه کې زېږېدلی دی. له لومړنيو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې شامل شو. له زده کړو وروسته يې پوځي دنده تر لاسه کړه. په بېلابېلو دولتي څوکيو کې يې کار وکړ. په پای کې د کورنيو چارو د وزير په توګه وټاکل شو. محمد ګل خان مومند په هېواد مين او خادم شخصيت و. هغه د والي په توګه د هېواد په مختلفو ولايتونو کې د وروړګلوی په بشپړ ملي احساس خلکو ته خدمت کړی دی. په دولتي دندو سربيره يې ادبي او فرهنګي کارونه هم سر ته رسولي دي. پښتو سيند، پښتو ليار، پښتني روزنه، پښتونواله او نورو په نومونو يې يو لړ کتابونه ليکلي دي. وزير محمد ګل خان مومند په يو زرو درې سوه او درې څلوېښت (۱۳۴۳) کال د زمري (اسد) د مياشتې په اووه ويشتمه (۲۷) نېټه په کابل کې وفات او په شهدای صالحينو کې خاورو ته وسپارل شو. اروا دې ښاده وي.

د متن لنډيز

په دې لوست کې مو د هېواد يوه علمي، ادبي اوفرهنګي څېره ارواښاد وزير محمد ګل خان مومند وپېژانده. محمد ګل خان مومند يوه پېژندل شوې ادبي، فرهنګي او سياسي څېره وه. د هېواد په مختلفو دولتي څوکيو کې يې په پوره صداقت او رښتينولی دنده سرته رسولې ده. شاعر او ليکوال، محمد ګل خان مومند يو شمېر کتابونه هم ليکلي چې د خلکويه زړونو کې د هغه نوم ياد ساتي.

فعالیتونه

۱ـ د زده کوونکو له ډلې څخه دې څو تنه لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- د مومند پوره نوم څه شی دی؟
- مومند چېرته زېږېدلی دی؟
- خپلې زده کړې يې چېرته سرته رسولې دي؟
- وروستی دنده يې څه شی وه؟
- مومند کله وفات شوی دی؟
- چېرته خاورو ته سپارل شوی؟
- مومند کوم کتابونه ليکلي دي؟
- مومند په موږ او تاسو څه حق لري؟

۲ـ پنځه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د ارواښاد مومند د ژوند په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۳ـ دوه، دوه تنه زده کوونکي دې په پنځو جوړو کې د ټولګي مخې ته راشي او يو له بل څخه دې د وزير محمدګل خان مومند په اړه پوښتنې وکړي او ځوابونه دې واوري.

٤ـ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې وکاروئ:

اوربېدل، نوميالي، تېر، وياړل، پل، لر، خدای ببښلی، کوڅه، زېږېدل، پوځي، دنده، مين، ورورګلوي، بشپړ، ارواښاد، ربښتينولي.

٥ـ زده کوونکي دې په پورته لوست کې خاص او عام نومونه وليکي او نورو ټولګيوالو ته دې واوروي.

٦ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې سرته ورسوي.

لومړی: زرغونه ستړې مه شې!

دويم: په خير اوسې، متينه.

لومړی: دا هلک څوک دی؟

دویم: دا مې وراره، نسیم دی.

لومړی: ښه نسیم جانه ښنګه یې؟

دویم: ښه یم، خیر دې نصیب شه، تره.

لومړی: دا کوچنی هلک او نجلۍ څوک دي؟

دویم: دا هلک، ګلاب دی. د نسیم خوریی دی او هغه نجلۍ پلوشه ده، د ګلاب خور او د نسیم خورزه ده.

لومړی: ښه دی چې ومې پېژندل. چېرته ځئ؟

دویم: ځو، ګلاب او پلوشه په ښوونځي کې شاملوو.

لومړی: ځومره ښه! ځئ په مخه مو ښه.

دویم: مننه، متینه، د خدای ﷻ په امان

نژدې خپلوان:

ورور (وراره، ورېره)، خور (خوریی، خورزه)، تره (د تره زوی، د تره لور)، ماما (د ماما زوی، د ماما لور)، ترور (ترورزی، ترورزۍ)، مور، نیا، پلار، نیکه، نرور، خواښې.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په پورته لوست کې هغه کلمې ولیکي چې په پای کې یې اوږده (ې) راغلې ده او په بله ورځ دې د ټولګي په وړاندې ولولي.

میړونه مري، خو نومونه یې پاتې کیږي.

دروېشتم لوست

املا څه ته وايي؟

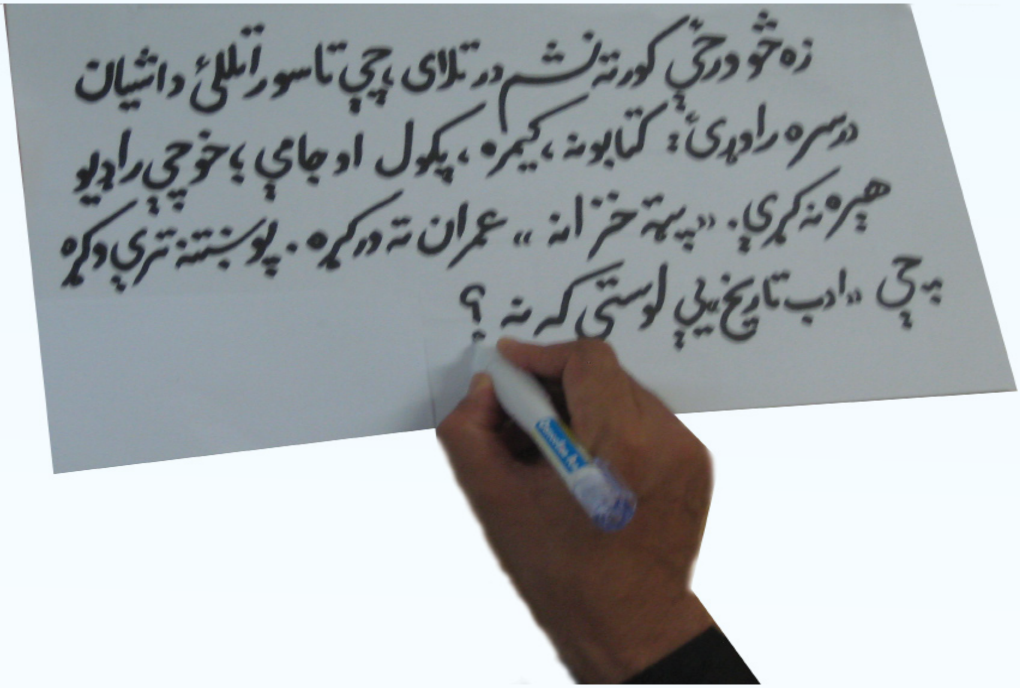

- تاسو لیکل څنګه زده کړي دي؟

تاسو په مخکنیو ټولګیو کې لیکل زده کړي دي. د کلمو سمو لیکلو ته املا وايي. که لیکنه سمه نه وي، څوک پرې نه پوهېږي. هرڅومره چې زيات ولیکو، هغومره سمه لیکنه کولای شو.

- ولې د املا زده کړې ته اړتیا لرو؟

موږ ژبه زده کوو چې خبرې پرې وکړو. ژبه زده کوو چې خپل فکر نورو ته بیان کړو، خو د ژبې زده کړه یوازې خبرې کول نه دي، لیکل هم دي. ځکه که څوک راسره مخامخ وي، په خبرو ورسره مفاهمه کولای شو، خو که یو څوک لېرې وي، موږ له تلیفون پرته نشو کولای په خبرو یې پوه کړو. باید لیک ورواستوو. د لیک استول یا د یو لیک لوستل، د لیک زده کړې ته اړتیا لري. له غلطۍ پرته سمو لیکنو ته املا وایي. املا په ډېرو لیکلو ښه کېږي. هره کلمه باید څو، څو واره ولیکو، په جملو کې د کلمو ځای وپېژنو او په سم لیک یې ولیکو. د خبرو ژبه کله کله د لیک له ژبې سره توپیر لري. په خبرو کې خلک زیاتره د خپلو خپلو سیمو لهجې کاروي، خو لیک معیاري او واحده بڼه لري. لیک ادبي بڼه لري. خلک وایي ((څې کی)) خو معیاري لیکنی بڼه یې داسې ده: ((څه یې کوې؟)) او داسې نور.

د کلمو په سمو لیکلو کې فکر وکړو. باید د کلمو توري یو له بله توپیر کړو. په پښتو کې د (ث، ح، هـ، س، ص، د، ض، ع، ښ او نورو تورو) د کارولو په وخت کې هوښیار اوسو. د هغو کلمو لیکلو ته باید ښه پام وکړو چې دا توري پکې راځي. وګورئ: سابه، ثریا، ثابت، خوشحال، هلکك، صابر، ضرر، عبدل په (ثابه، خوشهال، الکك، سریا، سابت، سابر، زرر، اودل ...) ونه لیکل شي. د هرې کلمې د لیکلو سمه بڼه مو باید زده وي.

د متن لنډيز:

د خپل فکر د انتقال لپاره لیک ته اړتیا لرو. ددې لپاره چې لوستونکي مو په لیک سم پوه شي او زموږ پیغام په سمه توګه واخلي، باید سم لیکل زده کړو. د لیک سمې زده کړې ته املا وایي. لیک او لوست د نننې انسان ډېره مهمه اړتیا ده. باید سم لیک او لوست مو زده وي.

زده کوونکي دې لاندې رقعه ځو، څو واره ولولي. د هغې سم لوستل او ليکل دې زده کړي:

نسرين د عمر خان لور
د زرغونې لېسې د اووم ټولګي زده کوونکې
نېټه: ١٤ / ٦ / ١٣٨٨

د زرغونې لېسې آغلې مديره صاحب،
د سختې ناروغۍ له امله نن ښوونځي ته نشم درتلای. تاسو ته مې خبر درکړ. هيله ده چې ناسوبه نشم.

په درناوي

((**يادښت**: د زرغونې پر ځای دې زده کوونکي د خپل ښوونځي نوم وليکي. د هلکانو په ښوونځيوکې دې د نارينه مدير لپاره ښاغلی وليکي. د نسرين په ځای دې هر زده کوونکی خپل او د پلار نوم او ټولګی وليکي. د ضرورت د رقعې لپاره دې د سختې ناروغۍ په ځای (ضرورت) وليکي.))

فعاليتونه

١ـ څو تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د املا د اړتيا په اړه يوه دقيقه خبرې وکړي.
٢ـ درې تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د ناروغۍ په اړه رقعه دې له ځانه په توره تخته وليکي.

۳ـ دوه، دوه تنه دې په درېو ډلو کې د ټولګي مخې ته راشي. لومړی دې ځان وپېژني او بيا دې د املا د اړتيا او سم ليک په اړه له يو بل سره مرکه وکړي.

٤ـ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې راوړئ:
ليکل، اړتيا، پرته، پوه، استول، لوستل، اخيستل، وار، توپير، ولس، بڼه، ببلګه، پيغام، نننی، ناروغي، اړه.

٥ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې په پورته متن کې د (ی ګانو) بېلا بېل ډولونه نورو زده کوونکو ته څرګند کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې خپل ښوونځي ته د ناروغۍ او ضرورت رقعې تمرين کړي، په ښکلي خط دې وليکي او په بله ورځ دې هغه ټولګي ته راوړي.

ابن سينا وايي: د ژوند په بهير کې دومره وپوهېدو چې په هېڅ نه يو پوهېدلي.

ځلورويشتم لوست

روزنيز شعر

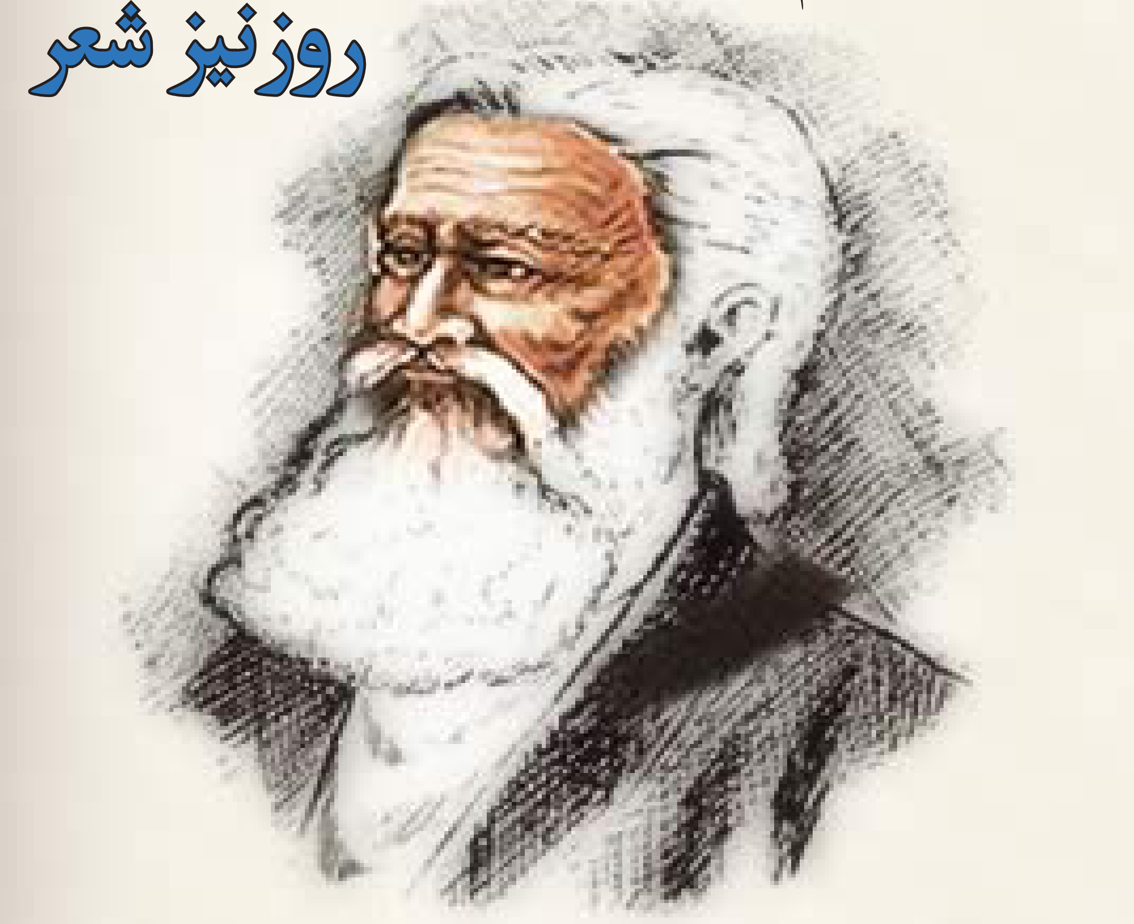

زموږ ماشومان او تنکي ځوانان د زده کړې تر څنګ روزنې ته اړتيا لري. دا روزنه هم بدني ده او هم اخلاقي. وايي، زده کړه ښه ده، خو روزنه تر هغې غوره ده. په نيکو اخلاقو د ځان سمبالول راتلونکي ښه ژوند ته چمتووالی دی. راځئ ځانونه په نيکو اخلاقو وروزو.

- ښه روزنه د نېکمرغه ژوند لپاره څومره ارزښت لري؟

دلته مو تاسو ته یو روزنیز شعر غوره کړی دی. هغه ولولئ او ځان پرې پوه کړئ:

چې مــــــدام د بل وعیب وته نظر کـــــــړي
خـــــدای له خپله عیبه ولې بې خبر کـــــړي
که یوه جـــــو دانه عیب وینې په بــــل کـې
هغه یـــو جو دانه عیب به یې لـــوی غر کړي
که دې خپله ګنـــــــاه لویه لکـــــه غر وي
په حیله حیله به غـــــر د مچ وزر کـــــــړي
کـــه څوک تله د انصـــــاف په لاس کې درکا
خپـــــل تښو او د بـل آس به برابر کــــــړي
تو لعنت دې پـــــــه دا هسې منصفی شــــه
چې له حقـــه و باطل وته ګذر کـــــــــــړي
تـــاتـــه رب د مـــلایکـــو مقـــــــام درکـړ
تـــــه دا خپل صورت په خپله ګاو وخر کړي
پـــــه نعمت یې شکرانه کولای نــــــــه شې
چې زحمت دربانديې درشي شور وشر کـــــړي
که دې یــــــــــو وینبته د ځان دپاسه کوږ شي
ځـــــــان هغه ساعت له خــــدایه مرور کړي
د ځوانی عمــــــــــــر دې تېر کړ په غفلت کې
په پیری کې بـــــه څه زېرمه د محشـــــر کـــړي
وبدخواه وته څوک نېک نصیحت نــــــه کړي
رحمان ستا په غم شریک دی کـــــــه باور کړي

یادونه: رحمان بابا د پښتو ژبې ډېر لوی شاعر تېر شوی دی. د شعرونو دیوان ترې راپاتې دی. شعرونه یې روزنیز او تصوفي رنګ لري. رحمان بابا په پېښور کې خاورو ته سپارل شوی دی. په کابل کې یې یوه لیسه په نامه نومول شوې ده.

د پورته شعر مفهوم په لاندې ساده ټکو کې ولولئ:

هرڅوک نیمګړی دی. یو عیب لري. خپل عیب چاته نه ښکاري. وايي: "خپل عیب د ولو منځ دی." انسان باید خپل عیب پیدا کړي. له منځه يې يوسي. د نورو عیبونه دې نه لټوي.

په ورځنیو چارو کې دې عدالت وکړي. ښو ته دې ښه او بدو ته دې بد ووايي. هیڅکله دې په حق خاورې نه اړوي. د تمې، ملګرتیا او یا خپلوۍ لپاره دې باطل ته حق او حق ته باطل نه وايي. خدایﷻ انسانان معزز پیدا کړي دي. ملایکو د خدایﷻ په امر آدم علیه السلام ته سجده کړې. له دې امله د انسان مقام او منزلت تر ملایکو لوړ دی. انسان باید دا لوړ دریځ او مقام وساتي. په ځان کې دې انساني خوی پیدا کړي او پر سمه لار دې روان شي.

په تیارو او باطلو لارو دې نه ځي. په شتمنۍ او بېوزلۍ دواړو دې شکر وباسي. داسې ونه کړي، چې د سوکالۍ او کراړۍ پر مهال يې خپل خالق هېر وي. خو که تنګسه او زحمت ورباندې راشي، نارې

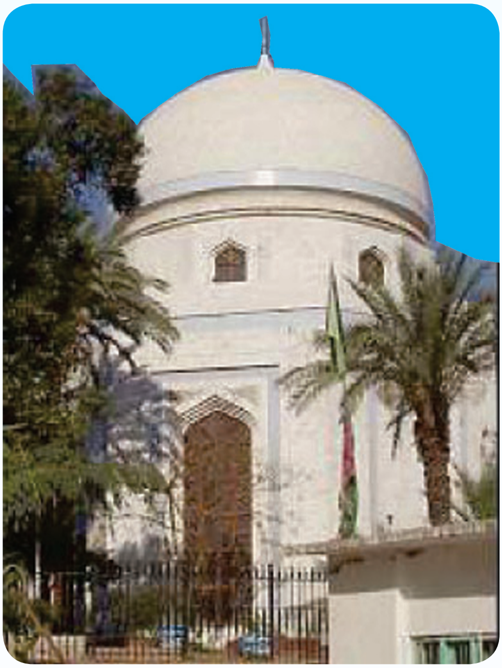

سورې پیل کړي. په هر حالت کې يې باید خدایﷻ په یاد وي. په ځوانۍ او روغوالي کې دې خپل خدایﷻ نه هېروي او تل دې د هغه عبادت وکړي. هغه عبادت او خدمت چې د ځوانۍ پرمهال کېږي، د زوړوالي او ناروغۍ په وخت کې نه کېږي. که څوک درته نیکه او سمه لاره درښيي، نو مننه ترې وکړه، ځکه هرڅوک چاته ښه او سمه لاره نه ښيي.

فعالیتونه

۱_ درې تنه زده کوونکي دې پورته نظم په ښه غږ د ټولګي په وړاندې ووايي.

۲_ د پورته نظم مفهوم څه شی دی؟ درې تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه پرې خبرې وکړي.

۳_ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي. هره ډله دې د پورته نظم اووه، اووه بيتونه په ساده ژبه وليکي. د هرې ډلې استازی دې خپله ليکنه نورو ته ولولي.

٤_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د ښو اخلاقو په اړه د مخکنيو لوستونو د مرکو په څېر مرکه وکړي.

۵_ په لوست کې لاندې راغلې کلمې معنا او په جملو کې يې راوړئ:

تنکی، تنکي ځوانان، څنګ، اړتيا، سمبال، چمتووالی، څومره، ارزښت، ولې، غر، مچ، وزر، تله، ټېو، ملګ، وېښته، کوږ،مرور، زېرمه، باور.

٦_ دوه تنه زده کوونکي دې په وار د ټولګي په وړاندې ووايي چې د نورو خلکو د عيبونو لټول ښه کار دی او که بد؟ په دې اړه دې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د پورته نظم مفهوم په خپله ژبه وليکي او په بله ورځ دې هغه د نورو په وړاندې ووايي.

پنځه ویشتم لوست

لنډۍ

- آیا تاسو لنډۍ پېژنئ؟

په مخکینیو ټولګیو کې مو د نظم بېلا بېل ډولونه پېژندلي دي. دلته د پښتو د ادب یو بل ډول لولو چې لنډۍ نومیږي. لنډۍ د پښتو د ولسي ادب غوره برخه ده. لنډۍ په بله ژبه او ادب کې نشته. لمن یې ډېره پراخه ده. هر راز مطلب پکې ادا کېدای شي.

- آیا تاسو کله لنډۍ اورېدلي دي؟
- تاسو کوم ډول لنډۍ پېژنئ؟

لنډۍ پښتو شعر دی. لنډۍ د ولسي ادب یوه برخه ده. لنډۍ د ټپې، مسرۍ او ټیکۍ په نومونو هم یادیږي. لنډۍ د پښتنو په هره سیمه، هر کلي او کور کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کیږي. په لنډیو کې د خلکو د ژوند او فکر هره خوا یاده شوې ده. مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوشحالي، غم، عدالت، هېوادپالنه او داسې نور موضوعات په لنډیو کې ځای شوي دي. تر اوسه په زرګونه لنډۍ راټولې شوي دي، خو نورې ډېرې لنډۍ شته چې لا تر اوسه راټولې شوې نه دي. لنډۍ دوه مسرۍ لري. لومړۍ مسرۍ یې لنډه او نهه سېلابه او دویمه یې اوږده او دیارلس سېلابه وي.

څپه	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢	١٣
لومړۍ مسره	که	په	می	وند	کې	ش	هید	نه	شوې				
د ویمه مسره	خدای	ږو	لا	له	یه	بې	نن	ګۍ	ته	دې	سا	تي	نه

دلته د لنډیو یو څو بېلګې وګورئ:

که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

خال به د یار له وینو کښیږدم
چې شینکي باغ کې ګل ګلاب وشرموینه

اختر په ټوکو ټوکو راغی
نه مې اوړۍ شته نه د غاړې تاویزونه

له لوړو غرونو پنا یاره
سپینې سپوږمۍ ته سلام کړه سلام به کړمه

ګریوان مې ټول په اوښکو لوند دی
ما د جانان له غمه ډېر ژړلي دینه

په ناموس ننګ په وطن جنګ دی
د وطن جنګ ته په غورځنګ ورځه مینه

د متن لنډیز:
لنډۍ په پښتني سیمو کې ډېرې مشهورې دي. لنډۍ دوه مسرۍ لري. لمن یې ډېره پراخه ده. ډېر لوی مطلب پکې ځاییږي. په لنډیو کې ملي احساسات ډېر قوي دي. په وطن باندې د دښمن د تعرض پر مهال ځوانان له هېواد څخه د دفاع لپاره پکې هڅول کیږي. وګورئ دا لنډۍ:
ته په سنګر کې ځان شهید کړه
زه به ټیکری ستا په زیارت و غوړومه
سربېره پر دې د مینې، وصال، بېلتون، خوشحالۍ او غم پر مهال هم د خلکو له خولو راوځي. په پښتني ولسي ادب کې ډېرې لنډۍ شته چې شمېر یې څرګند نه دی.

فعالیتونه

۱_ پنځه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او هر یو دې په خپل وار دوه، دوه لنډۍ ووایي.

۲_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. لومړی زده کوونکی دې په پورته لوست کې د لیکل شوو لنډیو یوه، یوه بېلګه ووایي او دویم زده کوونکی دې هغه معنا کړي.

۳_ زده کوونکي دې پر دریو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې هر یو تن دې د دویمې ډلې له هر یو تن څخه د متن د لاندېنیو نوو کلمو معنا وپوښتي. د دویمې ډلې غړي دې معنا او د درېیمې ډلې غړي دې په وار هغه په جملو کې راوړي:

لمن، پراخه، سیمه، کلی، کور، مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوشحالي، مسره، سېلاب (ځپه)، بېلګه، خدایرو، شینکی، ټوکې، اوربۍ، لوړ، غر، سپوږمۍ، اوښکې، لوند، غورځنګ، سنګر، ټیکری، غوړول، خوله، شمېر، څرګند.

٤_ زده کوونکي دې پر پنځو ډلو وویشل شي. هره ډله دې په متن کې د (ی) ګانو ډولونه پیدا او ولیکي او نورو ټولګیوالو ته دې هغه په وار ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور له خلکو او ګاونډیانو څخه لږترلږه پنځه لنډۍ زده، په کتابچو کې دې ولیکي او سبا دې هغه په ټولګي کې ووایي.

شپږویشتم لوست

روژنیزه کیسه

■ یووالی څه ته وايي؟

اتفاق او یووالی په ژوند کې د بریالیتوب او کامیابۍ نښه ده. د یووالي په برکت ډېر کارونه سرته رسېږي. یووالی د انسان د سعادت او نېکمرغۍ ضامن دی. د یووالي له لارې سرې په ستونزو او مشکلاتو بریالی کېږي. په دې لوست کې د یووالي په اړه یوه روژنیزه کیسه غوره شوې. هیله ده د زده کوونکو لپاره به په زړه پورې وي.

■ یووالی کومې ګټې لري؟

يووالی او اتفاق

يو زوړ سړی و. د ځنکدن حالت ته رسيدلی و. غوښتل يې خپلو زامنو ته د يووالي لوست ورکړي. څو لښتې يې سره وتړلې، بيا يې خپل زامن راوغوښتل. زامنو ته يې ورکړې او ويې ويل چې د لښتو ګېډۍ وار په وار ماته کړئ. هر يو زوی يې د لښتو په ګېډۍ زور وواهه، خو يو هم ماته نه کړای شوه. خپله بې وسي يې ومنله. وروسته بوډا د لښتو ګېډۍ راواخيسته او په خپلو کمزورو لاسونو يې يوه يوه ماته کړه.

سپين ږيري خپلو زامنو ته مخ ورواړاوه او ويې ويل: ((ګرانو زامنو، که تاسو په خپل منځ کې په دښمنۍ او بې اتفاقۍ اخته وئ، نو زما په شان يو کمزوری سړی به هم په تاسو غالب او بريالی وي. له بې اتفاقۍ څخه به مو بده ګټه واخلي او يو په يو به مو ماتوي، خو که په خپل منځ کې مينه، دوستي، اتفاق، يووالی او وروروليي ولرئ، نو هېڅوک به په تاسو نه کاميابيږي او تل به خوښ او خوشحاله اوسئ.))

د متن لنډيز:

د يووالي خوند خوږ دی. ګټه يې خوره ده. يووالی د ژوند د نېکمرغۍ ضامن دی. د يووالي په برکت څوک نه خوارېږي. که ولسونه يو تر بل يووالی او وحدت ولري، نو پرمختګ به يې په برخه وي. د بې اتفاقۍ نتيجه خرابه ده. سړی خوارېږي او له بدمرغيو سره مخامخ کيږي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.

- زاړه سړي څه وکړل؟
- زاړه سړي ولې د لښتوګېډۍ جوړه کړې وه؟
- د بوډا زامنو ولې د لښتوګېډۍ ماته نه کړای شوه؟
- د پورته کېسې پيغام څه شی دی؟
- ستاسو په فکر يوازې والی ښه دی که يووالی؟
- د يووالي ګټې بيان کړئ.
- يووالی څنګه رامنځته کېږي؟
- يووالی په څه شي ساتل کېږي؟

۲ـ څلور تنه زده کوونکي دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او د يووالي د ګټو په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۳ـ درې دوه کسيزې ډلې دې د ټولګي مخې ته راشي او په وار دې دوه، دوه تنه له يو بل سره مرکه وکړي. بېلګه وګورئ:

- يو زده کوونکی: ستړی مه شې، ګلابه!
- بل زده کوونکی: خير يوسې توابه.
- لومړی زده کوونکی: څنګه ناوخته راغلې، ګلابه؟

- بل زده کوونکی: د کلي مشر خلك غونډه کړي وو او د یووالي په اړه یې ورته خبرې کولې.
- یو زده کوونکی: څه یې ویل ګلابه؟
- بل زده کوونکی: د یووالي په ګټو یې پوهول... .

٤ـ د متن لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې یې وکاروئ:

یووالی، ژوند، سرته رسیدل، نېکمرغي، ستونزې، بریالی، روزنیز، هیله، په زړه پورې، څنګدن، ترل، ګېډۍ، ماته، بې وسه، منل، اخته، خوند، خوږ، پرمختګ، بدمرغي، مخامخ.

٥ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. لومړۍ ډله دې په پورته متن کې خاص نومونه او ساده صفتونه او دویمه ډله دې عام نومونه او مرکب صفتونه پیدا او ودې لیکي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د یووالي د ګټو او د بې اتفاقۍ د زیانونو په اړه پنځه کرښې مقاله ولیکي.

فرانسس بیکن وایي: بریالیتوب د هغه چا حق دی چې له خپلو ماتو څخه یې عبرت اخیستی وي.

اوویشتم لوست

اخترونه

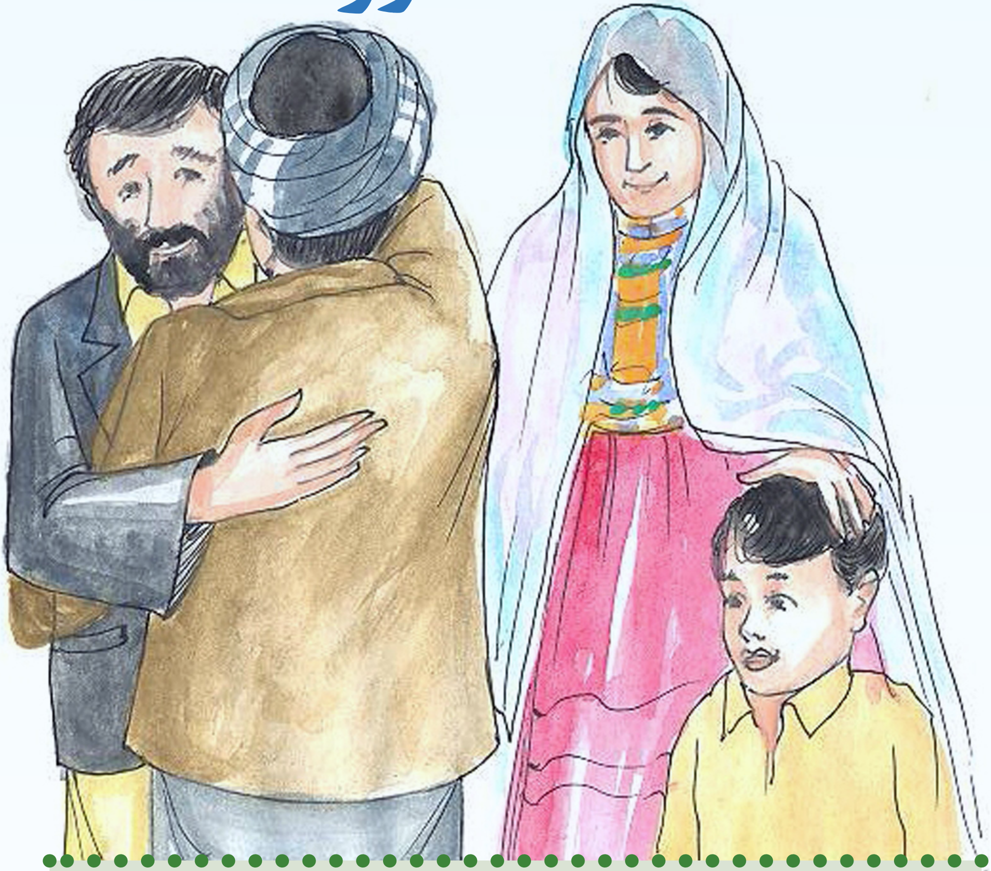

■ اختر څه ته وايي؟

کوچنيان اختر ته خوشحالي کوي. اخترونه په کال کې دوه ځلې راځي. اخترونه د مسلمانانو د خوشحالی ورځې دي. دا ورځې بايد سمې ولمانځو.

■ خلك په اختر کې څه کوي؟

■ په کوم اختر کې مسلمانان قرباني کوي؟

د نړۍ هر ولس ځانته د خوشحالۍ ورځې لري. موږ مسلمانان په نورو خوښيو سربېره اخترونه لرو. اخترونه زموږ مذهبي ورځې دي. اخترونه په کال کې دوه ځلې راځي. يو ته يې کوچنی اختر او بل ته يې لوی اختر وايي. کوچنی اختر د روژې مبارکې مياشتې له پای وروسته پيلېږي. درې ورځې دوام کوي، خو په کلو او بانډو کې خلک څلور او آن پنځه ورځې اختر کوي. د روژې په مياشت کې او يا هم د کوچني اختر په ورځو کې خلک د فطر صدقه ورکوي. غوره داده چې دا صدقه د اختر له رارسېدو څخه دمخه بېوزلو خپلوانو، گاونډيانو او يا نورو کورنيو ته ورکړ شي. لوی اختر د قمري کال د وروستۍ مياشتې (ذوالحجة) په لسمه ورځ پيل کېږي. ددې مياشتې نهمه ورځ عرفه وي. په دې اختر کې بډای مسلمانان د حج د فريضې د ادا کولو لپاره مکې مکرمې ته سفر کوي. همدا رنگه هغه مسلمانان چې وس لري قرباني کوي.

د قربانۍ لپاره څاروي حلالوي. د قربانۍ د غوښې يوه برخه مسکينو او بېوزلو کورنيو ته ورکول کېږي. په اخترونو کې خلک يو بل ته مبارکي ورکوي. د خپلو خپلوانو کورونو ته ځي. د اختر د لمانځلو دود او دستور له يو ځای څخه بل ځای ته توپير لري. تاسو په اخترونو کې څه کوئ؟

د متن لنډيز:

موږ دوه اخترونه لرو. يو ته يې کوچنی او بل ته يې لوی اختر وايي. اخترونه د مسلمانانو د خوشحالۍ ورځې دي. د اختر په ورځوکې خلک يو بل ته مبارکي ورکوي. مرور پخلا کېږي. خلک ښه خواړه پخوي. نجونې او ماشومان د اختر په شپه پښې او لاسونه سره کوي او نکريزې ږدي. پېغلې او ځوانان ميلو ته ځي. د هر ځای خلک اخترونه د خپل ځای له دودونو سره سم په ډېر ښه ډول لمانځي. زموږ اخترونه دې تل بختور او نېکمرغه وي!

فعاليتونه

۱ــ څلور تنه زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راشي او د اخترونو په اړه دې دوې، دوې دقيقې خبرې وکړي.

۲ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په خپلو منځونو کې يو بل ته د کوچني او بيا د لوی اختر مبارکي ورکړي.

زده کوونکي دې په دوه کسيزو ډلو کې لاندې مرکې تمثيل کړي:

لومړۍ مرکه

ښاپېرۍ: سلام ګلالۍ، اختر دې مبارک شه!

ګلالۍ: ستا دې مبارک شي، ښاپېرۍ. لمونځ او روژه دې قبوله شه.

ښاپېرۍ: خیر یوسې ګلالۍ. جامې دې مبارکې، څه ښکلې جامې دې کړې.

ښاپېرۍ: مننه. دا جامې مې راته ماما له پېښوره راوړې دي.

ګلالۍ: ډېرې ښکلې دي. ښایسته پرې ښکارې.

ښاپېرۍ: نکریزې دې هم ایښي. لاسونه دې ښه سره شوي دي. نکریزې دې له کومه کړې وې؟

ګلالۍ: نکریزې مې هم راته ماما له جلال آباد څخه راوړې دي. لږې پاتې دي. راسره لاړه شه. تاته به یې درکړم.

ښاپېرۍ: مننه، ګلالۍ. درسره ځم.

دویمه مرکه:

بریا: اختر دې بختور شه، اسرې.

اسره: ستا دې بختور وي، خورې. ستړې مه شې. چېرې تللې وې؟

بریا: زرغونې کره تللې وم. اختر مبارکي مې ورکړه.

اسره: ښه دې وکړل. راځه بریا چې تاسو کره لاړ شو. مور اوپلار ته دې د اختر مبارکۍ لپاره راغلې یم.

بریا: ښه ده، ځه چې ځو.

بریا: مورې! وګوره، اسره راغله.

مور: اسرې، ستړې مه شې، اختر دې مبارک شه.

اسره: ستا دې مبارک وي، ترورې. طاعت او عبادت دې قبول. لاسونه دې راکړه چې ښکل یې کړم.

مور: لویه شې، اسرې، خدای ﷻ دې عمر درکړي. راځه چاى وڅښه، د اختر مېوه وخوره.

اسره: ښه ده ترور، مخکې شه.

اسره: څه ښه ممیز دي! ښه خوندور دي.

بریا: هو، د غزني ممیز دي. وخوره، اختر دی. زیان نه لري.

اسره: دلته ډېر شیان دي. کوم یو څوک ژر وخوري. هر څېرته چې لږ لږ وخورې، مړېږې.

بریا: دارو دې شه.

دریمه مرکه:

داود: اختر دې بختور شه، خلیله. داخل د حاجیانو، غازیانو!

خلیل: ستا دې مبارك وي. طاعت او عبادت دې قبول شه.

داود: څه چې ځو کورته. چای او د اختر مېوه وخورو، خلیله.

خلیل: مننه، داوده. بل وخت به راشم. اوس ځم چې قرباني کوو.

داود: څه شی مو اخیستی، خلیله؟

خلیل: پسه مو اخیستی. تاسو قرباني نه کوئ؟

داود: ولې نه خلیله. موږ په غوایي کې شریک شوي یو.

خلیل: څو تنه شریك شوي یاست؟

داود: څلور تنه. پلار مې، مور مې، تره مې او مشر ورور مې.

خلیل: ښه ده، داوده. خدای ﷻ دې قبوله کړي. زه درنه لاړم.

داود: په مخه دې ښه خلیله، هېر دې نه شي چې بیا راشې.

خلیل: ښه ده، بېګا ته راځم، د اختر مېوه به هم وخورو او کیسې به هم وکړو.

داود: د خدای ﷻ په امان!

خلیل: د خدای ﷻ ښه دي، داوده!

٤ــ زده کوونکي دې لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې دې وکاروي:

اختر، کوچنی، ځلې، ولس، لمانځل، ښانته، سربېره، روژه، پیل، کلی، بانډه، غوره، بېوزلي، ګاونډی، بډای، پسه، غوښه، څاروي، دود، توپیر، مرور، پخلا، خواږه، پښه، لاس، سره، نکریزې، ږدي، پېغلې، لمانځل، بختور، نېکمرغه.

ملگري ته لیک

۱۳۸۹/۸/۱٤

گرانه وروره زمری جانه،

خدای ﷻ دې روغ لره.

زه ښه یم. آزموینه مو سرته ورسېده. نتیجه یې هم راکړه. اتم ټولگي ته بریالی شوم. په پښتو کې مې لوړې نومرې وړې دي. پوره سل یې راکړي. ښوونکي صاحب ښه درس راکړې او اوس پښتو لوستلای او لیکلای شو. خبرې پرې هم کولای شو. په نورو مضمونونو کې مې نومرې هم ښې دي. اتیا او نوي نومرې مې وړې دي. سږکال درسونه ډېر ښه وو.

څو ورځې وروسته درې میاشتې رخصتي لرو. هر څوک کورونو ته ځي. زه هم راځم. له نژدې به سره وگورو. ډېر درېسي خپه شوی یم. پخوانی شپې، ورځې مې یادیږي. د کیسو یو کتاب مې درته اخیستی. له ځان سره یې دروړم. ډېر به دې خوښ شي. ښې خوندورې کیسې لري.

که دلته دې څه شی په کار وي، راته ووایه. پیسې لرم. درته به یې دروړم. احمد او صمیم ته مې سلامونه ووایه.

په خدای ﷻ دې سپارم.

ورور دې، گل احمد

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د مشرانو په مرسته د کوچني او لوی اختر په اړه پنځه، پنځه کرښې ولیکي او بله ورځ دې ټولگي ته راوړي.

د کال وروستی لوست

■ ستاسو تعلیمي کال کله پای ته رسېږي؟

څو ورځې وروسته ستاسو تعلیمي کال پای ته رسېږي. تاسو په دې کال کې ډېر نوي شیان زده کړل. اوس کولای شئ په پښتو ژبه لرې، لرې خبرې وکړئ. که همداسې دوام ورکړئ، په پای کې به د خپلې مورنۍ ژبې تر څنګ پښتو ژبه هم زده کړئ.

■ له مورنۍ ژبې پرته د بلې ژبې زده کړه څه ګټه لري؟

نن تاسو د اووم ټولګي د پښتو ژبې وروستی لوست لولئ. فکر وکړئ، کله چې نهه میاشتې دمخه تاسو اووم ټولګي ته نوي راغلئ، په پښتوژبه مو سمې خبرې نه شوې کولای. اوس وګورئ څومره پښتو مو زده کړې. اوس په ډېروخبرو پوهېږئ؛ ډېرې خبرې کولای شئ؛ نورو ته خپل ځان پېژندلای شئ، د یو شمېر ټاکلو موضوعګانو په اړه خبرې کولای شئ؛ ډاکټر ته خپله ناروغي ویلای شئ؛ له درملتون څخه درمل اخیستلای شئ. تر زیاتې اندازې پورې په پښتو ژبې کې خپلې ورځنۍ ستونزې حلولای شئ. دا ټول ستاسو د یو کال د زیار او زحمت نتیجه ده. په هر مضمون کې مو همداسې نوي شیان زده کړي دي. فکر وکړئ، که شپږ کاله په ښوونځي کې او همداسې په پوهنتون کې هر کال نوي شیان زده کړئ، نو په پای کې به مو څومره نوي شیان زده کړي وي.

د متن لنډیز:

د کتاب وروستی لوست د تعلیمي کال د پای معنا لري. که د تعلیمي کال پای د هغې له پیل سره پرتله (مقایسه) شي، نو سړی پوهیږي چې څومره نوي شیان یې زده کړي دي. همدا زده کړې د پوهې د لاسته راوړلو لپاره لاره هواروي. هر څومره چې په ځیر او دقت زده کړه وشي، هغومره یې نتیجه ښه وي او سړی یې مېوه خوړلای شي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار د ټولګي مخې ته راشي او د زوړکال د زده کړو په اړه دې خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوه کسیزو ډلو کې د ټولګي په وړاندې مرکې وکړي. هڅه دې وشي چې ټول زده کوونکي پکې برخه واخلي.

۳ـ زده کوونکي دې یوله بل څخه د وخت پوښتنه وکړي. دا لاندې وختونه دې پکې وکاروي:

څو بجې دي؟

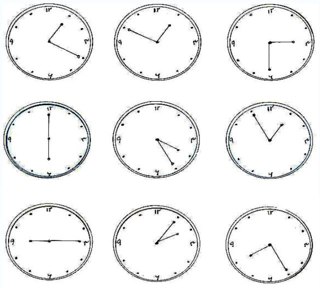

یوه بجه ده. دولس بجې دي. شپږ بجې دي. لس بجې دي. پاو کم یوه بجه ده. پاو کم دولس بجې دي. پاو باندې دوه بجې دي. پاو باندې درې بجې دي. له یوې څخه پنځلس دقیقې تېرې دي. اتو (بجو) ته دیارلس (دقیقې) پاتې دي . . .

پلار ته لیک

۱۳۸۹/۸/۲۰

ګرانه او مهربانه پلاره، السلام علیکم،

له خدای ﷻ غواړم چې ټوله کورنی مو روغه، جوړه او خوښه اوسي. زه هم ستاسو د دعاګانو په برکت ښه یم.

ګرانه پلاره،

ډېر مي یادېږئ. مورجانه مې ډېره یادېږي. په هوسۍ او کوچني ایمل جان پسې ډېر خپه شوی یم. خدای ﷻ دې وکړي چې ټول ښه وي.

مهربانه پلاره،

زموږ درسونه پای ته رسېدلي دي. بله ورځ مو کلنۍ آزموینه پیل کېږي. لس ورځې به روانه وي. د آزموینې له پای ته رسېدو درې ورځې وروسته نتیجې راکوي. بیا له خیره که خدای ﷻ کول کور ته درځم.

سږ کال مو لوستونه ډېر ښه وو. ښوونکو ښه درس راکړی او موږ ډېر ښه زده کړي دي. ټول لوستونه مو په خپله ورځ یادول. ښه خبره خو داده چې پښتو مو ډېره ښه یاده کړې. اوس پښتو لیک په آسانی لولو. لیکل هم پرې کولای شو. د راډیو او تلویزیون په پښتو پروګرامونو پوهېږو. هره شپه پښتو خبرونه اورم. له خپلو ټولګیوالو سره په پښتو خبرې کوم. که په کوم ټکي پوه نه شو له یو بل او یا ښوونکي صاحب ځخه یې پوښتنه کوو. ډېر مهربان او زړه سواند ښوونکی لرو.

مورجانې ته مې سوغات اخیستی. ګرانې هوسۍ جانې او ایمل جان ته مې ډېرې ښکلې څپلۍ اخیستي دي. له ځانه سره به یې دروړم. پلار جانه دعا راته کوه چې آزموینه مې په خیر تېره شي.

مورجانې ته مې سلام وایه او ګران ایمل جان او هوسۍ جانه پر مخ ښکل کړه.

په لوی او مهربان خدای دې سپارم.

ستاسې زوی، تواب

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په خپله ژبه په ساده ډول د تېر کال په اړه خپلې تجربې ولیکي او په بله ورځ دې هرو، مرو په ټولګي کې د نورو ترمخه ووایي. د زده کوونکو د لیک وړتیا د همدې لیکنې له مخې ټاکل کیږي.

الله مو مل شه!
بریالي اوسئ.

وییپانگه

((الف))

اتل، اتلان: قهرمان، قهرمانان
اتیا: ۸۰
اچول: انداختن
اختر: عید
اخته: مبتلا
اخلاق: مجموعه اصول و ارزشهای عموماً پذیرفته شده که درستی و یا نادرستی و خوبی یا بدی رفتار و شخصیت افراد یک جامعه را مشخص میسازد.
اخیستل: گرفتن
ادي: مادر
ارزي: میارزد
ارزښت: ارزش
ارواښاد: شاد روان
آزموینه: امتحان
آستازی: نماینده
استول: فرستادن
استوګنه: سکونت
اسره: امید، ارزو
افاده: بیان مطلب
امله: سبب
اند: فکر
اندېښنه: تشویش
انګړ: حویلی
انځر: انجیر
انځور: رسم
انډیوالان: دوستان
اوبه: اب
اودس ماتی: قضای حاجت
اوربشې: جو
اوریدل: شنیدن
اورېدل: باریدن، بارش
اوسپنه: آهن
اوسیدل: بودن، میباشید
اووم: هفتم
اونی: هفته
اوړی: تابستان
اوږده: دراز،طولانی
اوږدو خبرو اترو: بحث طولانی
اوږدوالي: درازی، طول
اوږی: گردن بند
اوښکې، اوښکو: اشک
اړ: محتاج
اړتیا: احتیاج
اړخ: پهلو، طرف
اړه: تعلق
اړوند: مربوط
ایره (ې):خاکستر

((ب))

باندې: بر سر
بانډه: قریه
باور: اعتماد
بختور: نیکبخت، مسعود
بدمرغه: بد قسمت، بدبخت
برخه: قسمت
برم: عظمت
بری: کامیابی
بریا: دست آورد
بریالي اوسئ، موفق باشید
بریالی: موفق
بریالیتوب: موفقیت
برید: حمله، حد، اندازه
بشپړ (بشپړې): مکمل
بلېږي (بلېدل): میافروزد
بنسټ: تهداب
بهر: بیرون
بهیر: روند، جریان
بوخت: مشغول، مصروف
بډای: پولدار
ښبل: بخشیدن
ښښنه: بخشش
بڼه (بڼې): صورت، نوع،چهره
بې برخې: بي بهره

بې وسه: ناتوان
بېشمېره: بیشمار
بېلتون: جدایی
بېلګه: نمونه، مثال
بېوزلی: فقیر، بیچاره
بیروبار: ازدحام

((پ))

پالل (پالنه): پرورانیدن
پام: توجه، هوش
پای: اخر، پایان
پاڅېږئ: برخیزید
پاڼې: صفحات
پت: عزت، حیثیت
پخلا: آشتی
پخلی: پخت ٍ وپز
پخوا: قبلاً، پیش
پخوانی: سابقه، دیرینه
پراختیا: انکشاف
پراخه: وسیع
پرانیستل: افتتاح، کشودن
پرانیستي: کشوده
پرتله: مقایسه
پرته: بدون
پرتې: مانده
پردي: بیگانه
پردېس: مسافر
پرمخ وړل: پیش بردن
پرمختګ: پیشرفت
پروت: مانده
پرون: دیروز
پرېکړه: فیصله
پرېمنځل: شستن
پسرلي: بهار
پسه: گوسفند
پل: ،نقش پا، قدم
پلار: پدر
پلازمېنه: پایتخت
پلي: پیاده
پنا: پنا
پنځلس: پانزده
پنځه دېرش: سی و پنج
پنځه شپېته: شصت وپنج
پنځه: پنج
په خیر اوسې: به خیر باشید
په زړه پورې: دلچسث
په غاړه: به گردن، در مسوولیت
په مخه دې ښه: پیشرویت خوبی
مخه ښه: خدا حافظی
په وړاندې: در برابر
په ګوته کول: انگشتنما کردن
پوخ: پخته
پورته: بالا
پوره: مکمل
پوزې (پزه)، بینی
پوه (دانایی): دانا
پوټی: (ریزه گی)، توته
پوځي: نظامی، عسکری
پوړی: طبقه
پوښتنه: پرسان، سوال
پیاوړتیا (پیاوړی): قوت (قوی)
پیغام: پیام
پیل کېږي (پیل): آغاز میشود
پیوستون: همبستگی
پټ: پټول: پټیږي: پنهان، پنهان نمودن، پنهان میشود
پړونی: چادر
پښه، پښې: پا، پاها
پښېمان: پشیمان، نادم
پېچلې، پیچلی: مغلق
پېروی: تعقیب
پېژندل: شناختن
پېژندګلوي: معرفت، شناسایی
پېغله (پېغلې): دختر جوان
پېښه: واقعه

((ت))

تاسو: شما
تاویزونه: تومار، تعوید
تر پښو لاندې کول: زیر پا کردن

تر لاسه کول : بدست اوردن
ترخه: تلخ
ترمنځه: دربین
تره: کاکا
ترور: خاله، عمه
تروه: ترش
ترڅ: عین حال
ترې: ازش
تش: خالی
تکړه: لایق
تګلار (پالیسي): طرزالعمل
تل: بیخ، ته
تل: همیشه،
تلپاتي: دایمی، ماندگار
تللي: رفته
تله: ترازو
تله: (ننګ): می رفت، رفتن
تمه: امید، طمع
تن: وجود
تنکي ځوانان: نیمه جوانان
تنکی: نلغه
توپیر: فرق
تور: سیاه
تورپیکی: نام زنانه است
تورتم: تاریکی
توره دړه: تخته سیاه
توره ټوخله: سیاه سرفه
توره: سیاه (مونث)
توره، توري: شمشیر
توريالی: شمشیرزن، بهادر
توريالی: نام مردانه
توکی: ماده
توګه: نوع، طرز
تومنه: مایه
تویول: ریختاندن
تیاره: تاریک
تیږه: سنگ
تړل: بستن

تښتول: گریختاندن
تښتیدل: گریختن
تېر (تېره): گذشته

((ث))

ثانوي ښوونځی: مکتب ثانوي، لیسه

((ج))

جامې: لباس
جلا: جدا
جومات: مسجد
جوړښت: ترکیب، ساختمان
جګړه: جنگ

((چ))

چاپېریال: محیط
چمتو، چمتووالی: آماده، آماده گی
چټل: کثیف، ناپاک
چڼې: نخود
چېرې: کجا

((ځ))

ځارنه: تر سترګو لاندې ساتل (مراقبت)
ځاروي: ځلوربولي، حیوانات
ځرځای: د ځارویو د پوولو شین او له وښو ډک ځای
ځپه: سیلاب

((ح))

حرا: کوهی در عربستان
حکمت: معرفت به مسائل زنده گی و اینکه چگونه باید زنده گی کرد.

((خ))

خاوره، خاورې: خاک
خاورو ته سپارل: به خاک سپردن
خاوند: صاحب
خبرې اترې: گفتگو
خپل منځ: در بین خود
خپلواک: مستقل
خپلوي: خویشاوندی
خپه: خفه
ختن: نام جای در چین، اهوان و عطر مشک حاصله از انها شهرت دارد.

خدای ببښلی: خدا بیامرز
خدای په امان: خداحافظ
خدای مو مل شه!: خداوند یار و یاور شما
خدایږو: به خدا، قسم است
خرڅیږي: فروخته میشود
خلقت: پیدا کېدل
خوار مه شي، خواره مه شې: ذلیل نشوی
خواړه: خوردنی، غذا
خواږه: شیرینی
خور: خوري: خورئ: خورې: خوردن،
خوشالي: خورسندی
خوله: دهن
خولی:کلا
خوند: مزه،لذت
خوندور: خوندورې: لذیذ
خویندې: خواهران
خوړل: خوردن
خوږ: خوږه: شیرین
خوږیدل: شیرین شدن
خوږي: شیرین
خوښ:خوښي:خوښیږي: خوښی: خوشحال
خیژي (ختل): برامدن
خټکي: خربوزه
خټګر: معمار
خټي:گِل

((د))

د بل تر لاس لاندې ژوند: زنده گی زیر دست دیگران
د خدای ښه دي: فضل خداوند
د کاڼي کرښې: نقش سنگ، سخن والا
دربانديې: بالاَیت
درسره: با تو
درلودل: داشتن
درمل: دارو، دوا، ادویه
درملتون: دواخانه
درناوی : احترام
درنه (درڅخه): از تو
درنه سترګه: به چشم عزت، به احترام

درنښت: سنگینی، احترام
درواغ: دروغ، حرف نادرست
دریځ: موقف
درې کسیز: سه نفری
دریم: سوم
دمخه: پیش از. قبل از
دمه: توقف، تفریح، استراحت
دنده: وظیفه
دننه: داخل
مینځي: میشوید
دوبي: کالا شوی
دود: رواج
دودونه: رواجها
دوی (هغوی): اینها (انها)
دوږې: گرد
دیارلس: سیزده

((ذ))

ذایقه: خوند

((ر))

رابلي: ، میطلبد، دعوت میکند
راز راز: نوع، نوع، قسم، قسم
راستون: بازگشت
راسره: همراهم
راغی: امد
راوستل: اوردن
راولي: می اورد
رب: پرورنده، خداوند (ج)
رحیم: رحم والا
رغون: ابادی
رنځور: ناجور، مریض
روزل: روزنیز: روزي: پرورش کردن، پرورش، میپروراند
روژه: رمضان
روغ اوسې: صحتمند باشید
روغ: جور، صحت
روغبړ: احوال پرسی
روغتون: شفاخانه
روغتیا: صحت

ريبل: درو كردن
رښتينولي: راستكاری، صداقت
رڼا: روشنی

((ز))

زامن (زوی): پسران (پسر)
زاړه: كهنه
زده كړه: آموزش
زرغونه: سرسبز (نام زنانه است)
زرلښته: چوبطلايی (نام زنانه است)
زرمينه: نام زنانه است
زرين: طلايی، نام مردان
زلمی: جوان، نام مردانه
زوړ: كهنه
زياتره: اكثرا، بيشتر
زيار: زحمت
زيږيدل: تولد
زړه سوی: دلسوزی، ترحم
زړه: دل، قلب
زړور: دلاور
زړگی: قلب (اسم تصغير)
زېرمه: پس انداز
زېږېدلی: تولد يافته

((ژ))

ژبه: زبان
ژر ژر: زود، زود
ژړلي: گريسته
ژمی: زمستان
ژوبله: زخم
ژوند: ژوندون: زنده گی
ژېړ: زرد
ژيړی: زردي، يرقان

((س))

سابه: سبزی
ساري: مانند
ساړه: خنک
سپوږمی:مهتاب
سپين ږيری: ريش سفيد
سپيني: سفيد

ستاسو: ازشما
ستاينه: صفت
ستايلی: ستايش
ستر: بزرگ
سترگې: چشمان
ستومان: خسته
ستونزه: ستونزې له منځه وړل: مشكل، مشكلات را از بين بردن
ستونی: گلو
ستړی:ستړی مه شې:
سربېره: برعلاوه
سرته رسيدل: به سر رسيدن، انجام يافتن
سرغړونه: تخلف
سره زر: زر سرخ، طلا
سره مياشت: هلال احمر
سره: سرخ
سلا: مشوره
سمبال: بسيچ
سمدلاسه: فورا، دفعتا
سمندر: بحر
سمه: درست، ابادی
سهار: صبح
سوتره: پاک
سودمن: مفيد
سور (سره): سرخ
سوكالي: آرامی
سوكړک: نان جواری
سوله: صلح، آرامی
سوځول: سوختاندن
سوځي: ميسوزد
سيمه: سيمې: منطقه، مناطق
سيند: دريا
سينگار: ارايش
سړی: سړي: مرد، مردان
سږكال: امسال
سږی: شش

((ش))

شاوخوا: دور و بر

شپاړس: شانزده
شپاړسم: شانزدهم
شپه: شب
شتمني: دارایي
شته: مال او دارايي
شته: هست
شکېدلي (پنه): پاره (پیزار)
شلېدل: پاره شدن
شمار: حساب
شمله: سر لونگی بالای کلاه
شمېر: عدد
شيدي: شير
شرى: سرخکان
شين: شين زړه: سبز (دل بيزار)
شينکى: سبز
شړل: راندن
شېبه: لحظه

((ط))

طراوت: تازه گی

((غ))

غاټول: لاله
غر: کوه
غله: غلي: غله دانه، حبوبات
غندل: تقبيح کردن،
غنم: گندم
غوايي: گاو
غواړي: میخواهد
غوره: منتخب
غورځنگ: شور و شوق، تحريک
غونډ: جمع، همه، غونډ مشر
غوړول: هوار کردن، چرب کردن
غوږ: غوږ ايښوول: گوش فرا دادان
غوښتنه: خواهش
غوښه: گوشت
غونډه: جلسه
غټه: کلان، بزرگ
غټي وريجي: برنج لک
غړى: عضو
غړونه: اوازها

((ک))

کارول: استعمال نمودن
کالي: لباس
کانگي: استفراق
کاينات: همه موجودات جهان
کاڼى: سنگچل
کتنه: ملاحظه
کتنځى: معاينه خانه
کچه: سطح
کرکيله: زراعت
کرل: کاشتن
کرنيز: زراعتی
کرونده: زمين زراعتی
کرښه: خط
کشر: کهتر
ککړ: الوده
کلا: قلعه
(خوارلس) کلن: (چهارده ساله) ساله
کله کله: گاه گاه
کلونه: سالها
کلى: کلي: ده، دهات
کلي: کليد
کليوالي: دهاتی
کوتره: کفتر
کوچ: مسکه،
کوچنى: کوچنيوالى: خورد، خوردسالی
کور: کورنى: خانه، خانواده
کولمې: روده ها
کوڅه: کوچه
کوږ: کج
کېږو (کېدل): میشويم، شدن
کڅوره: خلطه
کړاو: تکليف، تمرين
کړه: کړو (کړه): کردن، ميکنيم،
کږه: کج
کښېنئ: بنشينيد

«گ»

گاونډی: همسایه

گران: محبوب

گریوان: گریبان

گومارل: تعین

«ل»

راه، طریقه

لارښوونکی: رهنما

لارښوونه: رهنمایی

لاس نه رسېدل: عدم دسترسی

لاس: دست

لالیه: محبوبم

لامل: علت، عامل

لانجمن: دعوه یی

لانجې: دعوه ها

لانده: تر

لاندې باندې: سر به سر

لاړ: رفت

لپاره: برای

لرګی: لرګي: چوب، هیزم

لګیا: مصروف

لمانځل: تجلیل نمودن

لمن: دامن

لنډ: کوتاه

لنډیز: خلاصه

لنډۍ: نوعی از سروده مردمی پښتو

له امله: بخاطر

له لاسه نه ورکول: از دست نه دادن

له مخې: از روی

له یوه لاسه ټک نه خیژي): از یک دست صدا نه میبراید

له: از

لوست:لوستل: لولم: درس، خواندن، میخوانم،

لومړنی ښوونځی: مکتب ابتدایه

لوند: تر

لوی: لویان: بزرګ، بزرګان

لوییږي: کلان میشود

لوړ: بلند

لوړې زده کړې: تحصیلات عالی

لوږه: گرسنه گی

لوڼې (لور – لورګانې): دختر، دختران

لیرې: دور

لیک لوست: لیکل: لیکنه: لیکنی: خواندان و نوشتن

لټه: جستجو

لټول: پالیدن

لړ: سلسله

لږ: لږوالی: لږ تر لږه: کم، کمبود، کم از کم، دست کم

لښته: چوب

«م»

ماته: ماتوي: میشکند

ماشومان:ماشومتوب: اطفال، طفلی

مالوچ: محلوج، پخته

ماڼۍ: قصر

متصف: ستوده شده

مچ: مچان (مچ): مگس

مخ اړوي: رو میگرداند

مخامخ: رو به رو

مخکینی: قبلی

مرسته: کمک

مرستیال: معاون

مرکه: مصاحبه

مرور: خفه، قهر

مریی (مرییتوب): غلام، غلامی

مرګ ژوبله: مرګ و میر

مزل: راه رفتن

مستې: ماست

مسره: مسری: مصرع

مشر: کلان

مشرانو جرګه: مجلس اعیان، سنا

مل: همراه، ضمیمه

ملک: سرزمین

ملګری: همراه، رفیق

ملي ټولنه: جمعیت ملی

ممیز: کشمش
منگول: پنجه
منگی: کوزه گلی
منل: منلی: قبول کردن، قبولی
منڼه: تشکر، ابراز سپاس
منی: خزان
منځنی ښوونځی: مکتب متوسطه
منډه: دوش
مهال: وقت
موچي: پینه دوز
موخه: هدف
مور: مورنی: مادر، مادری
موټی: مشت
میلمستون: مهمانخانه
مین: عاشق، فریفته
مینه: عشق
مینځي: میشوید
میني : علاقه
مېړانه: مردانه گی
مړ (مړيي کړم): مرده، مراکشت
مړی: مرده
مړیږي:مړښت: سیر میشود، سیری
منډه (ور منډه): دوش
مڼه: سیب
مېرمن: خانم
مېنه: خانه
مېږه: مېږونه:

((ن))

ناپوه: نادان
ناروغ: ناروغي: مریض، مریضی
نارینه: مردانه
ناست: ناسته ولاړه: نشست و برخاست
ناغه: جریمه
ناوخته: ناوقت
ناوې: عروس
نتکی: زیزری که بر جبین اویختانده میشود
نجلی: دختر
نرمه: نرم
نری رنځ: سل، توبرکلوز
نری وریجې: برنج باریک
نژدې: نزدیک
نس ناسته: اسهال
نکریزې: خینه
نمانځې: تجلیل میکند
نن: امروز
ننګ: غیرت، دلاوری
نني: امروزی
ننوزي: میدراید
نه ستړې کیدونکي: خسته گی ناپذیر
نهه: نو ۹
نور: دیگران
نوکان (نوک): ناخنها (ناخن)
نومول: نومول: نامیدن، مینامد
نومیالي: نومیالیو: نامور
نومیږي: نومېدل: نامیده میشود، نامیدن
نوی: نو، جدید
نړۍ: دنیا
نښته: برخورد، جنگ
نښه: نشانی
نګولي: کتغ
نېکمرغه: نېکمرغي:نېکمرغی: خوشبخت

((هـ))

هار: امیل
هر اړخیز: همه جانبه
هرو مرو: حتما
هغومره: آنقدر
هلك: بچه، پسر
همزولی: همسال
هندوانه: تربوز
هواریږي: هوارې: هموار میشود
هوسایي: ارامی
هوسۍ: آهو
هیله: آرزو
هټۍ: دکان
هڅه: هڅول:کوشش، تشویق
هډوکي: استخوانها
هېر: فراموش
هېواد: کشور

هېوادپالنه: وطندوستی
هېوادوال: وطندار
((و))
واخله: بگیر
وار: نوبت
واک: اختیار
والوته: والوزئ: پرید، بپرید
واوره: بشنو
واوروي: بشنواند
واوره: برف
وتلی: برآمده
وچ: خشک
وخورئ: بخورید
ودان: ودانی: آباد، آبادی
ودرېدم: ودرېږئ: استاد شدم، استاد شوید
ویده: خفته، خواب برده
وربانديې: بالایش
ورته: برایش
ورغی: (به طرف او) رفت
ورک: گمشده
ورور: وروروليې: وروريې: ورورگلوي: برادر، برادری
وروسته: بعدا
وريجې: برنج
ورځ: روز
ورځپاڼې: روزنامه ها
ورځه: برو
وزر: بال
وزگار: بیکار
وژني (وژل): میکشد(کشتن)
وساتئ: نگه کنید
وسه: توان
وشرموينه: خجالت دهد
وصال: یکجا یی
وغوړومه: هموار نمایم
ولس: ولسمشر، ولسي جرگه: مردم، ملت
ولسي: مردمی
ولمانځو: تجلیل نماییم

ولوله: هیجان
ولولي: بخواند
ولوېد(لوېدل): افتاد (افتادن)
ولې: چرا
ولیدې (لیدل): دیدمت
ومومي: دریافت
ومې پېژاند (پېژندل): شناختمش
ونيسي: بگیرد
ونډه: حصه، سهم
وياړل: مفتخر نمودن
وياړلي: وياړلي: وياړي: با عزت
ويش: تقسیم
ويل: گفتن
وينا(وې): گفتار
وينه: خون
وځبنه: بنوش
وړاندې: پیش
وړتیا: مهارت، استعداد
وړیا: مفت، مجانی
وږې: گرسنه
وېشل: تقسیم نمودن
وېښته: مو
((ی))
یخي: سرد
یوازې سر: تنهایی
یووالي: اتحاد
یوور: برد

اخځليکونه

١- ادبپوهنه، سید محی الدین هاشمي
٢- اوسني ليکوال (لومړی ټوک) عبدالرؤف بېنوا
٣- برگزیده سخنان بزرگان، مرضیه یعقوبي
٤- پټه خزانه، محمد هوتک
٥- پښتو پښويه، پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار
٦- پښتو گرامر، پوهاند صدیق الله رښتین
٧- خواږه نعتونه، مولانا عباس قادریه
٨- د پښتو ژبې لنډ گرامر، سید محی الدین هاشمي
٩- د شمس الدين کاکړ دېوان